

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

ODSUN NĚMCŮ Z NOVOHRADSKA

Diplomová práce

Autor diplomové práce: Zuzana Václavová
Studijní obor: francouzský jazyk – občanská výchova pro
2. stupeň ZŠ
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jan Podlešák

České Budějovice
2010

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 26. 11. 2010

.....
Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla především poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Janu Podlešákovi za odborné vedení, cenné rady a trpělivost. Dále pracovníkům Library of Congress Washington DC, kteří mi pomáhali vyhledat odbornou literaturu týkající se mé práce a za totéž také panu Mgr. Janu Marešovi z regionálního oddělení Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, Ing. Petře Dolejšové z Českého statistického úřadu v Českých Budějovicích a paní Pavle Sršňové ze Státního okresního archivu v Českém Krumlově. Poděkování patří i pamětníkovi panu Františku Hauerovi, jež mi ochotně poskytl přínosné informace ze svého života a stejně tak i paní Pavle Chrtové. V neposlední řadě můj dík patří také všem antifašistům, kteří během druhé světové války zůstali věrni Československu.

ANOTACE

Diplomová práce pojednává o období konce druhé světové války a odsunu Němců se zaměřením na oblast Novohradska. Úvodní části práce se zabývají historickým kontextem událostí, které vedly ke ztroskotání česko-německých vztahů na území Československa. Stěžejní část práce je zaměřena na problematiku vysídlování Němců na území českých zemí a Novohradska, ale také otázce Benešových dekretů, o kterých se vedla diskuse v rámci Evropské unie. V závěru práce je nastíněn proces nového osídlování oblasti Novohradska společně s osudy významných osobností tohoto regionu.

Práce vychází ze studia celostátní a regionální literatury, archivních pramenů a rozhovorů s pamětníky.

ANNOTATION

The present diploma thesis examines the period from the end of the World War II and the deportation of Germans with the emphasis on the region of Nové Hradý. The introductory parts delve into the historical context of the events that led to the utter ruin of Czech and German relations in the territory of Czechoslovakia. The central part of the diploma thesis focuses on the problems of the resettlement of Germans in the territory of the Czech Lands and the region of Nové Hradý, together with the issue of Beneš decrees, which were discussed within the European Union. The conclusion of the diploma thesis outlines the process of a new colonization of the region of Nové Hradý as well as the fate of prominent personalities of the said region.

The diploma thesis derives from the study of national and regional literature, archive resources and interviews conducted with eyewitnesses.

OBSAH

ÚVOD	7
I. VÝVOJ A ZTROSKOTÁNÍ ČESKO-NĚMECKÉHO SOUŽITÍ	8
1.1 Vývoj česko-německých vztahů od roku 1848 do vzniku Československa.....	8
1.2 Vznik Československa a jeho situace do roku 1938	9
1.2.1 Národnostní složení Československa do roku 1937	11
1.2.2 Politické strany v Československu, pozice Sudetoněmecké strany.....	11
1.3 Počátek ztroskotání česko-německých vztahů	13
1.3.1 Příprava na mnichovský diktát	14
1.3.2 Mnichovská dohoda a její dopad na Československo	16
1.3.3 Situace v Protektorátě Čechy a Morava.....	17
II. ODSUN NĚMCŮ Z ČESKOSLOVENSKA.....	22
2.1 Počátky přemísťování obyvatelstva v Evropě.....	22
2.2 Přípravy na poválečné uspořádání Československa	23
2.2.1 Postupimská konference	24
2.3 Situace posledních měsíců před koncem války	26
2.4 Osvobození Československa a česká odplata.....	28
2.4.1 Divoký odsun.....	30
2.4.2 Organizovaný odsun	32
2.4.3 Pozice antifašistů v Československu	35
2.4.4 Oběti odsunu a nový život za hranicemi Československa.....	37
2.5 Vypořádání se s nacistickou érou v Evropě	38
2.6 Vyhnání, nebo odsun?	39
2.7 Prezident Beneš a dekrety	39
2.8 Diskuse o Benešových dekretech na poli Evropského parlamentu	43
2.9 Velké slovo malého státu při ratifikaci Lisabonské smlouvy.....	44
III. ODSUN NĚMCŮ Z NOVOHRADSKA.....	47
3.1 Novohradsko v letech 1918 – 1938.....	47
3.1.1 Politický vývoj v oblasti Novohradska.....	49
3.2 Zábor Novohradska	53

3.3 Osvobození Novohradska.....	54
3.4 Příprava na odsun	55
3.5 Organizovaný odsun.....	57
3.6 Počty obyvatel ve vybraných obcích Novohradska.....	61
IV. POVÁLEČNÉ NOVÉ OSÍDLENÍ REGIONU	63
4.1 Následky odsunu	63
4.2 Průběh osídlování	64
4.2.1 Fáze osídlování	66
4.3 Zánik obcí.....	68
V. VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI NOVOHRADSKA	70
5.1 Buquoyové.....	70
5.2 P. Bonfilius Wagner	73
5.3 Interview s panem Františkem Hauerem.....	76
ZÁVĚR.....	79
CONCLUSION	81
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY.....	84
SEZNAM PŘÍLOH	90

ÚVOD

Vysídlení sudetských Němců z Československa je v České republice velmi diskutovanou otázkou, a to i přesto, že od této události uběhlo již přes šedesát let. O příčinách a následcích odsunu se vedou debaty i na poli Evropské unie, zaměřující se především na Benešovy dekrety. Tato práce se zabývá zejména odsunem Němců a jejich osudy, ale také historickým kontextem událostí, které předcházely ztroskotání česko-německých vztahů. Osm století soužití těchto národů na území současné České republiky hovoří samo o vážnosti událostí druhé světové války. Jestliže chceme lépe pochopit důvody, které vedly k vyústění situace a vysídlení Němců, musíme se nejprve zaměřit na několik klíčových událostí, které jsou součástí této práce. Tragickým bodem se stala především mnichovská dohoda a následný teror páchaný na nevinných lidech, jež zapříčinily zvyšující se zahořklost a nenávisť k německy mluvícímu obyvatelstvu Československa.

Práce je zaměřena na oblast Novohradsko, které bylo vysídlením Němců velmi poznamenáno, a kde dnes marně hledáme pozůstatky některých vesnic, jež byly z důvodu nízkého dosídlení nejprve zapomenuty a posléze komunisty zničeny. Osud pohraničí, jež ztratilo naprostou většinu svého původního obyvatelstva, se těžko stavělo zpět na své nohy, které byly mnoho let bičovány. Důvodem výběru tohoto regionu pro mou práci byla i skutečnost, že neexistuje mnoho literatury zabývající se právě územím Novohradsko a osudů naprosté většiny sudetských Němců, kteří museli opustit svá obydlí, jejichž kořeny nezřídka sahaly hluboko do minulosti. Materiály získané z archivů v Českém Krumlově a Třeboni věcně doplňují údaje získané z odborné literatury, jež se tématem zabývá v obecném měřítku. Informace, které se nám jako studentům dostávají na toto téma, jsou často v souvislosti popisu surového chování Čechů vůči Němcům v poválečném období neúplné. Hlavním z cílů je proto přiblížit tyto události především těm, kteří hodnotí odsun s nedostatečným množstvím informací a přiblížit historii Novohradsko včetně jeho významných osobností.

I. VÝVOJ A ZTROSLOTÁNÍ ČESKO-NĚMECKÉHO SOUŽITÍ

1.1 Vývoj česko-německých vztahů od roku 1848 do vzniku Československa

Nezbytným krokem k pochopení událostí odsunu Němců z Československa po 2. světové válce je nutno připomenout si klíčové okamžiky vývoje vztahů mezi Čechy a Němci, které byly budovány po několik staletí. Důležitou roli sehrála nejenom revoluce roku 1848, ale především pád absolutistického režimu Alexandra Bacha s následným nástupem ministerského předsedy Antona von Schmerlinga, který 26. února 1861 oktrojoval tzv. Únorovou ústavu Rakouského císařství. Tímto se Čechům naskytla možnost k prosazení svých požadavků v ústavní sféře monarchie.

Česko-německé vztahy se však začaly nesporně zhoršovat, jelikož německá reprezentace nebyla ochotna kromě kulturní autonomie přijmout samostatnou českou politiku a její program. Důkazem toho může být opatření Badeniho vlády z roku 1897, které rozšiřovalo jazykové nařízení o rovnoprávnosti češtiny a němčiny na úradech z roku 1880. Záhy se vzedmula vlna odporu z řad českých a rakouských Němců, která vyvrcholila protestními akcemi a demonstracemi. Tento negativismus měl v pohraničí podobu útočení na soukromé i státní budovy, propouštění ze zaměstnání nebo příkazy vystěhování se z obce, aby v těchto oblastech mohla zůstat naprostá většina Němců. Jazykové nařízení rozpoutalo v Rakousku-Uhersku velkou debatu a nepokoje, které jím otřásaly ještě několik let poté.

Boj o primární postavení pokračoval v celé druhé polovině 19. a počátkem 20. století, kdy se začala česká společnost rychle rozvíjet a byla schopna konkurovat domácí německé. Řešení česko-německé národnostní otázky trvalo více jak 60 let a v rámci monarchie nebyl tento problém vyřešen. Během této doby docházelo k utlačování, diskriminaci i k pokusům o germanizaci českého národa. Češi si byli vědomi nátlaku rakousko-německého autoritářství a stejně tak i protizápadní a protiliberální ideologie, která byla v rozporu s jejich tradiční myšlenkovou orientací. Tato problematika přiměla český národ přemýšlet o dvou možnostech

řešení situace. První bylo usilovat v rámci federalizované monarchie o autonomii, nebo se vydat cestou radikální politiky v podobě nabytí státní svébytnosti.¹

Od vypuknutí 1. světové války si Německá říše slibovala nové koncepce uspořádání střední Evropy včetně vyřešení české otázky, což se ovšem nedělo.² Rakousko-uherská monarchie utrpěla drtivou porážku a po skončení války v roce 1918 se rozpadla na tři nové státy včetně Československa a na území připojená k dalším státům. Tuto radikální změnu nesli těžce především sudetští Němci, kteří se z vládnoucího národa obratem situace stali menšinou ve státě svého dlouholetého soupeře.

1.2 Vznik Československa a jeho situace do roku 1938

Již během 1. světové války vznikly vážné myšlenky o vzniku samostatného československého státu. Vzhledem k vyostřeným událostem a neustálému potlačování českého národa jako rovnocenného partnera se skupina českých a slovenských politiků angažovala k jeho vytvoření.³ Podporu pro uskutečnění tohoto aktu však získávali zprvu pomalu. K obratu došlo v roce 1916, kdy na císařský trůn usedl Karel I., který se snažil zklidnit rezistenci národních politických elit uvnitř monarchie. Dne 12. října 1918 bylo zahájeno řízení na záchranu monarchie v podobě federalizace říše, kde měly v Předlitavsku nově vzniknout čtyři spolkové státy – Německo-Rakousko, Česko, Ukrajina a Jihoslovansko. Tyto kroky byly podniknuty již velmi pozdě a rozpadu Rakouska-Uherska se nedokázalo zabránit.

¹ HOUŽVIČKA, Václav: *Návrat sudetské otázky*. Praha 2005, s. 13.

² Roku 1871 bylo v Zrcadlovém sále v zámku ve Versailles vyhlášeno Německé císařství, které se stalo spolkovým státem složeným z 22 monarchií, tří svobodných měst a říšské země Alsaska-Lotrinska. V jeho čele byl pruský král s titulem německého císaře. (CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny*. Praha 1967, s. 382.)

³ Jednalo se především o T. G. Masaryka, E. Beneše, M. R. Štefánika, K. Kramáře, A. Rašína, V. J. Klofáče, P. Šámala, aj. (VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha 2007, s. 15-22.)

Dne 28. října 1918 vyhlásil s mezinárodní podporou Národní výbor v Praze samostatný československý stát v čele s T. G. Masarykem.

Situace mezi Čechy a českými Němci se po vytvoření Československa nezměnila, ba lze říci, že se dokonce zhoršila. Hranice Československa byly vytvořeny podle historických hranic i za cenu začlenění velkého počtu Němců do nově vzniklého státu. Čeští Němci si těžko zvykali na novou situaci, která je postavila do pozice národnostní menšiny. Den po vyhlášení Československa odmítli němečtí poslanci tuto zemi uznat a zintenzivněli žádosti o vytvoření tzv. *Deutschböhmen*, čímž by došlo k oddělení německých oblastí Čech a Moravy od českých zemí a jejich následnému připojení k německému Rakousku.⁴ K této myšlence se však český národ nemohl přiklonit, jelikož by ztratil nejenom značnou část svého nového území, ale také třímilionovou německou menšinu, která představovala velmi čínorodou a rozvinutou skupinu obyvatel. Československo se ocitlo na hranici dvou odlišných státoprávních principů, které přinášely nepokoje až do vypuknutí 2. světové války. Zastáncem soužití na bázi občanského principu byl T. G. Masaryk, kdežto německá menšina se přikláněla k vytvoření svého etnického útvaru, čímž si chtěla i nadále zachovat všechna privilegia, která jí náležela v minulém režimu.

Pro uklidnění poměrů v republice byl vytvořen tzv. Pamětní soupis III (Mémoire III), který zaručoval českým Němcům stejná práva jako měli Češi a Slováci. Tento dokument je často napadán německými autory především z důvodu nenaplnění všech slibů zmíněných ve výše uvedeném spisu. Nutno podotknout, že za úřední jazyky byla považována čeština a slovenština, ale němčinou se bylo možné dorozumět na všech úřadech, byly zachovány školy, volební právo aj. i pro ostatní menšiny. Československo bylo ostatně vázáno mezinárodními závazky k ochraně menšin, a to i pod dohledem Společenství národů.

Československá republika nebyla jediným nově vzniklým státem bývalé

⁴ Tímto měly vzniknout čtyři provincie: *Deutschböhmen* – pás vedený od Chebu po Orlické hory, *Sudetenland* – část severní Moravy, *Böhmerwaldgau* – oblast Šumavy a jižních Čech zahrnující města Český Krumlov a Prachatice, *Deutschsüdmähren*, které se týkalo území jižní Moravy. (MACHÁČEK, Pavel: *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. Praha 2002, s. 41-42.)

habsburské monarchie, kde se objevovaly multietnické národnostní konflikty. Střet zájmů bylo možné evidovat např. v Polsku, Jugoslávii nebo Rumunsku.

1.2.1 Národnostní složení Československa do roku 1937

Na území Československé republiky žilo velmi různorodé obyvatelstvo, a to jak z pohledu kulturního, národnostního, tak i jazykového. Národnostní složení nebylo na počátku vzniku Československa přesně známé, jelikož statistický soupis v Rakousku-Uhersku nebyl založen na jednotlivém určování národností u sčítaných příslušníků obyvatelstva. Nejpočetnější menšinu tvořili Němci, kteří čítali v roce 1921 23,63%, druhou početnou skupinou byli Maďaři, kteří zaujímali v témže roce 5,8%, dále následovali Rusíni s 3,51%, Židé s 1,4%, Poláci s 0,81% a jiné již velmi málo zastoupené národnosti.⁵

V roce 1930 bychom evidovali u německé a maďarské menšiny pokles o 1%, přičemž u židovské, polské a rusínské se jednalo o snížení v řádech desetin procenta. Tabulky z roku 1937 opět ukazují mírný nárůst národnostních menšin a vracejí se k číslům z roku 1921.

Na neshody mezi Čechy a českými Němci je třeba se dívat i z jiného než českého pohledu. Uvědomme si, proč se tato skupina nechtěla považovat za menšinu. Jestliže v roce 1937 čítali Němci na území Československa 3 358 559 svých obyvatel a Češi 7 615 010 nejednalo se o markantní převahu, jak by tomu bylo například v témže roce v poměru Čechů a Poláků, kteří zastupovali menšinu v počtu 65 283 obyvatel, tj. 49,99% ku 0,69%.⁶

1.2.2 Politické strany Československa a pozice Sudetoněmecké strany

Politické události Československa odrážely přesný stav situace nespokojené německé menšiny. Neuznání nového státu den po jeho vzniku a neochota se podílet v prvních letech na událostech politického dění byly komplikace, které

⁵ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 56.

⁶ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha 2007, s. 26.

ztěžovaly dohodu o vzájemné spolupráci a řešení dosavadních problémů.

Národní shromáždění Československa zastávalo úlohu zákonodárného a ústavodárného orgánu do prvních parlamentních voleb v dubnu 1920. Činnost parlamentu vyvrcholila přijetím ústavy Československé republiky. Tato ústava byla založena na principu parlamentní demokracie a potvrdila všechna občanská práva a demokratické svobody. V politické praxi se moc soustřeďovala v exekutivě, tj. spíše v mimoparlamentních mocenských centrech.

Politických stran bylo v Československu poměrně velké množství. Mezi nejsilnější se v roce 1920 řadila *Československá sociálně demokratická strana dělnická*, která v témže roce vyhrála volby do poslanecké sněmovny se ziskem 74 mandátů. Tato strana hájila především zájmy dělníků a zaměstnanců. Důležitým datem pro ni byl rok 1921, kdy se rozštěpila a nechala tak vzniknout z radikálního levicového křídla novou stranu pod názvem *Komunistická strana Československa*, která odmítala demokratické zřízení země, jeho právní řád a majetkové uspořádání. Nejsilnější stranou se od roku 1922 stala *Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*, která pravidelně obsazovala funkci ministerského předsedy. Na Slovensku vznikla v roce 1918 *Hlinkova slovenská ľudová strana*, jež se nesla v duchu myšlenkové svébytnosti slovenského národa. V parlamentních volbách získávala okolo 20 mandátů. Významnou politickou úlohu hrála Německá *sociálně demokratická dělnická strana*, jež ve volbách v roce 1920 obsadila třetí místo, avšak v dalších letech její popularita klesala. Mezi radikálně orientované strany se řadila *Deutsche Nationalpartei* a *Deutsche National-Sozialistische Arbeiterpartei* (DNSAP). Jejich činnost byla v roce 1933 českými orgány zastavena, ale ani tento akt nezamezil přechodu jejích členů do *Sudetoněmecké strany*, tzv. SdP.⁷ Tato politická strana je absolutně nezanedbatelnou součástí dalšího politického vývoje Československa, poněvadž podpořila jeho pozdější okupaci.

⁷ Sudetoněmecká strana (Sudetendeutsche Partei neboli SdP), založená 1. října 1933 pod vedením Konrada Henleina, vznikla transformací původní Sudetoněmecké vlastenecké fronty a byla stranou vyznačující se německým nacionalismem, která hledala své příznivce v pohraničí. Zaměřovala se především na německou menšinu usilující o samostatnost a později o rozbití Československa. (Kol. autorů: *Ilustrovaný encyklopedický slovník III*. Praha 1982, s. 442.)

Sudetoněmecká strana nabízela českým Němcům v pohraničí pomoc z hospodářské a sociální krize z let 1921-1929 a další možnosti řešení přetrvávajícího problému pohraničí a jeho případné odtržení od Československa. V parlamentních volbách v květnu roku 1935 se stala procentním podílem voličských hlasů nejsilnější politickou stranou s celkovým počtem 44 mandátů. K vytvoření vlády však postrádala koaliční potenciál, a proto nebyla k jejímu sestavení pověřena. Důležité je zmínit, že tato strana získala 2/3 hlasů v Sudetech. V prvních letech svého působení se distancovala od německé krajně pravicové strany NSDAP, avšak po mnichovském diktátu došlo k jejich oficiálnímu sloučení.⁸

V Československu existovala i Německá sociálně demokratická strana, která se rozhodla setrvat na antifašistické pozici. Představitelé této strany pořádali desetitisícové demonstrace na odpor proti hitlerismu a založili dokonce polovojenskou organizaci pod názvem Republikanische Wehr. Po připojení Sudet byli její zástupci nacistickým režimem pronásledováni, posíláni do koncentračních táborů a na tisíce z nich čekala smrt nebo následné vyhoštění ze země, kterou v průběhu války bránili.

1.3 Počátek ztroskotání česko-německých vztahů

Vstup Adolfa Hitlera na politické pole znamenal zásadní změny jak pro Německo, tak i pro celý svět, který byl jeho ideologií poznamenán ještě mnoho let po válce. Pro česko-německé vztahy nebyly Hitlerovy agresivní výboje proti Československu předzvěstí ničeho dobrého a mohli bychom je označit za počátek konce česko-německého soužití. Češi se opět ocitli v pozici utlačovaného národa, která měla vyvrcholit v jejich naprosté podřízenosti a germanizaci nejenom obyvatelstva, ale i půdy. Boj, který sehrálo Československo o udržení své pozice

⁸ Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) byla nacistická strana vedená po většinu své existence Adolfem Hitlerem. Její ideologie vznikla jako směsice rasového antisemitismu a sociálního darwinismu. (HEYWOOD, Andrew: *Politické ideologie*. Praha 1994, s. 176.)

samostatného, suverénního státu, se bohužel nepodařilo pod německým nátlakem zdolat.

Těžištěm propagandy německých myšlenek se stal tisk, kterým bylo obyvatelstvo denně nevybíravým a nepravdivým způsobem informováno o politickém a společenském dění. Nutno dodat, že k vyostřování situace pomocí propagandy docházelo již od roku 1933. Později bylo v Německé říši centrum sdělovacích prostředků řízeno z ministerstva propagandy pod vedením Josepha Goebbelse, kdežto v Československu byl tisk za normálních okolností na vládě nezávislý. Tato propaganda podpořila pochopitelně vzestup Sudetoněmecké strany, která 22. května 1938 získala v obecních volbách 91% německých sudetských hlasů. Vítězství SdP nebylo prací pouze tisku, ale také ekonomické situace v pohraničí, kde v tomto období docházelo kvůli hospodářské krizi ke snižování životní úrovně.⁹ Většina sudetských Němců se nechala propagandou a Hitlerovými sliby natolik ovlivnit a zastrašit, že se později stali nejenom objektem, ale i aktivním subjektem špatného řešení, které je posléze zatížilo odpovědností s nepřehlédnutelným podílem viny za to, co se stane.¹⁰

1.3.1 Příprava na mnichovský diktát

Důležitým momentem se stal tzv. *anšlus Rakouska* dne 12. března 1938, kterým Hitler posílil německý nátlak i na Československo. Tímto aktem byly české země nepřímou seznámeny s dalšími kroky Německé říše a bylo více než jasné, kdo bude příště obsazen. Hitler si připojením Rakouska k Německé říši zajistil jižní část Evropy a strategickým tahem tak oddělil Československo od jakékoli možné pomoci zvnější. V tuto dobu si Čechoslováci byli vědomi, že i poslední spojenci, kteří by mohli svým nátlakem na Říši odvrátit osud Československa, již dříve zvolili politiku appeasementu, čímž Hitlerovi dali jednoznačný souhlas k napadení a následné okupaci tohoto mladého státu.

⁹ NOVÁK, Otto: *Henleinovci proti Československu*. Praha 1987, s. 9-15.

¹⁰ KURAL, Václav. RADVANSKÝ, Zdeněk a kol.: *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem 2002, s. 30.

Konrad Henlein dostal od Hitlera jasné pokyny vedoucí k úplnému oslabení Československa. Taktikou bylo požadovat na československé vládě naprosto nepřijatelné podmínky týkající se např. autonomie sudetských Němců, podřízení se Československa Německu a v neposlední řadě jeho zbavení státní suverenity. Dokument SdP, který obsahoval osm bodů, jež by musela československá vláda akceptovat, byl sepsán v tzv. *Karlovarském programu*, který byl 24. dubna 1938 přednesen prostřednictvím Konrada Henleina na sjezdu Sudetoněmecké strany v Karlových Varech. Prezident Beneš se snažil pozměnit a zmírnit požadavky v tzv. třetím plánu, který ale Sudetoněmecká strana v září odmítla. Dalším krokem bylo vypracování upravené varianty nazvané čtvrtý plán, který de facto schvaloval požadavky SdP Karlovarského programu.

Dne 19. září 1938 předal britský a francouzský vyslanec československé vládě tzv. anglo-francouzský plán, který požadoval přímé odstoupení československého území Říši s více než 50% německou menšinou. Tento plán byl 20. září 1938 československou vládou odmítnut, a to nejenom proto, že by nezajistil smír, ale také z důvodu ústavního. O den později byl na prezidenta Beneše z řad vyslanců kladen další nápor ohledně přijetí výše zmíněného plánu, a to pod pohrůžkou, že v případě napadení Československa Německou říší mu nebude poskytnuta žádná pomoc. Vláda včetně prezidenta návrh přijala, čímž byla podtržena další kapitola osudu Československa.¹¹ Je nutné podotknout, že i v případě, kdy by k podepsání dokumentu nedošlo, by se pro Československo téměř nic nezměnilo. V této taktické hitlerovské hře jsme již nebyli přímými účastníky a možnými ovlivňovateli událostí, které se týkaly našeho státu. Československo se postupně rozpadalo, a to ne z důvodu vnitrostátních komplikací, ale především díky mezinárodnímu nátlaku a spojení Německa, Velké Británie a Francie.

Sled událostí nabral rychlého spádu. Podpis britsko-francouzské nóty vyvolal v Československu obrovskou nevoli, která se projevila 22. září 1938 generální stávkou. Ještě týž den padla vláda Milana Hodži, na jehož místo usedl Jan Syrový. Dne 23. září 1938 byla vyhlášena všeobecná mobilizace československé armády, které předcházela Berlínem připravený pokus o puč sudetských Němců v pohraničí,

¹¹ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 45-46.

pochopitelně vedený Sudetoněmeckou stranou.

Tragickým dokladem promyšleného německého plánu rozbití Československa před podepsáním Mnichovské dohody se stal dokument Grundplanung O. A, kde byly přesně vytyčeny cíle a fáze převzetí moci.

1.3.2 Mnichovská dohoda a její dopad na Československo

O nás, bez nás. Takto je často charakterizovaná tzv. Mnichovská dohoda, která vzala veškeré naděje československému státu na jeho sebeurčení a suverenitu. Jednání bylo zahájeno 29. září 1938 se zástupci Německa (Adolf Hitler), Velké Británie (Neville Chamberlain), Francie (Édouard Daladier) a Itálie (Benito Mussolini). Marně bychom při jednání hledali zástupce Československé republiky. Z těchto řad nebyl na konferenci nikdo přizván a výsledek „dohody“ byl československým delegátům oznámen po jejím odsouhlasení. Toto naprosto neakceptovatelné vyjednávání o osudu země vyvrcholilo přijetím dokumentu, který nařizoval odstoupení sudetoněmeckého území Německé říši, zařazen byl princip mezinárodních záruk proti nevyprovokovanému útoku a záruky k vytvoření nových hranic v případě, že Československo uzná nárok na pohraničí ze strany Polska a Maďarska. Francie ani Velká Británie si zřejmě neuvědomovaly, že svou signaturou nepodepsaly ortel pouze nad Československem, ale také nad sebou a že odevzdáním pohraničí nedojde pouze k předání malé země uprostřed Evropy do rukou Hitlera, ale také k dalšímu vyzbrojení Německa, jelikož československá armáda byla nucena v pohraničí nechat velké množství své techniky.

Zabráno bylo území s 51% německé menšiny, což znamenalo přibližně 28 000 km² s celkem 600 000 - 700 000 Čechy.¹² Obsazování československého pohraničí začalo 1. října 1938, kdy německá vojska přijížděla do pohraničí českých zemí. S obrovským jásotem a uvítacími transparenty čekali sudetští Němci v pohraničních oblastech na své osvoboditele. Češi, Židé i němečtí antifašisté se ocitli ve velmi nepříjemné situaci. Přímý útěk nebo vyhnání do

¹² BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 110.

vnitrozemí se týkaly zhruba 170 000 osob, a to za okolností, kdy si byly schopny posbírat jen nejnutnější majetek. Nejnovější odhady však ukazují, že mohlo jít až o 250 000 osob.¹³

Dne 1. října 1938 vznikla tzv. *druhá Česko-Slovenská republika*, která neměla dlouhého trvání. Již 5. října téhož roku prezident Beneš abdikoval na svou funkci a do čela státu byl zvolen 30. listopadu Emil Hácha, který posléze jmenoval novou vládu v čele s Rudolfem Beranem. Eduard Beneš byl symbolem protinacistické politiky, což nemohl Hitler dále trpět a na popud Berlína byl nucen opustit svoji zemi. Československo se postupně dostávalo od demokracie k autoritativnímu režimu řízeného z Berlína. Druhá republika končí 14. března 1939, za pomoci slovenských separatistů, kteří se přidali na stranu nacismu a vytvořili svůj samostatný stát, jenž byl však plně závislý na Německé říši. V jeho čele stanul slovenský římskokatolický kněz a politik Jozef Tiso.

1.3.3 Situace v Protektorátě Čechy a Morava

Dnem 15. března 1939 se naplňují nejhrůznější představy všech Čechů, kteří ještě doufali alespoň ve stagnaci událostí, které v posledních měsících hýbaly jejich zemí. Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 znamenalo naprosté podřízení se Německé říši a snahu o postupné zlikvidování českého národa, jak to bylo ostatně sepsáno již v dokumentu Grundplanung O. A. Tentýž den pronesl Hitler na Pražském hradě řeč, kde obeznámil Čechy s novou situací a vstupem německé armády na jejich území. V noci na 15. března 1939 vstoupilo německé vojsko spolu s jednotkami SS na zbylé území Čech a Moravy. Následující den, tj. 16. března 1939 Hitler vyhlásil zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Deklarováním protektorátu byla hrubě porušena Mnichovská dohoda, která tímto dnem fakticky ztratila svou platnost.

Mnoho otázek vzbuzovalo samotné slovo „protektorát“, které vyjadřovalo autonomní správní útvar, avšak v jakémkoli kontextu chybělo vymezení jeho

¹³ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 55.

hranic. Toto výhradně záviselo na libovůli říšského vůdce Adolfa Hitlera. Stanovení hranic protektorátu nebylo pro Hitlera dále nutností. Vzhledem k tomu, že pro vyjádření jiného než německého národa používal slovo „ostatní obyvatelé“, bylo jasné, že pro něj Češi de facto neexistují, ale slouží jako prozatímní nástroj k výkonu práce pro Říši. Vhodní Češi měli být plně germanizováni, přičemž ti, jež by se nebyli ochotni asimilovat nebo nebyli vhodní pro germanizaci, by byli deportováni na Sibiř či Volyň.

Území protektorátu bylo rozděleno na dvě teritoria – země Česká a Moravskoslezská, které se dále členily na tzv. *oberlandráty*. Tato seskupení okresů byla řízena a kontrolována hlavními administrátory obvodů. Říšským protektorem se 15. dubna 1939 stává bývalý německý ministr zahraničí, politik a diplomat Konstantin von Neurath, pod kterého nyní spadají nejvyšší pravomoci protektorátu. V protektorátu byla vytvořena česká autonomní správa, jejíž hlavou byl prezident Emil Hácha. Politické strany byly zrušeny, avšak v dubnu 1939 vzniklo Národní souručenství, které při svém náboru čítalo 98% českých mužů. Toto politické hnutí mělo být odrazem národní solidarity a reprezentantem českého národa.¹⁴ V roce 1943 bylo hnutí pro svoji ryze národní pozici zrušeno stejně jako dříve československá armáda.

Situace v protektorátu se vyvíjela podle říšských představ. Pro vymýcení československých státních symbolů využili němečtí okupanti svou představivost a navrhli změnu znaku i vlajky. Státní hymna byla taktéž v nesouladu s jejich principy a byla úplně zakázána. V Čechách i na Moravě byly ničeny „nevhodné“ pomníky, zaváděli dvojjazyčné nápisy na úřadech a obchodech a obce byly pojmenovány i německy. Příkladem je město České Budějovice, které neslo název Budweis, česky pouze Budějovice. Veškeré úřady a do značné míry i školy byly germanizovány a zahraniční obchod byl provozován výhradně německými společnostmi. Židovským občanům byl jejich majetek zabaven a podobně, ale v menší míře se tomu stalo i u Čechů. Umělecká díla a historické cennosti českých zemí byly okupanty mnohdy zcizeny.

Fašistické nálady prosakovaly za pomoci cenzury do tisku. Důkazem jsou

¹⁴ VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha 2007, s. 49-50.

novinové články z deníku Jihočeská jednota z let 1939-1945. Demokratičtí redaktoři a volně smýšlející literáti byli po okupaci s okamžitou platností propuštěni a někteří z nich byli deportováni do koncentračních táborů z důvodu nepřátelství k Říši. Mnoho novinářů se však od demokratického smýšlení obrátilo k ideologickému psaní nacistických plátků. Uvědomme si, jakým způsobem byl český národ několik let informován o stavu událostí. Každý den tiskem proběhly zprávy o Hitlerově velkorysosti, o vlastní vůli občanů Čech a Moravy se připojit k Německé říši a jejich díky za to a v neposlední řadě například nabádání k udavačství, čehož je důkazem článek z 24. října 1941: *Víc než kdy jindy platí, že jednotlivec jest odpovědný za celek a že může uškodit nejen sobě, ale že může poškodit zájmy daleko větší a vyšší. A naopak, každý jednotlivec může prospět tím, že bude na stráž, aby nějaký záškodník na jakémkoliv místě nepoškozoval naše společné zájmy národní.*¹⁵ Všimněme si pozorně vyjádření „*jednotlivec jest odpovědný za celek*“, ve kterém se odráží pojem kolektivní viny. Intenzita teroru a odkrytí pravé tváře Německé říše obyvatelstvu se prostřednictvím tisku projevilo v roce 1942 po atentátu na Reinharda Heydricha. Přímé vyhrožování smrtí jedincům a jejich rodinám, kteří by zatajili i nejmenší důkaz o atentátnících, plnilo deník několik týdnů.

Dalším osudovým okamžikem, který rozdmýchal v protektorátu nepokoje a násilnosti se stal 28. říjen 1939, kdy se na státní svátek vzniku Československa konaly velké protiněmecké demonstrace, při kterých byl smrtelně zraněn student Jan Opletal. Jeho pohřeb konaný 15. listopadu 1939 se opět proměnil v demonstraci proti nacistickému útlaku. Hitler prozřetelně využil situace a nechal uzavřít na tři roky všechny české vysoké školy, které zůstaly pak zavřeny do konce okupace. Nacistické Německo bylo velkým protivníkem a nikdy se nespokojilo s pouhými zákazy či příkazy, a proto jako odstrašující případ nechalo ještě popravít 9 studentských předáků a den poté bylo více jak 1000 studentů deportováno do koncentračního tábora Sachsenhausen.¹⁶ Počátkem března 1940

¹⁵ Jihočeská jednota. *Braňte školu proti záškodníkům*. České Budějovice, 24. října 1941, ročník III. č. 59.

¹⁶ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 62.

začalo docházet k vysídlování českého obyvatelstva z jednotlivých oblastí protektorátu, čímž měla být zaručena jejich germanizace. Přemísťování se týkalo desítek tisíc obyvatel a zrušeno bylo nespočet obcí.

Po událostech z 28. října 1939 byl Konstantin von Neurath poslán pro svou „slabost“ na dlouhodobou zdravotní dovolenou a na jeho místo byl 27. září 1941 dosazen Reinhard Heydrich, jehož politika řízení protektorátu převyšovala mnohdy Hitlerova očekávání. Poměry v protektorátu se po tomto jmenování výrazně zhoršily. Pro svou politiku zvolil Heydrich svou oblíbenou krvavou taktiku. Na svátek sv. Václava, tj. 28. září, bylo vyhlášeno stanné právo a rozpoután ještě větší teror proti českému národu, jehož stovky ba tisíce příslušníků byly poslány do koncentračních táborů nebo byly popraveny. Tomuto osudu neunikl ani předseda české vlády Alois Eliáš, který byl pro velezradu odsouzen k trestu smrti. Po jeho odstranění byla protektorátní vláda vystavena zvýšenému nátlaku okupantů a zesílila v ní kolaborace s nimi, jak to dosvědčuje působení ministra Emanuela Moravce a jím zřízeného Kuratoria pro výchovu mládeže. Tato situace velmi znepokojovala naši exilovou vládu v Londýně, ale také vedení komunistické strany v Moskvě. Za další krok bylo proto v Londýně rozhodnuto o operaci Anthropoid, což byl krycí název pro atentát na Heydricha. Úloha byla splněna 27. května 1942, kdy Heydrichův automobil zasáhla bomba vhozená atentátníky Janem Kubišem a Josefem Gabčíkem. Heydrich byl s těžkými zraněními převezen do nemocnice, na jejichž následky 4. června 1942 umírá.

Jestliže jsme předchozí léta definovali jako dobu hrůzovlády, nenacházím téměř již dalších silnějších výrazů pro charakteristiku událostí po atentátu. Ještě 27. května byl vyhlášen výjimečný stav pro celé území Protektorátu Čechy a Morava. Hitler si pro výstrahu přeje popravit okamžitě 10 000 Čechů. Vyhlášky na domech, v novinách i rádiu slibují 10 milionů korun tomu, kdo podá zprávu o atentátnících a dopomůže tím k jejich dopadení. Po celé Praze probíhá razie a ze seznamu nájemníků mizí celé rodiny. Jestliže dříve stačilo Hitlerovi nechat zavraždit pro výstrahu desítky lidí, nyní se vrhl přímo na celé vsi. Těžké osudy potkaly nevinné občany z Lidic a Ležáků. Pokud do těchto chvil český národ

krvácel, nyní tekla krev proudem.¹⁷

Fašistická hrůzovláda vrhala svůj temný stín na naši vlast šest let. Za svou vstřícnost, kterou jsme českým Němcům poskytli po vytvoření Československa v podobě uznání jejich jazyka, svobody projevu, možnosti navštěvovat německé školy, vyznávat svou víru a účastnit se německých bohoslužeb, ale také se podílet na řízení státu a mnoho dalšího, nám byla odměnou upírána všechna národní práva. V českém pohraničí zavládla euforie, která se však projevovala ve většině případů nenávistí a fanatismem. Jestliže jsme v průběhu existence Československa neposuzovali menšinové německé výboje proti republice za vlastizrádné, dovoluji si nyní tvrdit, že se pohled Čechů z naprosto pochopitelných důvodů obrátil o 180 stupňů. Nejenom že se Češi stali menšinou ve své vlastní zemi, ale ještě k tomu byli pronásledováni, psychicky tyranizováni a v neposlední řadě vražděni. Nacisté vyvraždili většinu židovského obyvatelstva českých zemí. Ilegální časopis „Český kurýr“ publikoval 30. září 1941 zprávu, ve které výstižně popsal budoucí vztahy s Němci. Text měl následující podobu: „...vlnou heydrichovského teroru Němci vyvolávají proti sobě takovou záplavu nepřátelství na život a na smrt, že jí ve chvíli překypění národního hněvu budou z naší země smeteni.“¹⁸ V důsledku chování okupantů i mnoha českých Němců bychom mohli hledat příčinu ztroskotání česko-německých vztahů, ale také důvody, proč se mnozí Češi po skončení války chovali vůči Němcům krutě a vraždili nebo vyháněli německé obyvatelstvo ze znovunabytého území.

¹⁷ Vyhlazení Lidic se uskutečnilo dne 10. června 1942 jako odplata za atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. O zhruba dva týdny později, tj. 24. června 1940, došlo ze stejného důvodu k vypálení a zavraždění dalších osob v obci Ležáky. (Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 70).

¹⁸ ČERNÝ, Bohumil. KŘEN, Jan. KURAL, Václav. OTÁHAL, Milan. *Češi, Němci, odsun*. Praha 1990, s. 28.

II. ODSUN NĚMCŮ Z ČESKOSLOVENSKA

2.1 Počátky přemístování obyvatelstva v Evropě

První myšlenky týkající se přemístování obyvatelstva se vyskytly již na počátku 20. století a nejsou rozhodně československým vynálezem. Švýcarský antropolog a etnolog George Montandon vystoupil v roce 1916 s představou o tvoření hranic na základě etnických skupin. V jeho úvahách se počítalo i s nucenými transfery, které by zajistily stabilitu a zjednodušily by národnostní složení státu. Ve všeobecném kontextu je známo, že spor o prvenství myšlenky ohledně přemístování obyvatelstva na území českých zemí je otázkou dlouholeté diskuse. Montandone se zabýval obecnou problematikou etnických skupin ve státě, a proto ho nemůžeme považovat za iniciátora řešení česko-německé problematiky. Primát bychom mohli připsat korespondenci z roku 1913 mezi německým politikem E. Jäcklem a F. Naumannem, která vede úvahy o přesídlení německého obyvatelstva ze střední Evropy.¹⁹

První polovinu 20. století bychom mohli označit jako období transferů, které rozpoutala především 1. světová válka. Obyvatelstvo bylo přemístováno jak násilným způsobem, tak i organizovaně, přičemž nechyběly ani pochody smrti. Typickým příkladem je křesťanská arménská menšina Turecka, kde při pochodu zahynula téměř polovina z dvou milionů obyvatel. Za zradu byla obviněna a agresivně vysídlena část Srbů z Rakouska-Uherska, ale také desetitisíce trentinských Italů, kteří byli Rakušany posíláni do koncentračních táborů. První oficiální výměnu obyvatelstva uskutečnilo za podpory mezinárodní konvence z Lausanne a Společnosti národů Řecko a Turecko. Přesídlení obyvatelstva mezi těmito státy si však vyžádalo další velké ztráty na životech.²⁰

Odsuny či výměny obyvatelstva probíhaly po několik let a dodnes můžeme být svědky, že podobné myšlenky neutichají. Národnostní menšiny mají dnes v mnoha státech svá práva. Některé menšiny však žádají více nároků, které jejich

¹⁹ HOUŽVIČKA, Václav: *Návrat sudetské otázky*. Praha 2005, s. 246.

²⁰ Tamtéž, s. 248-249.

země není ochotna akceptovat. Tímto často narůstají vnitrostátní konflikty, které mnohdy zasahují i do celosvětového aspektu věci. V těchto případech se opět naskytá otázka odsunu jako možného řešení konfliktu, ale také práv národnostních menšin, lidských práv a porušení všeobecné mezinárodní právní normy o transferu obyvatelstva.

2.2 Přípravy na poválečné uspořádání Československa

Prezident Edvard Beneš na základě svého přesvědčení o obnově republiky již ve svém exilu v Londýně na počátku války přemýšlel o otázce uspořádání poválečného Československa včetně vyřešení česko-německé otázky. Dne 18. července 1940 uznala Velká Británie československou exilovou vládu za právoplatnou a tím otevřela dveře k vytváření Benešových dekretů a jiných nařízení. Prezident Beneš zprvu nezaujímal stanovisko radikálního řešení odsunu německé menšiny, ale hledal spíše kompromisní a lidské východisko. Prvotní plány byly založeny na poválečném soužití Čechů a Němců a vytvoření nové hranice Československa v podobě tří autonomních žup. Důležité je však zmínit stanovisko, kdy Němci, kteří by zůstali ve vnitrozemí, by byli přesídleni do žup a kolaboranti či nacisté by byli z Československa úplně odsunuti. Pod nátlakem politických zástupců československého odboje musel prezident Beneš od této koncepce upustit. V důsledku vývoje války následné projekty směřovaly spíše k zachování historických hranic a kompletnímu odsunu Němců a Maďarů.

V roce 1942 byly již přijaty principy odsunu Němců z budoucího poválečného stavu Československa. Prezident Beneš vedl dlouhá jednání se zástupci mocností, při kterých se opíral o zásadní faktory nemožnosti vytvoření pouhé minoritní smlouvy mezi Čechy a Němci, které se v minulosti neosvědčily. Prezident Beneš toto dále obhajoval slovy: „...*bude to pro toto obyvatelstvo sice těžká krize, nějakou dobu trvajícím, bude to však pořád lepší a lidštější řešení nežli nové nelidské masakry v poválečných výbuších občanské války a brutální pomsty a pak znovu další staleté národnostní boje...*“²¹ Velká Británie dlouho váhala a

²¹ BENEŠ, Edvard: *Odsun Němců z Československa*. Praha 1996, s. 27.

naléhala na vytvoření jiných plánů. V polovině roku 1942 odsun německých menšin schválila s tím, že ke konkrétním krokům odsunu se bude ještě třeba vrátit po skončení války a definitivně je odsouhlasit s vítěznými mocnostmi. Podobně se vyjádřily i Spojené státy, které byly dlouho proti jakémukoli odsunu, ale nakonec také přijaly dané stanovisko. Vzhledem k tomu, že západní země dlouhou dobu nevyjadřovaly svůj jasný postoj k otázce odsunu, se prezident Beneš začal přiklánět k Sovětskému svazu. V roce 1943 odjel do Moskvy, kde žádal o svolení ke svým plánům. Ze strany Sovětského svazu došlo k odsouhlasení transferu bez komplikací, a to v počtu zhruba dvou milionů Němců. V roce 1943 měl Edvard Beneš podporu jak od Moskvy, tak Londýna i Washingtonu. Z odsunu měli být vyřazeni především ti, kteří zůstali po dobu nacistické okupace věrni Československu. V roce 1945 se západní mocnosti již nezabývaly možnostmi odsunu, ale konkrétními postupy, jakými bude odsun proveden.

Dekrety vydávané prezidentem Benešem za mezinárodní podpory nabývaly platnosti zákonů a datovaly se k počátku okupace Československa. Mezi první, po uznání exilové vlády, se řadí dekret ustavující Státní radu ze dne 18. července 1940, která substituovala Parlament a začala fungovat o rok později. Dekrety týkající se práv německé menšiny byly vydávány v roce 1945.

2.2.1 Postupimská konference

Odsun německého obyvatelstva z Československa nebyl ustanoven na základě vnitrostátní politiky, ale na bázi mezinárodního práva, které bylo schváleno na Postupimské konferenci v roce 1945. Představitelé protihitlerovské koalice pod názvem „*Velká trojka*“, jednalo se o zástupce Sovětského svazu (Josef Stalin), Spojených států (Harry Truman) a Velké Británie (Winston Churchill, později Clement Attlee), se sešli v německé Postupimi, která navazovala na usnesení Jaltské konference. Základní body jednání byly diskutovány od července do srpna 1945 a týkaly se především poválečného uspořádání Evropy, legality odsunu Němců, poválečného čerpání reparací a provedení demilitarizace, demokratizace, dekartelizace a denacifikace Německa. Jako první vystoupil s problematikou odsunu Němců 25. července 1945 Winston Churchill, který se domníval, že

se transfer bude týkat 2.5 milionu z 3.25 milionu osob žijících na území českých zemí. Konečné rozhodnutí o odsunu Němců padlo 31. července 1945, na kterém se usnesla Velká trojka pod podmínkou pořádaného a humánního zacházení s deportovanými.²² Zástupci Postupimské konference z řad Spojených států a Velké Británie však dlouze projednávali alternativní možnosti týkající se odsunu německého obyvatelstva. Spíše než k výslovnému souhlasu dospěli k názoru, že za dané situace jsou plány na vysídlení Němců nevyhnutelné. K rozhodnutí přispěl i fakt, že v českých zemích po válce docházelo k tzv. *divokým odsunům*, při kterých umíralo mnoho německých obyvatel. Konečný verdikt o řešení poválečné situace a deportaci Němců byl československé vládě předán pomocí diplomatických nót, která se jejich postupy dále řídila. Důležité je připomenout, že i přesto, že se nikdo z československých zástupců neúčastnil postupimských jednání, byl náš národ zastoupen představiteli velké koalice, kteří jednali dle dohodnutých požadavků, na základě předešlých jednání s prezidentem Evardem Benešem. Deportace Němců z Československa nebyla právně schválena pouze na Postupimské konferenci, ale i v dalších mezinárodních kontraktech, čehož může být příkladem pařížská dohoda o reparacích ze strany Německa. Mylnou domněnkou mnoha lidí dodnes zůstává, že mezi Benešovými dekrety je také zakotven příkaz k odsunu německé menšiny z českých zemí. K provedení transferu byla však použita vládní nařízení a předpisy, které vydalo ministerstvo národní obrany a ministerstvo vnitra.

Považuji za nutné připomenout, že odsuny obyvatelstva či jejich výměna nebyly do poloviny 20. století ojedinělým aktem a prováděly se především z důvodu předcházení či úplného zamezení násilnostem páchaným na menšinách. I přesto, že se jednalo o krajní řešení situace, při kterém přišlo vždy velké množství obyvatel o život, bylo v mezinárodní shodě s oběma výměnnými státy, jako tomu bylo například mezi Řeckem a Tureckem. Bohužel nesmíme zapomínat, že lidé byli k odsunu z velké části nuceni, přičemž o spravedlnosti vysídlení bychom mohli dlouze diskutovat.

²² BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 220-258.

2.3 Situace posledních měsíců před koncem války

Pro větší část německého obyvatelstva hlásící se k nacistické ideologii byly závěrečné měsíce války poslední možností, jak dokázat věrnost Velkoněmecké říši a jejímu vůdci Hitlerovi, který nakonec kapituloval v podobě sebevraždy a nechal svůj oddaný lid na pospas jeho osudu. Blížící se osvobozené fronty z jihu, ale především západu a východu postupovaly rychlým tempem a tlačily před sebou tisíce Němců, kteří buď zůstávali na místech, aby bránili svou Říši nebo utíkali a vyhnuli se tím smrti či dalším hrůzným činům, kterými si Rudá armáda kompenzovala útrapy způsobené německou invazí v Sovětského svazu.

Mnoho Němců si až do úplného konce války nepřipouštělo variantu poraženého soupeře, který bude muset platit za své činy způsobené během šesti let fyzického i psychického teroru páchaného na nevinných lidech. Vzhledem k tomu, že propaganda velmi dlouho publikovala a hlásala nepravdivé informace o průběhu války, došlo k jejich velkému překvapení, když první osvobozené letouny začaly bombardovat území Německa a do protektorátu se hrnuly tisíce prchajících Němců z Maďarska, Rumunska, Polska či Porýní.

Na jaře 1945 se němečtí stoupenci nacismu pokusili o jeden z posledních útoků v podobě protipartyzánských akcí, které se však převážně obracely proti civilnímu obyvatelstvu. Mělo se jednat o odvetu za blížící se osvobozené fronty a růst násilí páchaného na německém lidu. Ze strany Němců docházelo k rozsáhlým masakrům obyvatelstva, vypalování mnoha vesnic či bezdůvodným soudním rozsudkům trestu smrti a opětovným veřejným popravám. Zdálo by se, jako by Němci potřebovali dořešit českou otázku ještě v posledních dnech konce války a neuvědomovali si, jaké toto závěrečné běsnění bude mít a na Východě již má za následky. Tyto události se týkaly hlavně českých zemí, kam fronty měly teprve dorazit. Situace na východě Evropy byla jiná. Zde také docházelo k rozsáhlým masakrům, avšak částečně ze strany Rudé armády, která před sebou valila nespočet válečných zločinců, nacistických vojsk i Němce, kteří se během války nijak neprovinili. U většiny vojáků se projevíly zvířecí pudy, které dále podporovala síla davu a její anonymita. Po letech brutálního běsnění nacistických vrahů málokdo udržel svůj hněv a vypustil ho v podobě nesmyslného násilí

páchaného i na nevinných lidech. Nejenom Rusové, ale i Poláci a další národnosti v sobě nacházeli pudy agresivity, které si vybíjeli i na těch nejmenších. Události z této doby popisuje Sofie Jesková, která prchala před Rudou armádou. Při pochodu západně od Poznaň byla spolu s dalšími Němci zastavena polskými partyzány pod vedením starší ženy, jež jako pomatená brala matkám jejich malé děti a údery o hranu korby kamionu jim rozbíjela hlavičky.²³ Podobné hrůzy byly na denním pořádku a jejich intenzita nabírala na síle. Znásilňování německých dívek i jejich matek před členy rodiny bylo pro ruské vojáky oblíbenou činností pro zpestření dne během tažení na západ. Problém se nenaskytl ani tehdy, jestliže se manžel pokoušel ochránit jednu z žen nebo se ona sama nechtěla vojákovu podrobit. V takovém případě byli všichni pro neochotu na místě zavražděni.

Ještě kolik měsíců před koncem války byli do koncentračních táborů posíláni lidé, kteří se odtud neměli nikdy vrátit zpět. Pokud se do této chvíli v táborech konaly děsivé zločiny, tak to, co se začalo dít v době postupující fronty na západ, přesahuje vše. Příslušníci SS se obávali uniklých informací z koncentračních táborů, o kterých se neměl nikdy nikdo dozvědět, o to méně v případě, kdy Německu zbývaly poslední měsíce. Heinrich Himmler, říšský vůdce SS, vydal nařízení, ve kterém stálo, že žádný vězeň nesmí padnout do rukou nepřítele.²⁴ Himmler vydal rozkaz příliš pozdě a nebylo ho tak možné ani při denních tisícových masakrech splnit. Aby došlo k oddálení střetu nacistů s Rudou armádou, zvolili členové SS taktiku tzv. *pochodů smrti*. Přeživší vězni z koncentračních táborů byli hnáni v tuhých mrazech mnoho kilometrů směrem od východní fronty. Bez oblečení, jídla a vody pod pohrůžkou smrti přecházeli postupně i přes české země do jiných koncentračních táborů. V některých případech byli po masách evakuováni pomocí nákladních vlaků. V roce 1945 mohli být svědky těchto převozu i lidé z Českých Budějovic, kudy projížděl vlak z Osvětimi do Mauthausenu.²⁵ Během těchto evakuací bylo zabito mnoho tisíc bezbranných lidí.

²³ KNOPP, Guido: Exodus. Praha 2006, s. 301-312.

²⁴ KURAL, Václav. RADVANOVSKEJ, Zdeněk a kol.: „Sudety“ pod hákovým křížem. Ústí nad Labem, s. 356.

²⁵ Tamtéž, s. 358.

2.4 Osvobození Československa a česká odplata

Koncem dubna roku 1945 se Američané přiblížili k hranicím protektorátu, odkud pokračovali směrem k oblasti Chebu a starého Srní. V Praze se mezitím chystalo povstání proti německým okupantům, které vypuklo počátkem května 1945 a trvalo do 8. května 1945. Ještě tento den se v pražských ulicích a zejména na Staroměstském náměstí ozývaly střely z kulometů a dunění tanků, které utichlo až ve večerních hodinách, když státní rozhlas ohlásil kapitulaci Němců. Odchod německého vojska se uskutečnil tentýž den, avšak v ruinách pražských ulic zůstalo několik desítek vojáků, kteří kapitulovat odmítli a bezdůvodně několik dní pokračovali ve střelbě na nic netušící chodce. Příchod vojsk sovětské armády do Prahy dne 9. května 1945 definitivně potvrdil konec okupace v Československu a již den trvajícím mír v Evropě.

Oficiální kapitulací Německa však nenastal v Evropě mír, který bychom si představovali, ale otevřely se tím dveře dlouho potlačované nenávisti poškozených, která rychlostí blesku propukla nejen v Československu. Stanovit přesné počty německého obyvatelstva na území Československa po válce je velmi složité. Vzhledem k tomu, že bylo mnoho administrativních dokumentů zničeno a velká část Němců odcházela již v průběhu konce války, jsou čísla nepřesná a v mnohých dílech se mohou lišit i v rádech statisíců. Nicméně na tomto území se mohly zdržovat nejméně čtyři miliony Němců, z čehož zhruba jeden milion představovali uprchlíci. Dle počtu potravinových lístků vydaných v českomoravské oblasti na začátku května roku 1945 bylo zaznamenáno přes dva miliony Němců.²⁶ Tento velký počet německého lidu v osvobozeném Československu vyvolával v Čechách velkou nervozitu, která se projevovala v podobě odvety inspirované nacistickými metodami. Již počátkem května 1945 před osvobozením se mnohá území proměnila v běsnící bouři, kde lidé zažívali dějá vu. Euforie z konce války vedla Čechy ke strhávání německých nápisů z budov, opětovnému přepisování názvů ulic, zpívání české hymny a vyvěšování československé vlajky. Vše, co bylo v protektorátu striktně zakázáno a zničeno,

²⁶ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 198.

bylo v novém Československu až na česko-německé vztahy opět obnoveno. Jestliže v tomto období mělo dojít k utišení situace, nastal pravý opak. Česká města se proměnila v krvelačná místa, kde se každodenně konal hon na Němce. Praha byla během války relativně klidným městem a mohli bychom se setkat s názorem, že se jednalo o ostrov míru uprostřed války.²⁷ Bohužel i ona se proměnila v horoucí peklo, jehož dvě stě tisícová německá menšina upadla v nemilost Čechů. Vyprávění svědků a přímých účastníků o poválečném zvratu v Československu v některých publikacích je přímým důkazem toho, jak Češi neunesli tíhu nátlaku nacistického teroru. S hesly „Smrt Němcům“ a odvahou se Češi vrhali na stejně válkou zbídačené sousedy s odhodláním je minimálně okrást, něčím je udeřit nebo v nejhorsích případech i zabít. Jednotlivci či členové tzv. *Revolučních gard* v Československu znásilňovali ženy, muže ubíjeli k smrti a malé děti házeli do Vltavy.²⁸ Výjimkou nebyly ani pracovní tábory, kam byli Němci odvázeni v dobytčích vagoněch a kde žili v naprosto životu neslučitelných podmínkách. Podvýživou a mnoha smrtelnými chorobami v tzv. *sběrných táborech* trpělo mnoho lidí. Strach z budoucnosti přivedl tisíce německých občanů k sebevraždě nebo útěku za hranice státu.

První poválečné měsíce byly zkouškou odvahy a vytrvalosti německého lidu, který byl každý den vystavován nebezpečí a ponižování. Důkazem je například vyhláška Sboru národní bezpečnosti v Opavě z roku 1945, která nařizovala Němcům nosit bílou pásku s písmenem „N“, která byla povinná pro všechny od šesti let. Idea byla přivedena do té dokonalosti, že se pásy barevně lišily od příslušnosti každého Němce. Toto nařízení dopomohlo Čechům k lepší identifikaci Němců, kteří byli poté podrobováni dalším násilnostem. Jako kopie z počátku protektorátu byly od nacistů převzaty zákazy týkající se volebního práva, účasti Němců v armádě či přeformulovány norimberské zákony ve prospěch Čechů, jež omezovaly uzavření česko-německého manželství. Toto je pouhý náznak událostí, které zasáhly bývalé občany Velkoněmecké říše.

²⁷ KNOPP, Guido: Exodus. Praha 2006, s. 376.

²⁸ Tamtéž, s. 378.

2.4.1 Divoký odsun

Poměry v Československu gradovaly a spolu s výše popsáním násilím docházelo v prvních týdnech po kapitulaci k divokým odsunům německého obyvatelstva, které trvaly zhruba do začátku srpna 1945. Vláda tak nechala chladnokrevně tři měsíce Čechům volnou ruku k libovolnému nakládání s jejich spoluobčany, kteří při těchto excesech umírali na cestě do „nového domova“. Nejhorší situace byla v Sudetech, kde byli obyvatelé většinou nuceni opustit své obydli do několika hodin, ale existovaly i případy, kdy se jednalo o několik minut. Lidé si s sebou mohli vzít zavazadlo o maximální hmotnosti 30 – 60 kg, které bylo dále omezováno různými nařízeními. Němcům bylo zakázáno odvézt například více jak 1000 říšských marek, šperky a další cenné věci. Ty byly následně rozebrány místním obyvatelstvem, které často ve vysídlených oblastech rabovalo, nebo byly zabaveny státem. První transfery z Československa směřovaly do sovětského okupačního pásma nebo Rakouska.

Pokud hovoříme o divokém odsunu, je nutné si připomenout alespoň tři brutální excesy, které toto období provázely. Prvním z nich byl tzv. *brněnský pochod smrti*, kdy bylo z Brna násilně vyhnáno zhruba 20 tisíc Němců. Brněnský národní výbor tuto akci zakázal, avšak u dělníků Zbrojovky a bývalých politických vězňů vyvolal nadšení, a proto koncem května 1945 vyzvali Němce k odchodu do Rakouska. Dne 30. května 1945 vyrazili Němci k rakouským hranicím, které byly však v tuto dobu uzavřeny. Většina lidí byla posléze internována v bývalém německém dětském táboře v Pohořelicích.²⁹ Během tohoto pochodu bylo s Němci velmi krutě zacházeno a mnoho z nich bylo bezsmyslně zavražděno. Dalším krutým excesem se staly surovosti na nádraží v Horních Moštěnicích u Přerova, kde bylo podle rozhodnutí jednoho z vojenských velitelů postříleno kolem 300 německých občanů, které však nejčastěji tvořily ženy a děti. Koncem července 1945, kdy měl být divoký odsun oficiálně nahrazen organizovanou deportací, došlo k výbuchu ve skladu muniční továrny v Krásném Březně u Ústí nad Labem. Tento útok byl Čechy odsouzen jako sabotáž německé menšiny, která musí být za

²⁹ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 208.

tento čin potrestána. V Ústí nad Labem se uskutečnila odvěta v podobě masakru na místním mostě, ze kterého byla svržena stovka Němců do Labe.

Do srpna 1945 neexistovaly žádné zápisy ani směrnice, které by mohly dnes doložit přesný počet odsunutého německého obyvatelstva. Dodnes převládá názor, že během divokého odsunu bylo deportováno kolem 660 tisíc obyvatel, z čehož mohlo zahynout až 18 889 lidí.³⁰ Mezi prvními byli s rodinami odsunuti říšští příslušníci nacistických skupin a vojenských složek a dále ti, kteří se přistěhovali do Sudet po říjnu 1938. Němci, kteří předvíдали chování svých krajanů po válce, odešli z Československa se svým majetkem dříve, než zde byly rozpoutány nelidské praktiky msty. Podobných krutých akcí jako v Ústí nad Labem se v Československu odehrálo více a je nutno podotknout, že tyto činy nebyly spáchány pouze ze strany jednotlivců dychtících po pomstě, ale byly organizovány Revolučními gardami a armádním obranným zpravodajstvím, které podporovalo pokud možno co nejrychlejší odsun Němců jako jediný možný aspekt stabilizace všeobecné situace v Československu. Kromě toho se pozornost soustředila více na požadavky k odsouhlasení oficiálního odsunu Němců, které byly předloženy až v červenci 1945 na Postupimské konferenci, namísto toho, aby byly v Československu hned po kapitulaci Německa vytvořeny dozorčí orgány československé veřejné správy, jejichž absence v tomto období zapříčinila ztrátu mnoha životů. Slova prezidenta Beneše, který přislíbil, že Československo bude rozlišovat mezi zrádci a těmi, kteří stáli při republice během války, byla stejně prázdná jako naivní myšlenka, že Češi nebudou požadovat krvelačnou odvetu. Ostatně připomeňme si také další slova Evarda Beneše z 27. října 1943 v Londýně, která si značně protiřečí s výše uvedenými principy: „*Přijde den odplaty. Konec války u nás bude psán krví. Také u nás se bude bojovat jako všude na evropském kontinentu a Němci nemilosrdně a mnohonásobně zaplatí za všechno, co v naší zemi od roku 1938 napáchali.*“³¹

³⁰ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha 1990, s. 135-143.

³¹ KNOPP, Guido: *Exodus*. Praha 2006, s. 399.

2.4.2 Organizovaný odsun

O organizovaném odsunu německého obyvatelstva bylo definitivně rozhodnuto na Postupimské konferenci, o které jsem se již zmiňovala. K jejímu konečnému rozhodnutí přispěl především fakt divokého odsunu, který měl být co nejdříve zastaven a nahrazen odsunem spořádaným. Dne 20. listopadu 1945 ustanovily Spojené státy americké, Francie, Velká Británie a Sovětský svaz tzv. *Kontrolní radu*, která přijala tzv. *Plán kontrolní rady pro odsun německého obyvatelstva z Rakouska, Československa, Maďarska a Polska*, který splňoval zásady Postupimské dohody. Dalším krokem bylo vydání směrnice československé vlády ze dne 14. prosince 1945 pro soustavný odsun Němců z území Československa, jehož odpovědným řízením byl pověřen dr. Antonín Kučera.³² V Československu byl zřízen zvláštní Úřad pro odsun Němců spadající pod ministerstvo vnitra. Československá armáda ručila za přípravy a průběh transportů, které na hranicích předávala okupačním orgánům. Celkový dozor byl vykonáván orgány Sboru národní bezpečnosti a na místní úrovni se na kontrole podílely národní výbory či správní komise v pohraničí.³³ Němci měli být podle výše zmíněného plánu humánně deportováni do čtyř okupačních pásem v Německu, kterými byla sovětská, britská, americká a francouzská zóna. Transporty byly dále rozplánované na základě kvót, jež určovaly přesné počty odsunutého obyvatelstva do pásem, ty byly však v průběhu deportací navyšovány. Podobně se pracovalo i s konečnými termíny odsunu, které měly pro sovětskou a americkou zónu stanovené datum na říjen 1946. Celkový počet odsunutých z Československa se měl dle Postupimské dohody zastavit na čísle 2,5 milionu Němců. Statistický přehled stejného počtu obyvatel z října 1945 roztřídil věkové hranice odsunutých. Chlapců do 12 let mělo být odsunuto 322 000, dívek do 12 let 314 000, následovali muži v rozmezí 13 – 60 let v množství 541 500, největší skupinu s 1 010 000 zaujímaly ženy ve věku 13 – 60 let, muži nad 60 let s číslem 140 500 a

³² Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 95-96.

³³ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 211-212.

ženy ve věku nad 60 let čítaly 172 000.³⁴ V říjnu roku 1946 americké pásmo hlásí již 1 465 700 Němců, britské 84 200, sovětské 840 800 a francouzské 8 400 odsunutých z Československa.³⁵

Přípravy k odsunu německého obyvatelstva probíhaly od srpna 1945 do ledna následujícího roku, tj. 1946. Organizovaný odsun byl rozvržen do tří fází. První počítala se splněnými kvótami určenými pro okresy, druhé stadium se týkalo zbylých Němců kromě antifašistů, smíšených manželství a specialistů, do třetí etapy spadali pracovníci zemědělství a průmyslu.³⁵ Všeobecně lze také hovořit o tom, že v první fázi byly odsunuti okupanti, členové nacistické strany a přistěhovalí z pomnichovské doby, následně veřejní zaměstnanci, majitelé podniků a nakonec dělníci a rolníci. Je nutné podotknout, že pořadí určené k odsunu obyvatelstva bylo určené nejenom rozsahem provinění, ale také z hlediska hospodářského, jelikož odsun několikamilionového obyvatelstva měl velký dopad na ekonomickou stránku Československa. Typickým příkladem byli horníci, skláři a dělníci dřevozpracujícího průmyslu, jejichž ztráty byly velmi těžko nahrazovány, ale také nedostatečné znovuosídlování Sudet, kde mnoho měst v důsledku odsunu zůstalo prázdnými.

Předtím než byli Němci deportováni, byli často umístěni ve sběrných táborech, kterých bylo na našem území 107, a kromě jiného jim byla uložena pracovní povinnost. Před deportací bylo Němcům nařízeno, kolik osobních věcí si smějí vzít s sebou. Obecně se jednalo o zavazadlo vážící mezi 30 – 50 kg, které obsahovalo věci pro osobní potřebu. Jednalo se především o jídlo na několik dní, oblečení a pouze nejnutnější kuchyňské potřeby. Obvykle bylo povoleno převážet potraviny na tři dny, v případě, že byly koupeny za potravinové lístky, se jejich zásoba mohla zvýšit až na sedm dní. Osoby, které se rozhodly odejít z Československa dobrovolně a potvrdily, že se ničím neprovinily, mohly získat potvrzení okresního národního výboru a bylo jim tak umožněno si odvézt část svého majetku a zvolit si pásmo, do kterého chtějí být na vlastní náklady odsunuty. Z logických důvodů se

³⁴ BRÜGEL, J. Wolfgang: *Češi a Němci 1936-1948*. Praha 2008, s. 200.

³⁵ Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 98.

³⁶ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 97-100.

většina těchto vystěhovalých přikláněla k americké zóně. Smutnou stránkou ale zůstává osud vysídlených, kteří před tím, než opustili své obydlí, jej museli důkladně vyčistit. Nejednalo se ovšem o pravidelný úklid domácnosti, ale o povinnost vytřít podlahu, umýt okna, povléct postele a přichystat čisté ručníky pro jeho nové obyvatel.³⁷

První organizovaný transport našich dlouholetých krajanů se uskutečnil pod vládní a spojeneckou kontrolou dne 25. ledna 1946. Převoz byl vypraven z Českých Budějovic a směřoval do stanice Furth im Wald v Bavorsku.³⁸ Nejčastěji byli Němci transportováni nákladními vlaky v počtu čtyřiceti vagonů, přičemž do jednoho bylo umístěno třicet lidí. Celkem bylo jednou cestou možné deportovat 1200 osob. Oproti divokému odsunu byly vedeny přesné seznamy vysídlených. Od ledna do dubna roku 1946 probíhaly odsuny nejprve do americké zóny, a to především z důvodu, kdy sovětská strana odmítla přijímat další obyvatelstvo do svého pásma. Apelovala na události z podzimu roku 1945, kdy v přechodném období bylo do její okupační zóny deportováno mnoho obyvatel a Sověti by tak dalším přijetím osob porušili kvóty ustanovené Spojeneckou kontrolní radou. V březnu téhož roku byla s Moskvou dohodnuta nová kvóta, která povolovala přijetí dalších až 650 000 Němců. Vzhledem k okolnostem, že transporty do sovětské okupační oblasti byly obnoveny až v červnu 1946 a do listopadu měly být vysídleny ještě statisíce obyvatel, byly transporty maximálně vytíženy a od července 1946 odjíždělo každý den do americké a sovětské zóny dvanáct vlaků v celkovém počtu 14 400 osob.³⁹ Poslední vlak vyjel 26. října 1946 ze Dvorů u Karlových Varů za přítomnosti prezidenta Beneše, několika členů vlády a velkého množství novinářů. I přes velkou snahu deportovat veškeré německé obyvatelstvo se na území Československa k 1. listopadu 1946, kdy je datováno oficiální ukončení transportů, zdržovalo několik desítek tisíc Němců. V roce 1947 bylo pozdějším odsunem přesídleno dalších 80 000 osob, ale

³⁷ ŠKRÁBEK, Josef: *Včerejší strach*. Olomouc 2002, s 196-247.

³⁸ Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 97.

³⁹ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 98-100.

v Československu zůstávala stále dvoustetisícová německá menšina (uvádí se až 250 000 Němců.⁴⁰ Po oficiálním ukončení odsunu bylo dle statistických spisů předaných prezidentovi republiky vyhoštěno z Československa ke dni 1. listopadu 1946 přesně 2 170 598 Němců, z toho do amerického pásma 1 420 598 a sovětského okupačního území 750 000 osob. Bylo použito 1646 vlaků, 960 automobilů a 12 lodí.⁴¹ Různé publikace však uvádějí i jiná čísla, která se liší v řádech desetitisíců. Jsou známy údaje, které pracují s podobnými daty, tj. konec listopadu 1946, avšak s číslem 2 232 541 vysídlených Němců.⁴² Srovnáme-li tyto dva údaje, zjistíme, že od 1. listopadu 1946 do konce listopadu 1946 by muselo být přesídleno ještě 61 943 osob, tzn., že by v průběhu listopadu muselo vyjet zhruba dalších 51 vlaků, přičemž v každém z nich by bylo 1200 osob. Některé německé propočty z roku 1950 dokonce uvádějí, že bylo z Československa odsunuto více než 2,9 milionu osob, které měly na území českých zemí k 1. září 1939 trvalé bydliště v rámci předmnichovských hranic.⁴³ I přesto, že byly vedeny přesné evidence vysídlených, je dle těchto dat zřejmé, že ani při sebevětší kontrole nebylo možné registrovat všechno obyvatelstvo, které muselo po válce odejít za hranice Československa. Důvodem mohla být nekontrolovatelná migrace, která probíhala oběma směry hranic.

2.4.3 Pozice antifašistů v Československu

Postavení německých antifašistů v Československu zaujímal dlouhá léta během války jasné stanovisko, podporované prezidentem Benešem. Antifašisté měli dostat plnou podporu československé vlády, která jim měla zajistit vyjmutí z nucených transportů. Slova Edvarda Beneše, která pronesl dne 16. května 1945 na Staroměstském náměstí v Praze, se však vyznačují značnou hrubostí proti veškerému německému lidu v Československu: „...*vylikvidovat zejména*

⁴⁰ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 198-219.

⁴¹ GLOTZ, Peter: *Vyhnání. České země jako poučný případ*. Praha 2006, s. 193.

⁴² STANĚK, Tomáš: *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*. Praha 1993, s. 21-23.

⁴³ Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 98-99.

*nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést. Heslem naším budiž: Definitivně odgermanizovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky.*⁴⁴ I přes další Benešovy projevy, kterými ujišťoval německé antifašisty o své přízni, se jim téměř ničeho nedostalo. Situace po válce byla v českých zemích chaotická a občané Československa málokdy rozlišovali mezi českým Němcem smýšlejícím protičesky nebo protiněmecky. K tomu přispíval i fakt, že antifašisté museli stejně jako ostatní Němci nosit pásku s písmenem na rukávu. Předpokládám, že Češi nebyli ani dostatečně seznámeni s barevnou škálou pásek, které Němce, lidově řečeno, dělili na hodné či špatné.

V případě, že chtěli antifašisté setrvat v Československu, museli znovu prokazovat svou aktivní protiněmeckou činnost včetně obrany republiky. Ministerstvem bylo uznáno přes sto tisíc antifašistů, kteří mohli v republice zůstat, a taktéž jim neměl být zkonfiskován majetek. Kromě tohoto se měli dále podílet na veřejném životě a obnově státní správy. Postupem času však důvěra i k těmto Němcům slábla a postupně tak uhasínala i ta nejmenší naděje na opětovné soužití s Čechy. K tomuto přispívala i československá vláda, která antifašisty podporovala v jejich odjezdu do Německa za účelem posílení tamějšího antinacismu. V podstatě se však jednalo o snahu vystěhovat co největší počet Němců z Československa. Na podzim roku 1945 antifašisté začali uvažovat o dobrovolném odchodu, který se začátkem roku proměnil v nechtěný. Od konce listopadu 1945 a konce téhož měsíce následujícího roku odešlo z Československa 91 299 německých antifašistů.⁴⁵ Československé občanství znovu nabylo 5071 antifašistů.⁴⁶

Oproti ostatním Němcům si antifašisté mohli při vysídlování odvézt celý svůj movitý majetek a pro transport mohli užít jiné než transportní vlaky. Žádosti o přesun byly často odůvodněny složitou situací v zemi, která se projevovala například v sociální a jazykové sféře.

⁴⁴ BENEŠ, Edvard: *Odsun Němců z Československa*. Praha 1996, s. 139.

⁴⁵ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 101.

⁴⁶ KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha 1990, s. 155-158.

Od konce války bylo Němcům, kteří zůstali v Československu, upíráno mnoho práv, což způsobilo jejich další odliv v 60. letech. Otázka práv Němců byla choulostivou záležitostí, jelikož se mnozí obávali opakování historie a kromě jiného u Čechů stále přetrvávala antiněmecká nálada.

2.4.4 Oběti odsunu a nový život za hranicemi Československa

Jednou z nejvíce diskutovaných otázek je dodnes počet obětí celkově odsunutých obyvatel a jejich tragický osud. Výpočty německých a rakouských odborníků se vůči českým velmi liší. Zatímco germánská strana poukazuje na čísla 220 000 – 270 000 úmrtích, Češi dospěli k rozmezí mezi 15 000 – 30 000 obětí. Pokud bychom se přikláněli k německým propočtům, museli bychom tímto uznat, že o život přišel přibližně každý desátý člověk. Československé statistiky dokládají, že za léta 1945 – 1946 přišlo o život během odsunu 22 247 lidí a to především z důvodu zevních a nevyjasněných příčin, násilí nebo sebevraždy.⁴⁷ Společná komise českých a německých historiků odhaduje počet obětí odsunu na nejvýše 40 000 lidí.

Mezi těmi, kteří odsun přežili, převládala v prvních měsících nejistota a obavy o život. Na vysídlené Němce bylo v okupačních zónách nahlíženo z pozice jejich krajanů jako na břemeno, které způsobovalo další komplikace v přeplněných městech, kde si noví přistěhovalci často s potížemi hledali místo na přespání. V některých případech byli sudetští Němci považováni za příčinu prohrané války, jelikož ta měla být podle některých vedena ve jméno jejich osvobození.⁴⁸ Ke složité situaci sudetských Němců přispíval i fakt, že si z Československa mohli odvézt pouze základ osobních věcí. Trauma způsobené odsunem se navyšovalo, jelikož vysídlenci neměli dostatek peněz, ošacení ani jídla, a byli tak odkázáni na pomoc místních lidí. Příkladem je příběh Margarety Gernertové z Doupova: *„Přijeli jsme do tábora v Neustadt/Aisch. Odtamtud si nás rozebíraly rodiny. Do večera do osmi jsme seděli na studni. Nikdo nás nechtěl, protože nás bylo šest.*

⁴⁷ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 217-219.

⁴⁸ HOUŽVIČKA, Václav: *Návrat sudetské otázky*. Praha 2005, s. 317-346.

*Moje matka jen plakala. Nakonec přišla jedna selka a odvedla si nás.*⁴⁹ Podobný osud se dotýkal mnoha Němců, kteří během několika dní a v některých případech i minut přišli o střechu nad hlavou a museli tak naslepo vkročit do nové etapy života.

2.5 Vypořádání se s nacistickou érou v Evropě

Druhá světová válka zasáhla celý svět, který se po jejím skončení začal nemilosrdně vypořádávat s Němci. V Nizozemsku, Norsku a dalších zemích byl obnoven trest smrti. Desítky tisíc lidí byly odsouzeny a vyhnány ze zemí, kde pro Němce nemělo být dále místa. V Nizozemsku bylo obžalováno 200 000 osob, z čehož 60 000 ztratilo občanská práva včetně majetku, který jim byl vyvlastněn. Z celkového počtu bylo k trestu smrti odsouzeno 200 lidí a dalších 36 jich našlo smrt při popravě. Jinak tomu nebylo ani v Belgii, která z kolaborace obvinila a vyšetřovala 448 160 lidí.⁵⁰

Divoké odsuny neprobíhaly pouze v Československu, ale v celé Evropě. Nenávistí překypující Francouzi hnali Němce za hranice v období francouzského interregna (období mezivládí, kdy původní mandát k vládnutí již zanikl, ale nový dosud nevznikl), což si vyžádalo velkou ztrátu na životech. Podobně jako v Nizozemsku či Belgii bylo vyšetřováno enormní množství Hitlerových přísluhovačů, nad nimiž byl v počtu 7037 vynesena rozsudek smrti.⁵¹

Těžké zločiny Velkoněmecké říše nebyly řešeny pouze na poli vnitrostátní politiky jednotlivých zemí. Na základě Londýnské dohody o stíhání válečných zločinců s datem 8. srpna 1945 byl ustaven v německém Norimberku Mezinárodní soudní tribunál, který trestal válečné zločiny druhé světové války. Soudní proces byl zahájen 20. listopadu 1945 a trval až do 1. října 1946. Během tohoto řízení bylo souzeno přes dvacet hlavních zločinců Říše, mezi kterými byli například Hermann Göring, Rudolf Hess, Franz von Papen nebo Joachim von Ribbentrop a

⁴⁹ KNOPP, Guido: *Exodus*. Praha 2006, s. 424.

⁵⁰ HOUŽVIČKA, Václav: *Návrat sudetské otázky*. Praha 2005, s. 293-304.

⁵¹ Tamtéž, s. 303.

další. Současně bylo sedm nacistických organizací prohlášeno a odsouzeno jako zločinecké. Jednalo se o gestapo, jednotky SS, SD, Generální štáb a OKW, Sbor politických vůdců a Říšskou radu.

2.6 Vyhnaní, nebo odsun?

Terminologie odsunu je jako její samotný akt věcí dlouhodobé diskuse a sporů. Vždy záleželo na postoji člověka a době, ve které se na toto téma vedla debata. Oficiální termín v protokolu Postupimské konference uvádí anglický překlad „transfer“ a ruský „перемещение“ [peremeščenije]. Oba tyto termíny označují v právním pojmu nucený odchod, ale v porovnání s německým „die Vertreibung“ se odlišují a významově odpovídají spíše českému slovu „odsun“. Stejně jako česká strana se ohrazuje vůči výrazu „die Vertreibung“, německá strana krajně nesouhlasí s pojmem „odsun“. V anglickém jazyce se též používá výraz „expulsion“, který svým významem odpovídá výše zmíněnému termínu v němčině. Ernst Nittner, známý německý historik, uvádí v knize Tisíc let česko-německých vztahů, že: *„Vyhnaním se právní řečí rozumí přímé nebo nepřímé násilí, které vede k opuštění domova. V užším smyslu je vyhnaní uplatněním teroru a násilí ne tolik ze strany oficiálních státních instancí jako spíše ze strany radikálních zfanatizovaných skupin, které jednájí zdánlivě spontánně, avšak ve skutečnosti jsou uvedeny do pohybu více či méně plánovitě a které jsou hotovy k výtržnostem a krvavým násilnostem.“*⁵² Česko-německá komise historiků se proto rozhodla, že termín „vyhnaní“ bude označovat divoký odsun a pojem „odsun“ bude užíván v souvislosti s organizovaným odsunem.⁵³

2.7 Prezident Beneš a dekrety

Prezident Edvard Beneš se stal nedílnou součástí československé historie, ale také velké kritiky, zejména za strany rakouských a německých zástupců

⁵² BAUER, Franz a kol.: *Tisíc let česko-německých vztahů*. Praha 1991, s. 184.

⁵³ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 218-219.

vysídlených Němců. Existuje množství argumentů, které apelují na neplatnost tzv. *Benešových dekretů*, které byly vytvářeny již počátkem 40. let. Dr. Rudolf Kučera například odůvodňuje nepravoplatnost dekretů už tím, že prezident Beneš dal sám sobě zákonodárnou moc pomocí ústavního dekretu č. 2/1940 z 15. října 1940, čímž se dopustil porušení ústavy Československé republiky. Kromě tohoto Edvard Beneš dle kritiky užíval titul prezident i přesto, že československým prezidentem v tuto dobu byl již zvolený Emil Hácha a Beneš ho kromě jiného prezidentem uznal.⁵⁴ V těchto kritických tezích však nalezneme mnoho chybných tvrzení. Především bychom měli hledat příčiny, které vedly prezidenta Beneše k tomuto jednání. Nesmíme přehlédnout okolnosti, za jakých byl Edvard Beneš nucen opustit republiku a předat svůj prezidentský úřad svému následníkovi. Hitler se potřeboval doslova zbavit svého protivníka, který se vyznačoval demokratickým smyslem pro politiku a odporem k nacismu. Pod Hitlerovým nátlakem byla podepsána Mnichovská dohoda a protokol, kterým dr. Hácha později „dobrovolně“ předal republiku do rukou německé říše, která byla poté násilně okupována. Již tento akt je zárukou porušení mezinárodního i československého ústavního práva. Pokud se zaměříme na prezidentskou volbu Emila Háchy, zjistíme, že k jeho právoplatnému zvolení dle ústavy bylo potřeba dosáhnout 300 hlasů, tj. 2/3 představitelů Národního shromáždění. Vzhledem k okolnostem, že se volby nezúčastnili všichni poslanci a senátoři, byl Hácha zvolen 272 hlasy, což neodpovídalo ústavním požadavkům. Dále bychom neměli zapomínat na fakt, že exilová vláda v čele s prezidentem Benešem v Londýně byla v roce 1940 uznána Velkou Británií a na tomto základě byla vytvořena Státní rada. Jakožto uznaný exilový prezident začal vydávat dekrety, které měly právní validitu a kromě jiného byly až na ústavní dekret z října 1940 vytvářeny na návrhy vlády.⁵⁵

K tomu, aby došlo k zajištění obnovy Československa, bylo v roce 1944 vydáno několik zásadních dekretů prezidenta republiky. Jednalo se například o dekret o dočasné správě československého území, o ústavní dekret o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění nebo o ústavní dekret o obnovení

⁵⁴ MACHÁČEK, Pavel: *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. Praha 2002, s. 80-81.

⁵⁵ Tamtéž, s. 82-86.

právního pořádku. Zásadní význam měl dekret o obnovení právního pořádku ze srpna 1944, který uznával právní předpisy vydané před okupací, přičemž všechny další vydávané během okupace a moci Velkoněmecké říše i jiné, které bylo Československo nuceno pod nátlakem uznat až do tzv. *doby nesvobody*, byly tímto dekretem shledané za neplatné. Neméně významným se stal dekret z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret byl významný v tom smyslu, že uděloval za prohřešky proti republice řadu trestů smrti nebo doživotní vězení. Součástí tohoto dekretu byla v druhé části charakterizována funkce, postup a složení mimořádných lidových soudů, které trestaly poválečné zločiny v Československu. Dekrety prezidenta republiky nabraly rychlého spádu a byly vydávány několik dní po sobě. Příkladem je dekret o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, jenž byl vydán 21. června 1945 s platností pouze pro české země. Majetek byl vyvlastněn všem výše uvedeným osobám bez možnosti jakékoli náhrady. Na tento dekret bylo navázáno jiným dekretem vydaným o měsíc později, který se týkal nového osídlení a přidělení konfiskované půdy do rukou zejména českým a slovenským zemědělcům. Těmito dekrety byly učiněny první kroky k pozemkové reformě.⁵⁶ Na území českých zemí bylo konfiskováno a následně rozděleno zhruba 2 400 000 hektarů zemědělské půdy.⁵⁷ Kromě jiného byl v říjnu 1945 vydán dekret prezidenta republiky, který rozšiřoval konfiskaci i na movitý majetek, do kterého spadaly cenné papíry, vklady, nehmotná práva aj. Němci se rázem stali cizinci ve své vlasti, jež bylo nyní možné odsunout pomocí transferů do Německa. Dekret vymezoval několik skupin osob, kterým mohlo být občanství zachováno či o něj mohli znovu požádat. Jednalo se především o osoby, které zachovaly svůj antifašistický postoj po celou dobu války a zůstaly věrné Československu. Dále též o osoby, které byly nacisty vězněny v koncentračním táboře nebo jimi byly pronásledovány, a v neposlední řadě byli zproštěni viny členové rodiny, kterým ve vyhlazovacím táboře zemřel příslušník

⁵⁶ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 222-293.

⁵⁷ Kol. autorů: *Komu sluší omluva. Češi a sudetští Němci*. Praha 1992, s. 83.

Rodiny, či byl pro svou antifašistickou činnost zavražděn.⁵⁸

Žádný z prezidentských dekretů však neobsahuje usnesení o vysídlení Němců z Československa. O odsunu německé menšiny bylo rozhodnuto na Postupimské konferenci a československá vláda se poté řídila jejím ustanovením. Ráda bych připomněla, že i přes některé nevhodné projevy prezidenta Beneše, jimiž podporoval české obyvatelstvo v nenávisti, i tragické osudy sudetských Němců, nebyl on strůjcem myšlenky jejich vysídlení. Ke koncepci odsunu Němců došel Edvard Beneš složitým vývojem událostí a také nátlakem českého domácího nekomunistického odboje, který požadoval úplné vystěhování Němců.

Benešovy dekrety sklízí kritiku hlavně z důvodu nerespektování presumpce nevin, diskriminace dle národnosti, zbavení státního občanství bez souhlasu dotyčné osoby či nemožnosti volby místa k životu. Všechny tyto argumenty mají svou logiku, ale především tehdy, díváme-li se na ně očima soudobé demokracie a zapomínáme-li na historické souvislosti tehdejší doby. Je nutné připomenout, že veškeré legislativní aktivity bylo v průběhu a po skončení války možné provádět pouze prostřednictvím dekretů, jelikož Československo nemělo do října 1945 ustaveno Prozatímní Národní shromáždění. O oprávněnosti dekretů prezidenta republiky rozhodlo Prozatímní Národní shromáždění až po svém ustavení, které je legitimovalo a legalizovalo jako ústavní zákony a zákony Československé republiky.⁵⁹

Otázka Benešových dekretů hraje od jejich vytvoření klíčovou úlohu jak v historii a obnově Československa, tak i v budoucnosti a státnosti České republiky. V případě jejich zrušení by nedošlo pouze k navrácení konfiskovaného majetku, který někteří sudetští Němci dodnes požadují zpět. Důsledky by mohly vést až k destabilizaci České republiky jako ekonomicko-hospodářského subjektu a dovolím si tvrdit, že by tak došlo k popření příčiny a následku druhé světové války. Tímto by byl vytvořen nejen problém ekonomický či právní, ale především právně-historický, který by opět narušil obnovené česko-německé a česko-rakouské vztahy. Nelze tedy říct, že Česká republika svým postojem pouze brání

⁵⁸ NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. Praha 2002, s. 77-101.

⁵⁹ BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav: *Rozumět dějinám*. Praha 2002, s. 238-257.

navrácení majetku sudetským Němcům, ale je v tuto dobu více garantem, jenž nesmí dopustit rozvrat vlastního státu a narušení sousedských vztahů s Německem a Rakouskem. Stejně jako nelze obnovit Mnichovskou dohodu či zrušit Postupimskou dohodu, nelze anulovat Benešovy dekrety. Zpětný účinek v dějinách není možný a je třeba hledět do budoucnosti.

2.8 Diskuse o Benešových dekretech na poli Evropského parlamentu

Před vstupem České republiky do Evropské unie proběhla v roce 2002 a 2003 rozsáhlá diskuse na téma Benešových dekretů jak v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky, tak v Evropském parlamentu. Ve skutečnosti se však jednalo o pokus znemožnit vstup České republiky do Evropské unie. Během jednání bylo nutné dojít k závěru, že Benešovy dekrety nejsou v rozporu s právem Evropské unie. Debata v Evropském parlamentu byla z české strany pozorována zvnějšku, jelikož až do roku 2004 v něm Česká republika neměla žádné zástupce, kteří by měli hlasovací právo. Tématem se proto zabývali například zástupci Německa, Rakouska, Velké Británie, Francie, Švédska aj.

Významnou roli sehráli představitelé německé strany CSU (Křesťansko-sociální unie v Bavorsku), kteří se snažili zablokovat vstup České republiky do Evropské unie. S tímto má velmi mnoho společného Bernd Posselt, který až do roku 2008 zastával kromě jiného funkci předsedy Sudetoněmeckého krajského sdružení, jež je známé pro své požadavky na zrušení Benešových dekretů, náhradu za zkonfiskovaný majetek, právo na sebeurčení aj. Sudetoněmecké krajské sdružení využíval své pozice k prosazení nároků odsunutých Němců za pomoci Evropského parlamentu. Křesťanskosociální unie se neobávala jenom potvrzení prezidentských dekretů, ale především jejich integrace do přístupových smluv Evropské unie, jak požadoval Václav Klaus, tehdy jako předseda Poslanecké sněmovny.⁶⁰

⁶⁰ DOMNITZ, Christian: *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie*. Praha 2007, s. 25-89.

Zásadním bodem se stal tzv. *Froweinův posudek*, ve kterém bylo konstatováno, že vyvlastnění majetku a odejmutí státního občanství, jež přikazovaly dekrety, ale také současný restituční systém České republiky jsou v souladu s právem Evropské unie. Závěry posudku se také dále dotýkaly amnestijního zákona z roku 1946.⁶¹

V průběhu diskusí se výhodou pro českou stranu stala Česko-německá deklarace z roku 1997, ve které Německo a Česká republika vyjadřují svou lítost nad bezprávím, které zasáhlo v době války a krátce po ní osudy lidí jejich zemí. Německo touto deklarací uznalo svou vinu za následky, jež způsobila politika nacismu, přičemž Česká republika politovala utrpení, které bylo způsobeno odsunem Němcům. Obě strany touto cestou dospěly k názoru, že je lépe dívat se do budoucnosti a budovat nové vztahy, nežli se stále ohlížet a řešit staré křivdy.

Dne 9. dubna 2003 proběhlo v Evropském parlamentu hlasování o přistoupení České republiky do Evropské unie. Pozitivní výsledek otevřel dveře pro schválení přístupové smlouvy Radou pro všeobecné záležitosti, která ji o několik dní později odsouhlasila. Česká republika při hlasování z 9. dubna však obdržela nejméně kladných hlasů ze všech kandidátských zemí. Skupina poslanců CSU hlasovala jednotně proti, k níž se přidalo i několik europoslanců z německé CDU (Křesťanskodemokratická unie Německa), francouzští lepenovci a další. I přes negativní postoj výše zmíněných se Česká republika dne 1. května 2004 stala právoplatným členem Evropské unie i se svými Benešovými dekrety.

2.9 Velké slovo malého státu při ratifikaci Lisabonské smlouvy

Jestliže se o Benešových dekrettech diskutovalo v rámci Evropské unie před vstupem České republiky do jejího uskupení, tak po onom aktu o několik let později naše země doslova rozdmýchala na toto téma bouři. Příčinou byla tzv. *ratifikace Lisabonské smlouvy*, která měla zejména za úkol zpřehlednit a zjednodušit právní řád Evropské unie, celkově reformovat její instituce a fungování nebo jí dát větší váhu na mezinárodní scéně.

⁶¹ DOMNITZ, Christian: *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie*. Praha 2007, s. 25-54.

Postoj českého prezidenta Václava Klause k Evropské unii je všeobecně znám. V roce 2009, kdy mělo dojít k ratifikaci Lisabonské smlouvy, vystoupil prezident Klaus s požadavkem, aby do Listiny základních práv EU byl vepsán dodatek, podobně jako tomu bylo u Velké Británie a Polska. Tato výjimka měla České republice zaručit, aby Němci, kterým byl po druhé světové válce zkonfiskován majetek na základě Benešových dekretů, na něj nemohli před evropskými soudy vznést nároky. Mnoho zastánců kritiky českého prezidenta vidělo požadavek na výjimku z Listiny práv EU za pouhé zdržování ratifikace a uvádění České republiky do ostudné opozice vůči ostatním členským státům. Toto potvrzuje průzkum společnosti SANEP, který ve dnech 15. – 16. října 2009 udělal šetření, ve kterém se 58% respondentů domnívá, že prezident Klaus svým postojem poškozují zájmy naší země v Evropské unii.⁶² Dle mého názoru je nutné si položit otázku, zda respondenti souhlasili s podpisem smlouvy jen kvůli nátlaku evropských institucí a ostudy, kterou naše země podle jejich názorů utrpěla, nebo zda byli natolik seznámeni s obsahem tohoto kontraktu, aby mohli s klidným svědomím říci, že Česká republika dělá správný krok. Předpokládám, že vybraní respondenti nebyli zřejmě obyvatelé pohraničí, ze kterého byli po válce sudetští Němci odsunuti, takže se jich téma výjimky z Listiny práv EU příliš netýkala.

Nutno podotknout, že prezident Klaus podmínil vymezení dodatku svým podpisem Lisabonské smlouvy. V říjnu roku 2009 zástupci členských států odsouhlasili návrh švédského předsednictví, podle kterého Česká republika výše zmíněnou výjimku získá. Dodatek se stane právně závazným připojením k další přístupové smlouvě, jež by mělo být v roce 2011 nebo 2012.

Evropská unie je společenství 27 států, které by měly mít stejná práva. Bohužel už dříve jsme byli svědky, že evropské západní velmoci mají stále tendenci dokazovat, že v případě, kdy se jim postaví malý stát na odpor, je bez milosti

⁶² Jednalo se o provedení reprezentativního vzorku v počtu 2800 lidí ve věku 18 – 67 let [online]. 2009 [2010-10-17] Dostupný z WWW: <<http://www.regiony.cz/view.php?cisloclanku=2009100624-sanep-narusta-pocet-lidi-kteri-si-mysli-ze-vaclav-klaus-svym-postojem-k-lisabonske-smlouve-poskozujecr&rstema=214&rsstat=5&rskraj=10&rsregion=50>>.

začnou atakovat nejrůznějšími způsoby, které někdy hraničí s absurdností. Příkladem takového jednání byly v době ratifikace útoky na Českou republiku. Francouzští a němečtí diplomaté v nedělníku Sunday Times z října 2010 veřejně zvažovali způsoby, kterými by odstranili překážku v ratifikaci smlouvy, již vytvořil český prezident. Prvním způsobem mělo být odvolání prezidenta Václava Klause a druhým změna ústavy České republiky, jež by prezidentovi odebrala právo veta.⁶³ Tito diplomaté zjevně opomněli fakt, že český prezident může být ze své funkce odvolán pouze za velezradu, které se ovšem v tomto případě nedopustil. Oba tyto návrhy jsou naprosto nesmyslné, a jestliže nás členové Evropské unie stále ujišťují, že Lisabonská smlouva nebude zasahovat do ústav členských států, je podle těchto výroků možné, že při další ratifikaci smlouvy se tak už stane. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy nezůstal v tomto směru pozadu a České republice dokonce pohrozil, že v případě nepodepsání Lisabonské smlouvy bude naše země z Evropské unie vyloučena. Tento výrok považuji za arogantní, jelikož se opírá o fakt, že nebude-li jakákoli z členských zemí kromě Francie, Německa či Velké Británie souhlasit s významnými změnami, bude pod pohrůžkou odstoupení z tohoto společenství vyřazena.

Prezident Václav Klaus nejenom dokázal, že i malá země jako Česká republika může mít velké slovo, ale také poukázal na postoje některých politiků, kteří i v budoucnosti budou rozhodovat o našich osudech.

⁶³ Lidové noviny [online]. 2009 [cit. 2009-10-11]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/zahranicni-tisk-evropsti-diplomate-zkoumaji-jak-se-zbavit-klause-p9q-/ln_zahranici.asp?c=A091011_113352_ln_zahranici_mev>.

III. ODSUN NĚMCŮ Z NOVOHRADSKA

3.1 Novohradsko v letech 1918 – 1938

Podobně jako v celém nově vzniklém Československu bychom se i v oblasti Novohradska setkali s různými odezvami přijetí tohoto faktu. Obecně lze říci, že se reakce lišily v lokálním pojetí oblasti Novohradských hor. České obyvatelstvo přijímalo zavedení nového státního útvaru zpravidla s nadšením. Sudetští Němci se s touto situací buď překvapivě vyrovnali, nebo se dali cestou odporu, který se projevil již 1. listopadu 1918. V tento den se městská správa v Nových Hradech odmítla včlenit do československého státu a naopak se rozhodla začlenit do župy Böhmerwaldgau. Stejně jako v ostatních německých provinciích byl i v Kaplici vytvořen tzv. *Volkswehr*, tedy lidová domobrana, za kterou stáli němečtí i rakouští odpůrci Československa. Oblasti, kde lidová domobrana působila, byly obsazeny legionáři, vlasteneckými dobrovolnickými jednotkami či sokoly, před kterými se jednotky *Volkswehru* často rozprchly dříve, než čeští vojáci dorazili. Musíme si uvědomit, že před vznikem Československa fungovalo Rakousko-Uhersko na určité bázi dnešní Evropské unie, a to především v průchodu hranic. Vztahy mezi Československem a Rakouskem nebyly po rozpadu monarchie příliš dobré. Po první světové válce byl pohraniční styk mezi těmito zeměmi dokonce dočasně omezen, což velmi zasáhlo například tzv. *vídeňské zedníky*, kteří odcházeli v letních měsících do Rakouska za prací, ale i další námezni síly.⁶⁴

Soužití Čechů a Němců v Novohradsku se vyznačovalo dobrými vztahy, a to zejména v malých vesničkách, které byly daleko od politického dění. Nutno připomenout, že v této pohraniční oblasti převládalo německé obyvatelstvo a Češi zde byli zastoupeni pouze jako menšina. Velmi často byla obec až z 80% německá. Po vytvoření Československa se v pohraničních oblastech s vyšším počtem českého obyvatelstva zintenzivnilo vytváření společensko-kulturních organizací, mezi které na území Novohradských hor patřil například Sokol, jenž působil v Nových Hradech, Kaplici nebo Byňově, ale také Národní jednota Pošumavská,

⁶⁴ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 363-391.

dobrovolní hasiči nebo divadelní ochotníci. V německých obcích se nejčastěji vyskytovaly tři spolky, kterými byly Deutsche Böhmerwaldbund (Německý šumavský spolek), Kulturverband (Kulturní svaz) a Bund der Deutschen neboli Spolek Němců, jenž byl charakteristický svým nacionalismem.⁶⁵ Kromě těchto organizací v Novohradsku v letech 1919 – 1924 vzniklo mnoho českých škol i na místech, kde k tomu mnohdy nebyly vhodné podmínky. V roce 1919 byla otevřena česká jednotřídka v Nových Hradech, do které v září nastoupilo 55 žáků. V témže roce vznikla škola v Kaplici a v dalších letech ještě v Benešově nad Černou, Dolním a Horním Dvořišti, Stropnici aj. Tento jev zapříčinil nervozitu německé strany, jelikož se se vzrůstajícím počtem českých škol snižoval počet německých. Nakolice či Hranice jsou jen malým příkladem, kde byly německé školy zavřeny a žáci museli přestoupit do školy nové. Nespokojenost projevovali sudetští Němci demonstracemi za provolávání hesel „Nieder mit den Tschechen“.⁶⁶

Velká hospodářská krize v 30. letech hluboce zasáhla Novohradsko, které od vzniku Československa patřilo mezi hospodářsky chudé regiony s nerozvinutým průmyslem, kde převažovala malozemědělská výroba. Krize dopadla téměř na polovinu místních obyvatel a přinesla nezaměstnanost či snižování mezd. Mnoho lidí bylo závislých na pomoci státu, který vložil do oblasti Novohradských hor nemalou částku peněz. Pro nezaměstnané byly připraveny potravinové poukázky a jejich síla byla vynaložena na alternativní způsob práce při tzv. *nouzových pracích* jako úpravy silnic, kanalizací atd. Rivalitu mezi Čechy a Němci zprvu podporovala Národní jednota Pošumavská, která při rozdělování pracovních příležitostí vždy upřednostnila česky mluvícího občana. Situace se zlepšila zhruba v polovině 30. let, avšak nutno podotknout, že i přesto se Novohradsko z této krize dostávalo

⁶⁵ Svaz Němců (Bund der Deutschen) byla organizace, která podporovala sudetské Němce např. v nezaměstnanosti tím, že zprostředkovávala pracovní příležitosti, organizovala prázdninové pobyty pro chudé apod. Jednalo se ale také o spolek, který bojoval proti zvyšující se angažovanosti Čechů v pohraničí a částečně podporoval radikální nacionalistické strany jako Deutsche Nationalpartei (DNA) nebo Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP). (Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 391).

⁶⁶ Tamtéž, s. 391-393.

velmi těžce. Mnoho malých obchodů zaniklo, přičemž svoji pozici si udrželi zejména státní zaměstnanci, kterými však byli hlavně Češi. Území Novohradských hor se postupně s pomalu odeznívající krizí začínalo modernizovat. Značná část regionu byla elektrifikována, do vesnic byly zaváděny rozhlasové přijímače, či se rozšiřovalo autobusové spojení. S blížícím se rokem 1938 bylo též v řadě obcí zavedeno cvičení civilní obrany, které mělo položit základy k budoucí obraně státu.⁶⁷

Hospodářská krize zasáhla celé Československo, avšak sudetské Němce v pohraničí ještě drastičtěji. Vzhledem k tomu, že krize v Československu začínala pomaleji než v Německu, mohl náš stát předvídat budoucí dění a vynaložit větší úsilí na pomoc hladovějícímu pohraničí. Pozdní reakce státu a angažovanost Národní jednoty Pošumavské v Novohradsku byly součástí příčin, které přispěly v této oblasti k náklonnosti českých Němců nejprve k Henleinovi a poté k Hitlerovi. Nikdo jiný Němcům nenabízel tolik práce a nové naděje na lepší život jako Hitler. Z těchto důvodů si musíme uvědomit, jak lehkou kořistí byla naše německá menšina pro fašistickou ideologii. Kromě jiného nesmíme zapomínat, že lidé často přemýšlejí více subjektivně než v obecném kontextu událostí.

3.1.1 Politický vývoj v oblasti Novohradska

Stranický systém Československa byl poměrně komplikovaný, jelikož byl zastoupen třemi významnými politickými subjekty a dalšími menšinovými stranami. Jednalo se o český, který odpovídal československému, dále německý a slovenský. Mezi menšinové strany se řadily maďarské, polské či židovské. Jedny z prvních voleb Československa se odehrály v letech 1919 a 1920. V oblasti Novohradských hor se uskutečnily v těchto letech jak volby obecní, tak do senátu i poslanecké sněmovny. Češi zpravidla hlasovali pro české strany a podobně tomu bylo i v německé části, která podporovala zástupce své pohraniční většiny. V Borovanech například zvítězila pravice včele s Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci), jež předstihla národní socialisty,

⁶⁷ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 393-398.

lidovce nebo živnostníky. V Trhových Svinech volby vyhrála levice, byla zastoupena Československou sociálně demokratickou stranou dělnickou (sociální demokraté). V obcích, kde převažovalo německy mluvící obyvatelstvo, obdržela nejvíce hlasů německá sociálně demokratická strana, za níž následovala strana křesťanskosociální a německý zemědělský svaz. Vzhledem k velkému počtu německého obyvatelstva v některých městech Novohradska nezískali čeští zástupci v obecních volbách dostatečný počet hlasů k obsazení funkcí. V řadě obcí došlo však posléze ke kompromisu s německými stranami, které svolily nominování českých zástupců do obecních zastupitelstev. V Nových Hradech se tak v roce 1919 poprvé objevili ve správě obci a okresní správní komisi zástupci české menšiny.⁶⁸

V letech 1923 a 1927 se uskutečnily další obecní volby, které potvrdily nejenom názorovou nejednotnost Čechů a Němců v mnoha obcích, ale především již zmíněný složitý systém politických stran vyznačující se svou roztržitostí. V české části Novohradska se dostávalo podpory hlavně národním socialistům, agrární straně nebo národním demokratům. Významnou změnu od roku 1919 bychom registrovali při obsazování míst v obecním zastupitelstvu v obcích s německou většinou. V Nových Hradech dostala v roce 1923 společná česká kandidátka 161 hlasů a obdržela tak 3 mandáty, přičemž Němci získali 618 hlasů s 15 mandáty. V podobném poměru hlasů a mandátů se pohybovala i ostatní města, kde Češi neměli dostatečnou podporu. V Kaplici například česká strana měla 245 hlasů a 6 mandátů, kdežto Němci získali 1010 hlasů s 24 mandáty. O pět let později, tj. v roce 1927, však české strany zaznamenaly další nárůst mandátů. Některé obce, jako byly Byňov či Benešov nad Černou, v tomto roce oslavovaly své úspěchy, jelikož zastupitelství obce bylo poprvé v historii složeno i z Čechů.⁶⁹

Nedílnou součástí politického života se v Novohradsku stal Svaz Němců a Böhmerwaldbund, které byly oporou pro radikální nacionalistické strany Deutsche Nationalpartei a Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei. Důležitost těchto stran bychom neměli opomíjet, jelikož v rámci uskupení Deutsche

⁶⁸ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 390.

⁶⁹ Tamtéž, s. 392-393.

Wahlgemeinschaft získaly v parlamentních volbách v roce 1920 celých 22%. Kromě jiného se Svaz Němců podílel i na organizování návštěv nacionalistických německých poslanců, čehož může být příkladem 11. března 1923, kdy do Nových Hradů zavítal Rudolf Lodgman von Auen, který pronesl přednášku na téma „Přítomnost a budoucnost sudetských Němců“.⁷⁰ Německá nacionální strana (DNP) a Německá národně socialistická dělnická strana (DNSAP) představovaly velkého soupeře a možné budoucí nebezpečí nejenom pro Národní jednotu Pošumavskou. Tyto obavy se potvrdily v komunálních volbách v roce 1932, kdy například v Nových Hradech tyto strany získaly 9 mandátů z 18. Podobně tomu bylo i v Benešově nad Černou, kde obě strany dohromady obdržely 5 mandátů z 18, ve Stropnici se jednalo o 8 zastupitelů z 15 či Kaplici, kde mandát získalo 12 z 30 členů zastupitelstva. Vyskytly se však i takové případy, kdy tyto strany nezískaly v německých obcích žádný podíl na moci. Mezi ně můžeme zařadit Pohoří na Šumavě a Malonty.⁷¹ Již v první polovině 30. let se začal nápor nacionálního socialismu zvyšovat a po vzoru Německé říše uplatňovat vyšší nároky sudetských Němců v Československu. Zastánci zákona o rozpouštění a zastavování působnosti protistátních stran si zjevně v roce 1933 neuvědomili, že při zrušení dvou nežádoucích stran (DNP a DNSAP) dojde k velmi jednoduchému přestupu jejich členů do strany jiné, která se však vyznačuje stejnou ideologií. Z přímé iniciativy příslušníků stran DNP a DNSAP byla tak před jejich oficiálním zrušením založena na počátku října 1933 tzv. *Sudetoněmecká vlastenecká fronta* (Sudetendeutsche Heimatfront, SHF). Vedení této strany bylo svěřeno do rukou Konrada Henleina. V roce 1935 se Sudetoněmecká vlastenecká fronta přejmenovala před parlamentními volbami na Sudetoněmeckou stranu (Sudetendeutsche Partei, SdP).⁷² V Nových Hradech bylo na základě vládního ustanovení o zrušení protistátních stran v lednu 1934 rozpuštěno obecní zastupitelstvo a jinak tomu nebylo ani v ostatních obcích, kam na místo členů DNP

⁷⁰ KULÍŘ, Vratislav: Nové Hradky. In: *Pohledy do historie Nových Hradů a Novohradsko*. Okresní národní výbor 1979.

⁷¹ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 390-395.

⁷² VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav: *Politický systém České republiky*. Praha 2007, s. 27-34.

a DNSAP byli dosazeni zástupci německých státoporných stran.

Druhá polovina 30. let se nesla ve znamení zvyšující se podpory Sudetoněmecké strany i v oblasti Novohradsku. V roce 1935 proběhly volby do parlamentu a v následujícím roce do okresních zastupitelstev. V Nových Hradech hlasování do okresního zastupitelstva prokázalo zbytečnost rušení protistátních stran. Je nutné znovu připomenout, že pro zvýšení popularity politické strany často postačí její zrušení a následný přechod členů do podobné strany či její přejmenování, jak to učinila Sudetoněmecká strana. Výsledek voleb v Nových Hradech pro nás nemůže být za daných okolností překvapující. Celkem zde hlasovalo 740 občanů, z čehož 125 hlasů získaly různé německé strany, 156 hlasů obdržela jednotná česká kandidátka a s naprostou převahou zvítězila Sudetoněmecká strana se 459 hlasy. Toto číslo představovalo více než dvě třetiny hlasů. Sudetoněmecká strana zprvu skrývala na veřejnosti svůj postoj k Národně socialistické německé dělnické straně (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP), avšak když se v roce 1936 v Nových Hradech uskutečnilo veřejné shromáždění, na kterém zástupci SdP otevřeně napadali československou vládu, nechyběla ani slova týkající se antisemitismu. Proti těmto výbojům aktivně vystupovala německá sociální demokracie, která též pořádala různá zasedání, při nichž objasňovala pravou politiku Německa.⁷³

Obecní volby v roce 1938 potvrdily vysokou pozici Sudetoněmecké strany v Novohradsku. V Nových Hradech tato strana zvítězila s naprostou převahou hlasů. Od Němců se jí dostalo 650 hlasů a 14 mandátů, přičemž společná česká kandidátka získala 200 hlasů a udržela si alespoň 4 mandáty. Tragické výsledky voleb se nevyhnuly ani Kaplici, kde se henleinovci mohli pyšnit 1051 hlasem a 24 mandáty, česká kandidátka získala oproti tomu pouhých 240 hlasů s 6 mandáty a zastánci československé demokracie v podobě německé sociální demokracie obdrželi jen 43 hlasy, což nestačilo ani na jeden mandát. Sudetoněmecká strana tak v roce 1938 ovládla okres Nových Hradů se 46% podporou německého obyvatelstva. Výjimku tvořily některé české obce Novohradských hor a

⁷³ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 396-397.

Vitorazska, kde ve volbách většinu získala agrární strana či národní socialisté.⁷⁴

3.2 Zábor Novohradsko

Události roku 1938 nabraly rychlého spádu i pro oblast Novohradských hor. Mnoho Čechů, kteří se obávali příchodu německých vojsk, opouštěli svá obydlí a vydávali se směrem do vnitrozemí. Na odchod se připravovaly i místní odbory, jež zastupovala například Národní jednota Pošumavská či Sokol. O připojení území kaplického a novohradského okresu německými vojsky se mělo dle prvotních plánů hlasovat referendem v listopadu roku 1938. Jednotky generála Wilhelma von Leebe však začaly tato území obsazovat již 1. října 1938, přičemž Wehrmacht posléze zabral i oblast Nových Hradů. Odtud se ale musel hned druhý den stáhnout, jelikož na toto území zamířila československá armáda. Střed česko-německých vojsk se neobešel bez ztráty na životech. O několik dní později začalo obsazování 5. pásma, do kterého spadaly Nové Hrady, Benešov nad Černou a Kaplice. Wehrmacht zabíral území dva dny, tj. 8. – 10. října 1938 a nezdědka se stávalo, že překročil povolené delimitační rozhraní. V oblasti Trhových Svinů padla neprávem do rukou německých vojsk například obec Buková a Chvalkov. Chování německých vojáků se vyznačovalo vůči Čechům nadřazeností a hrubostí. Nejednou byli Češi fyzicky napadeni nebo jim byl zničen osobní majetek, přičemž se neurvalost vojáků podepsala i při vykrádání a ničení českých budov.⁷⁵

Podle nových soudních nařízení spadala oblast Novohradsko pod župu Dolního Rakouska (Niederdonau) a území Kaplicka k Hornímu Rakousku (Oberdonau). V Kaplici i Nových Hradech byla posléze založena strana NSDAP, stejně jako v Českém Krumlově mládežnická organizace Hitlerjugend, která se soustředovala na předvojenský výcvik mladých chlapců a jejich utvrzování v ideologických a kulturních hodnotách režimu. Od listopadu 1938 museli do vojenské služby nastoupit ti Němci a Češi, kteří měli německé státní občanství. Nedílnou součástí obsazování pohraničí byla germanizace úřadů, kde byli například čeští starostové

⁷⁴ Tamtéž, s. 397-398.

⁷⁵ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 398-399.

nahrazení německými. Situace v sudetských oblastech se ani po obsazení nezlepšila, ale nutno podotknout, že s otevřenými hranicemi do Německa a Rakouska se lidem naskytla možnost většího přivýdělku, kterého se jim v Československu nedostávalo.⁷⁶

S příchodem následujícího roku byl po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava obsazen zbytek pohraničí, kde přebývala většina německého obyvatelstva. Příchod dalších vojsk se nesl v poměrně klidné atmosféře a to díky majoritě slušných vojáků. Nejenom v oblasti Novohradských hor bylo během několika dní po deklaraci protektorátu vydáno množství vyhlášek, a to z místních samospráv či vojenskou správou. Jednalo se například o výnos o změně státní a výkonné moci, poměru kursu říšské marky ke koruně či prostých varováních před sabotážemi. Život mnoha občanů v Československu se obrátil jako list papíru, který nebylo možné otočit zpět a pokračovat tak v budování demokracie. Do vypuknutí války v roce 1939 si lidé, jež odešli do Říše za prací, pochvalovali zlepšení své životní úrovně. Bohužel netrvalo dlouho a sliby německé říše o lepší budoucnosti se propadly hluboko pod možnosti jejich realizace.⁷⁷

3.3 Osvobození Novohradska

Blížící se konec války se kromě jiného projevoval příchodem německých uprchlíků z východu, kteří nejprve zamířili do českých zemí, které byly pro Němce krajanskou metropolí, a poté pokračovali dále do Velkoněmecké říše. Obyvatelé obcí museli těmto uprchlíkům poskytnout především jídlo, ošacení i nocleh. V dubnu roku 1945 se nejednalo pouze o utečence, jež procházeli přes oblast Novohradských hor, ale také německá vojska. Neochotu dále bojovat s Němci vyjádřili vojáci Vlasovovy armády a Maďaři odevzdáváním svých zbraní do rukou národních revolučních výborů. V oblasti Novohradska docházelo v posledních týdnech ke konfliktům mezi okupanty a místními obyvateli. Dne 5. května 1945 se v Trhových Svinech uskutečnilo povstání, při kterém byla místní německá posádka

⁷⁶ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 399.

⁷⁷ Tamtéž, s. 399-402.

dočasně odzbrojena. Jednotky SS však posléze znovu obsadily město a donutily občany vzdát se všech zbraní. Během tohoto incidentu bylo několik lidí zastřeleno. Někteří rukojmí byli hnáni po silnici do Nových Hradů, přičemž mezi obcí Rejta a Žár jich příslušníci SS ještě několik popravili. Celkový počet obětí tohoto povstání se odhaduje na deset.⁷⁸ Jiná tragická událost se odehrála 8. května 1945 v Nových Hradech, kde byli tři občané za projev kapitulace popraveni. Jednalo se o starostu, ředitele místní měšťanské školy a velitele hasičů, kteří odstraňovali symboly nacismu z veřejných budov.⁷⁹

Na území Novohradska se počátkem května začaly z východu, tj. od Gmündu přibližovat spojenecké jednotky 86. gardové střelecké divize a protitankové brigády 10. gardového střeleckého sboru pod vedením generála Vasila Sokolovského. Od Dolního Dvořiště přicházeli vojáci 90. pěší americké divize za součinnosti 26. pěší divize generála W. S. Paula. Dne 8. května 1945 byla osvobozena Kaplice a následující dny zbylé obce, mezi které se řadily Nové Hrady, Trhové Sviny, Borovany či Malonty, kam však Rudá armáda dorazila až 11. května téhož roku. Vytvořená demarkační linie na Novohradsku vedla od Horního Dvořiště po Velešín a byla symbolem střetu vojsk, která osvobodila Československo.⁸⁰

3.4 Příprava na odsun

První etapa tzv. *divokého odsunu* se nevyhnula ani Novohradsku, jemuž ovšem předcházela dobrovolný odchod Němců před koncem války. Nejen sudetští Němci, kteří zůstali věrni Československu, ale zejména ti, kteří se přidali na stranu německé říše, tušili, že provolávané heslo pro většinu z nich „domů, do říše“ bude mít po válce nedozírné následky. V oblasti Šumavy a Novohradských hor se s blížícím se koncem války začaly vytvářet skupinky mladých lidí, kterým se

⁷⁸ HOKR, Vladimír: *Paměti Slepčích hor*. Novohradská občanská společnost 2003, s. 51-53.

⁷⁹ KULÍŘ, Vratislav: Nové Hrady. In: *Pohledy do historie Nových Hradů a Novohradska*. Okresní národní výbor 1979.

⁸⁰ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 403-415.

řikalo „pašeráci“.

Jednalo se především o jedince z německých rodin či ze smíšeného manželství, kteří dobře ovládali němčinu. Tito odvážní, leckdy neplnoletí jedinci, brávali batohy s cennostmi německých rodin, se kterými v noci přecházeli hranice a k ránu se vraceli zpět do svých vesnic v pohraničí. Takto se sudetští Němci připravovali na odchod ze svého kraje do neznáma. Někteří z pašeráků, kteří měli část svého příbuzenstva za hranicemi českých zemí, zůstávali na území Říše a domů se už nevraceli. Sudetské Němce, jež měl v následujících měsících postihnout odsun, často odcházeli sami a brali s sebou většinu svého majetku či se pro něj v noci přes hranice vraceli. Nejednalo se o příliš obtížné akce, jelikož hranice mezi Československem, Rakouskem a Německem nebyly v tu dobu řádně zabezpečeny. Kromě jiného bylo zcela pochopitelné, že si lidé chtěli ponechat co největší množství majetku. Ať se jednalo o kolaboranty či antifašisty, nikdo z nich nechtěl odjet s 30 kilovým zavazadlem, které snad nelze ani považovat za osobní majetek.

Nevraživost mezi lidmi, zejména mezi Čechy a Němci, se koncem války projevovala podobně, jako tomu bylo kolem roku 1938, ovšem z opačné strany. „Horší ovšem bylo, že se nepřátelství začalo objevovat i v podmračených pohledech někdejších dobráků a lidí do této doby přátelských.“⁸¹ Válkou a šestiletou okupací českých zemí se především ve větších městech začali z přátel stávat soupeři. Toto bylo způsobeno tím, že se Čechům začala do rukou dostávat větší svoboda a tím i možnost ukázat svou sílu, která byla často podporována anonymitou davu. Mnoho Čechů, kteří pomáhali vysídlit během divokých odsunů Němce z pohraničí, patřilo spíše mezi zlatokopy, kteří se hnali za vidinou rychlého zbohatnutí, a to způsobem vykrádání obydlí německých rodin. Nezřídka se agresivně k sudetským Němcům zachovali i Češi, kteří pro zakrytí své kolaborantské činnosti s nacisty využívali nepřehledné situace a podporovali heslo „zastřel si svého Němce“.⁸²

⁸¹ VÁVRA, Antonín: *Poselství v hodině vlka*. České Budějovice 1990, s. 38.

⁸² Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 405

3.5 Organizovaný odsun

Oblast Novohradska byla vždy charakteristická svým národnostním složením. Většina obyvatel byla německá, což bylo ještě zintenzivněno koncem války příchodem německých uprchlíků z východu. Na základě Postupimské dohody pověřilo ministerstvo vnitra Československé republiky Oblastní osídlovací úřad se sídlem v Českých Budějovicích, aby převzal odpovědnost za průběh odsunů a soupisy konfiskovaného majetku pro Jihočeský kraj. Okresní národní výbory (ONV) byly požádány, aby při zahájení organizovaných odsunů počátkem roku 1946 byla z jejich pozic vedena evidence odsunutých pomocí jmenných seznamů na základě jednotlivých hlášení místních národních výborů (MNV) a místní správní komise (MSK). Tyto orgány měly nahlásit počet Němců v obci, kteří budou na seznamu odsunutých a ti, jež odsunu nepodléhají. Při sestavování listin se úřady řídily několika kategoriemi, do kterých jednotlivci spadali. Mezi prvními byli okupanti, tj. například Němci a Maďaři, kteří přišli do Československa po 1. říjnu 1938, dále provinilci a veřejní zaměstnanci, zemědělci, majitelé podniků a živnostníci, lidé zastávající svobodné povolání a v neposlední řadě dělníci a jiná povolání. Zprvu bylo upuštěno od vystěhování antifacistů, specialistů a smíšených manželství. Antifacistům bylo dáno jasně najevo, že by měli odjet do Německa s tím, aby podporovali tamější demokratizaci. Transporty specialistů byly obecně řazeny mezi poslední, jelikož se obce obávaly paralyzování provozu podniků. Problematika smíšených manželství byla definitivně vyřešena až v roce 1947. V případě, že byl manžel Němec, musel se transferu účastnit bez zbytku své rodiny. Pokud chtěla být rodina odsunuta spolu s otcem, musela matka, Češka, písemně požádat o společné vysídlení rodiny a získat povolení ONV nebo se dobrovolně přihlásit k německé národnosti. O vynětí z odsunu žádaly firmy a podniky, kde pracovala většina německého obyvatelstva a jejichž činnost by byla v případě snížení velkého počtu zaměstnanců značně narušena. Jinou specifickou skupinou byli kněží, kteří představovali v pohraničí velmi důležitou složku kulturního života. Zpočátku se biskupství snažilo pro své německé kněze získat české občanství nebo je alespoň zařadit na list pozdějších transportů. Těm z nich, kteří museli vysídlení podstoupit, bylo dovoleno vzít si s sebou zavazadlo o váze

100 kg, které mohlo obsahovat předměty k výkonu povolání. Jednalo se například o kněžský oděv, breviář, mešní roucho či teologickou literaturu.⁸³ Výhody o vynětí z odsunu byli zbaveni všichni, kteří byli považováni za zrádce Československa.

Jedním z prvních kroků při vytváření dokumentace během organizovaného odsunu byly nashromážděny informace o počtu jednotlivých Němců v obcích, kteří byli podle výše zmíněných kategorií a potřeby zapsáni na „*jmenný seznam osob německé národnosti určených k odsunu*“. Tento formulář obsahoval základní údaje, tj. jméno, datum narození, poslední bydliště a povolání. Například obec Pohoří na Šumavě ale ještě v březnu roku 1946 těmito tiskopisy nedisponovala, a tudíž je musela vytvářet sama, čímž došlo na listinách k výpadku dat narození. V jiném případě byl mezi členy rodiny poznamenán jejich příbuzenský vztah.

Němci určení k odsunu obdrželi jeden až dva dny před odstěhováním písemný doklad, ve kterém stálo, že byli určeni k odsunu do své vlasti (domů do Říše), v jaký den a čas budou odvezeni do sběrného střediska, nejčastěji Kaplice, ale také co je třeba vzít si s sebou. Mezi těmito povolenými věcmi byly přikrývky, soupravy prádla, obuv, zimní kabát, příbor s miskou a šálkem, dále ručník a mýdlo, šicí potřeby, potravinové lístky a úřední osobní doklady. Osobní věci nesměly přesahovat váhu 50 kg, na což byli lidé v dopise důrazně upozorněni. Přední strana těchto dokumentů byla v českém jazyce a na zadní straně byl překlad německý. Dalším krokem bylo vyplnění formuláře „*počet odsunovaných Němců*“, kde byla uvedena přesná čísla o množství Němců ve vagonech. Seznam se skládal z informací o pořadovém čísle vagonu, kategorie dětí do 1 roku a do 6 let, pohlaví a celkové sumarizace, která na jeden vagon činila 30 osob. Výsledný počet deportovaných byl 1200 na jeden transfer o 40 vagonech. Tento dokument byl sestaven ještě z další části, která obsahovala přesné jméno osoby, její stáří, pohlaví, národnost, trvalé bydliště, zaměstnání a popř. místo, kam by si přála osoba odejít.

Pro Němce určených k odsunu přijížděly do obcí autobusy nebo nákladní automobily, které je svázely do sběrných středisek. V případě, že nebyl dopravní prostředek dostatečně naplněn, vybrala se v obci německá rodina, která si během

⁸³ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 406-407.

několika minut musela sbalit nejnnutnější věci a byla spolu s ostatními odvezena do tábora. Tak se mnohokrát stalo, že v domě zůstal na stole nedojedený oběd rodiny, která se do svého obydlí již neměla nikdy vrátit. Domy i byty musely být po odchodu zamčeny a řádně zabezpečeny. Pokud by se rodina snažila předem cokoli ze svého majetku prodat nebo darovat, mohla za to být potrestána. Veškeré cenné věci jako šperky, peníze aj. musely být odevzdány v sáčku na příslušném místě. Každý z deportovaných se musel ve sběrném středisku v Kaplici dostavit k „zápisu“, jež byla prohlídka před konečným odsunem. V této listině bylo zaznamenáno množství odevzdaných peněz a jiných cenností. Zarážející a zároveň výsměchem pro Němce byla poznámka, že při této kontrole byly všechny věci odevzdány dobrovolně. Úředníci těmto lidem na jedné straně osobní majetek odebírali a na druhé vypláceli částku v hodnotě 1000 říšských marek, o čemž také existují řádné záznamy. Nedílnou součástí těchto listin byly protokoly, jež shrnovaly celkový počet zabavených předmětů a peněz za určitý časový úsek. Můžeme se tak dozvědět, že v sepsaném protokolu z 30. března 1946 bylo ve sběrném táboře v Kaplici zabaveno například 12 433, 90 Kčs, 53 kusů stříbrných mincí různých hodnot, 8 kusů náušnic většinou ze zlata nebo 52 kusy spořitelních knížek.⁸⁴ I přesto, že byli lidé ve sběrných střediscích důkladně prověřeni, nedůvěra a snaha získat co největší množství předmětů, přiměla úředníky k namátkovým kontrolám, při kterých byly zabaveny další cennosti. Nutno podotknout, že pro mnoho lidí znamenalo odevzdání šperků nejenom rozloučení se s kusem kovu, ale především vzpomínku na své blízké, jestliže jim byl darován či zděděn.

Ve sběrných střediscích, která se nacházela například v Kaplici či Českém Krumlově, lidé zůstávali několik dní, respektive do doby, než jim byl přidělen konkrétní transport, kterým byli nejčastěji odvázeni do stanice Furt im Wald v Bavorsku. Zde bylo za rok 1946 přijato přes milion osob. Před deportací byly sepsány jmenné seznamy lidí, které určovaly, v jakém vagonu kdo bude. Běžně se používalo 40 listů, každý papír jeden vagon, na nichž bylo uvedeno 30 jmen. Podle spisů Okresního národního výboru v Kaplici, byla ze sběrného střediska tohoto

⁸⁴ OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3, sign. I.

města provedena první deportace Němců dne 27. února 1946. Tito lidé pocházeli nejčastěji z Benešova nad Černou, Loučovic, Vyššího Brodu, Nových Hradů, Omlenic, Malont aj. Po vypravení transferu byl vytvořen další záznam, kde byl znovu sepsán jmenný seznam, avšak již deportovaných osob. Během deportace se lidé museli stravovat podle předpisů pro zajatce. Množství jídla pro jednu osobu na tři dny bylo 30 g kávoviny, 1000 g brambor, 45 g umělého tuku, 100 g krup, 90 g pšeničné mouky, 15 g soli a sušené zeleniny, 1500 g chleba, 120 g cukru, 75 g koření a 6 g octa.⁸⁵

V roce 1945 byl mimo jiného v Českém Krumlově zřízen internační tábor, kde se soustřeďovalo obyvatelstvo podezřelé z kolaborantské činnosti, trestných činů nebo Němci s asociálním chováním. Tito lidé byli před odsunem vyšetřováni a posíláni na povinné práce. Kromě jiného byli v těchto zařízeních podrobováni psychologickému a fyzickému násilí. O přesunování Němců z internačního střediska do sběrného tábora v Kaplici existuje řada dokumentů.

V neposlední řadě byly založeny pracovní tábory. Podle nařízení vlády a dekretu prezidenta republiky o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství z roku 1945, byly tyto osoby povinny vykonávat pracovní činnost do doby jejich deportace. Pracovní povinnost se obecně týkala Němců, Čechů, Slováků a jiných národností, kteří dobrovolně žádali o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti v době zvýšeného ohrožení republiky. Vyňaty byly například těhotné ženy, nemocní, váleční invalidé aj.

Hlavní odsun Němců z Československa měl být oficiálně ukončen v roce 1946. Od února do konce října téhož roku bylo z kaplického okresu odsunuto 27 618 osob.⁸⁶ I přesto, že na území Německa neměly být přijímány další transfery, německé obyvatelstvo se z Československa přemísťovalo dále. V roce 1948 pobývalo v okrese Kaplice přes tisíc Němců, jež měli být, i přes sliby vlády o možnosti pobytu na území Československa, odsunuti. Jednalo se zejména o specialisty a jejich rodiny, antifašisty, osoby vyňaté z odsunu cestou milosti

⁸⁵ Kol. autorů: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. In: *MNV Hůrka, sign. II/3*.

⁸⁶ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 412.

ministerstva vnitra či osoby smíšeného manželství.⁸⁷

3.6 Počty obyvatel ve vybraných obcích Novohradsko

Na základě celostátního sčítání lidu z roku 1930 a 1950 můžeme přesněji zhodnotit úbytek obyvatelstva v Československu v oblasti Novohradsko, a to zejména v poválečném období. Statistický lexikon obcí z roku 1934 je jedinečným dokumentem, který poskytuje informace o počtu obyvatel v obci, jež dělí podle národnosti. Některé obce je nutno v tomto lexikonu hledat pod jejich starými názvy, čehož je příkladem Benešov nad Černou, který nesl do roku 1946 název Německý Benešov. Podobně tomu bylo i u obce Pohoří na Šumavě, jež bylo registrováno jako Buchers. V níže znázorněné tabulce je uveden zejména počet československé a německé národnosti, ale je třeba si uvědomit, že v obcích se vyskytovaly i jiné národnosti.

Tabulka 1

Název obce	rok 1930	československá národnost	německá národnost	rok 1950
Kaplice	2267	562	1643	1902
Nové Hrady	1264	351	845	870
Byňov	461	180	276	336
Malonty	589	12	571	298
Buchers	937	25	802	97
Horní Dvořiště	961	176	744	579
Český Heršlák	439	226	202	217
Dolní Dvořiště	654	120	550	365
Německý Benešov	1678	157	1477	787
Černé Údolí	162	2	153	97

88

⁸⁷ OA ČK, U-39, k. č. 1, sign. B-I.

⁸⁸ Kol. autorů. *Statistický lexikon obcí v zemi české*. Praha 1934. RŮŽKOVÁ, Jiřina, ŠKRÁBAL, Josef a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. díl*. Praha 2006, s. 196-208.

Všimněme si, že v jediné obci Český Heršlák bylo v roce 1930 více Čechů než Němců. V některých obcích jako Pohoří na Šumavě neboli Buchers si můžeme všimnout značného úbytku obyvatelstva v roce 1950. Příčinou byl odsun zdejších obyvatel za hranice Československa, ale také velmi těžké znovuosidlování tohoto území, jelikož se jednalo o poměrně odlehlou obec u hranic s Rakouskem a lidé, kteří si na živobytí nemohli vydělávat na svém statku, museli chodit do práce i několik kilometrů do sousedních vsí či měst. Toto se dotýkalo mnoha obcí, kde nebylo dostatek pracovních příležitostí. *„Ta jedna z nich, chudinka, to sem má skoro tři hodiny cesty, a tak musí denně našlapat v dřevákách pomalu šest hodin. A dostane za to nejvýše deset korun. Ta druhá to má o něco blíž, ale skoro čtyři hodiny ujde taky. Na kolo peníze nemají, Měly radost, že jsem je vůbec vzal do práce.*⁸⁹

⁸⁹ VÁVRA, Antonín: *Poselství v hodině vlka*. České Budějovice 1990, s. 10.

IV. POVÁLEČNÉ NOVÉ OSÍDLENÍ REGIONU

4.1 Následky odsunu

Odsun německého obyvatelstva z území Československa znamenal nejenom pro pohraničí hluboký zásah do národnostní struktury a hospodářství státu. Československo muselo již během organizovaných odsunů řešit otázku dosídlování prázdných obydlí po Němcích. Odsun Němců způsobil vylidnění obcí, kde z původních 100% obyvatel často nezůstalo ani 20%, které představovali Češi. V pohraničí rodiny nezřídka vlastnily několik hektarů půdy a dobytek, o který se musely každý den postarat. Po jejich odchodu tuto činnost museli zastávat sousedé. Nutné je si uvědomit, že například zásoby krmení musely být doplňovány v dostatečném množství a časovém úseku a jestliže se lidé museli starat o svůj statek a navíc o něčí jiný, docházelo z důvodu nedostatku sil a zásob k úhynu dobytka. *„Hrstka lidí v osadě nestačila zabezpečit dost krmení ani pro dobytek a koně ve stájích fořtovny. Pro zvěř také nezbylo a krutá zima se spoustou sněhu vykonala své. Jaro sedmačtyřicátého odhalilo, jak nelítostná je matka příroda, když se lidé nepřičiní. Bílé kostry zvířat kolem krmelců a na břehu potoka žalovaly a prosily.*⁹⁰ Do pohraničních obcí byli posíláni noví nájemníci, avšak ti často brzy odcházeli s plnými vozy majetku bývalé německé rodiny, který odváželi do míst, odkud přišli. Statky tak byly opět zanechány na pospas svému osudu a čekaly na další zájemce.

Mnoho Němců se v Československu stalo před organizovaným odsunem dělníky, a to z důvodu možnosti delšího pobytu na tomto území. Je třeba si uvědomit, že tímto aktem Němci neoddalovali pouze svůj odjezd za hranice, ale pomohli tím i k zamezení úpadku mnoha společností. Být na pozici dělníka neznamenovalo pouze odložení transportu, ale odvrácení hrozby velkého propouštění a narušení chodu fabrik a jiných ekonomických subjektů. Pro lepší pochopení si uvedeme několik příkladů, které znázorňují zastoupení Němců v určitých hospodářských oblastech. V průběhu organizovaného odsunu, ke dni 1. dubna

⁹⁰ VÁVRA, Antonín: *Poselství v hodině vlka*. České Budějovice 1990, s. 110.

1946 lze obecně konstatovat, že ve stavebnictví a průmyslu pracovalo 214 000 Němců, což představuje zhruba 20% všech zaměstnanců. Němci nejvíce zastávali pozice ve sklářském průmyslu, kde jich bylo 39,8%, v textilním průmyslu s 35,5% nebo v papírenském průmyslu, který se týkal 33,5% aktivně začleněných Němců.⁹¹

Vláda se obecně snažila nalákat lidi z vnitrozemí do pohraničí za vidinou lepšího života. Obecně lze říci, že se noví osídlenci prolínali s těmi předchozími, ale rozhodně nemůžeme mluvit o velkém zájmu a náborech lidí do opuštěných obydlí. Nabídka volných míst v pohraničí dlouho převyšovala poptávku a některá sídla zůstala téměř prázdná, až později zanikla.

4.2 Průběh osídlování

Organizováním osídlení se zabývalo mnoho úřadů, jejichž řídicími centry byl Osídlovací úřad v Praze a Bratislavě včetně Ústřední komise pro vnitřní osídlení. Dalšími důležitými články zprostředkovávajícími osídlování byl Osídlovací úřad a Fond národní obnovy (FNO), které měly zastoupení v Českých Budějovicích, dále Národní pozemkový fond (NPF) a Osídlovací komise ÚV KSČ. Vysoká angažovanost komunistické strany v době budování poválečného Československa a přerozdělování půdy, bylo pro lid velkou výzvou, aby dali komunistům při volbách svůj hlas.

Důležitým krokem k úspěšnému osídlení pohraničí bylo získat zpět do vlasti své krajany. Československá vláda tak v červenci 1945 žádala všechny krajany k návratu na území osvobozené republiky pod příslibem nabytí půdy, obydlí aj. Správa jednotlivých území byla přidělena místním správním komisím, které se staraly zejména o konfiskovaný majetek a jeho následné přerozdělování. Vzhledem k tomu, že v oblasti Novohradska nebylo možné najít větší uplatnění v průmyslu, žádali první reemigranti přidělení zemědělské půdy a usedlosti. Někteří z nich se domnívali, že jim k nabytí majetku postačí tzv. *reemigrační*

⁹¹ STANĚK, Tomáš: *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa*. Ostrava 1992, s. 87-90.

*průkaz.*⁹² Činnost některých úřadů zabývajících se přerozdělováním konfiskovaného majetku nebyla dostatečně rychlá, a docházelo tak k jeho obsazení dříve, než byl řádně zaregistrován. Tento fakt však porušoval ustanovení o přednostním právu dekretu prezidenta republiky z 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení majetku Němců a Maďarů: „*Přednostní právo na příděl mají osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národně osvobozovacím boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní a jejich rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i rolníci poškození válkou.*“⁹³

V kaplickém okrese nastaly po příjezdu reemigrantů v roce 1946 i další těžkosti. V důsledku nedostatku pracovních sil v obcích v roce 1945 bylo během jednoho roku z tohoto území odvezeno více než 20 000 kusů dobytka a další tisíce koní do různých míst v Československu, tudíž ne všechny statky disponovaly dobytkem. Kromě jiného nemohly už v některých případech úřady reemigrantům přerozdělit ani slíbenou půdu v rozmezí od 12 do 15 hektarů, jelikož takové volné plochy nebyly. Toto nesli těžce především ti, kteří se chtěli vrátit do svých domovů opuštěných v roce 1938. Při osídlování mnoho krajanů upřednostnilo migraci na západ republiky, který byl charakteristický většími pracovními možnostmi. Nejpočetnějšími skupinami reemigrantů v oblasti Novohradska byli maďarští Slováci, Volynští Češi, rumunští Slováci a rumunští Češi. Tito přistěhovalci se usadili například v Pohoří na Šumavě, Nových Hradech, Chlupaté Vsi, Benešově nad Černou a Kaplicí. Volynští Češi nebyli v kaplickém okrese příliš zastoupeni. V roce 1948 zde bylo napočítáno pouze 36 rodin, tj. 144 osob. O rok dříve, tj. v roce 1947 bylo v kaplickém okrese uděláno malé sčítání lidu, při kterém bylo napočítáno 19 723 obyvatel. V porovnání s rokem 1930 se jednalo o pokles 30 561 osob, přičemž hustota obyvatel se snížila z 54 na 21 obyvatele na 1 km². Tato čísla dokazují, že odsun Němců a nedokonalé znovuosídlení obcí

⁹² Reemigrační průkaz vlastnil každý, kdo se vrátil do Československa po 15. září 1945. Tento průkaz měl být zárukou pro získání československého občanství. (Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 423).

⁹³ ČAPKA, František. SLEZÁK, Lubomír. VACULÍK, Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005, s. 37.

připravilo tento kraj o velké množství potřebných lidí. Mnozí z těch, kteří po válce přišli do oblasti Novohradských hor, si neuvědomili, že na ně v těchto krajích čeká tvrdá práce v těžkých podmínkách, a proto jej postupně opouštěli.⁹⁴

I přes výše zmíněné těžkosti se v oblasti Novohradska podařilo již v roce 1945 osídlit několik obcí. První z nich byl Žár na Novohradsku, do kterého zavítalo 35 rodin z Bukové a Olešnice. Následoval Žumberk, Nové Hrady, Horní Stropnice aj.⁹⁵

4.2.1 Fáze osídlování

Zemědělské osídlování pohraničí bylo zprvu rozděleno do tří fází. První etapa byla charakteristická zkonfiskováním majetku a neorganizovaným příchodem velkého počtu zájemců o opuštěné bohaté usedlosti. Tato fáze trvala zhruba od dubna do října 1945. Druhé období se vyznačovalo již organizovaným osídlováním pohraničí, které bychom zařadili do období mezi říjnem 1945 a létem 1946. Poslední etapa byla ukončena v roce 1947. V této době bylo nutné především zorganizovat osídlení vzdálených a těžko přístupných míst, která do té doby nebyla stále osídlena, ale také najít nové uchazeče o hospodářství, které po sobě zanechali tzv. *zlatokopové*.⁹⁶

První vlnu osídlenců tvořili zájemci o zemědělský majetek z řad Čechů, kteří po okupaci Československa museli své obydlí opustit. Tito lidé zakládali v obcích národní výbory a stávali se národními správci německého hospodářství. V okrese Kaplice bylo napočítáno celkem 86 národních správců a v Českém Krumlově 490. Na základě revize byla v kaplickém okrese neprověřena pouze 2% národních správců, kdežto na Krumlovsku se jednalo o 10%. Národní správci se po určitou dobu starali o svěřený majetek a až po ověření jejich spolehlivosti mohli požádat o

⁹⁴ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 407-426.

⁹⁵ Tamtéž, s. 405-408.

⁹⁶ ČAPKA, František. SLEZÁK, Lubomír. VACULÍK, Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005, s. 49.

přidělení půdy do svého vlastnictví.⁹⁷

Další osídlenci přicházeli z okolí, které bylo v těsné blízkosti s protektorátní hranicí, takže svůj majetek často přivázeli na povozech. V poslední vlně do pohraničí zamířili zlatokopové. Jednalo se většinou o venkovské osoby z vnitrozemí, kterými byli například zemědělstí dělníci, střední rolníci či mladí lidé. Někteří z těchto zájemců přicházeli do pohraničí bez svého majetku, a to z naprosto zjištěných důvodů. Většina z nich zamířila do opuštěných oblastí pouze proto, aby si vybrala hospodářství s co největším majetkem, který si po několika týdnech odvážela do vnitrozemí, odkud přišla. Pro další osídlence, kteří však jeví vážný zájem o tato obydlí, v nich kromě zbídačeného dobytka a holých stěn nic nezbylo. Nutno však podotknout, že ne vždy lidé tuto oblast opouštěli pouze z důvodu rychle nabytého majetku, ale také proto, že oblast Novohradska byla hospodářsky zaostalá a nenabízela mnoho pracovních příležitostí. Větší uplatnění lidé nacházeli pouze v papírenském průmyslu v Loučovicích. V roce 1948 bylo na Kaplicku v průmyslu zaměstnáno přes tisíc obyvatel, což nemůžeme považovat za velké množství.⁹⁸ Důležitou roli sehrála Správa státních lesů v Nových Hradech, která nabízela vzhledem k rozsáhlému počtu odsunutých Němců, jejich zaměstnanců, velký počet pracovních míst. Zájemci o práci byli informováni o druhu povolání a výši platu, možnosti ubytování a nájemném. I přesto, že Lesní správa nabízela kromě trvalého zaměstnání půdu a domy, zájemců příliš nebylo, jelikož je odrazovala fyzická práce. V Nových Hradech se ještě v roce 1945 vyskytovalo několik výroben, mezi které se řadila cementárna, lihovar, koželužna či pivovar. Bohužel jejich životnost po válce nebyla kvůli komunistům dlouhá: *„Všechny tyto provozovny byly postupně zrušeny jako neefektivní, neschopné rozvíjet se na úrovni moderní technologie.“*⁹⁹

⁹⁷ ČAPKA, František. SLEZÁK, Lubomír. VACULÍK, Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno 2005, s. 54-56.

⁹⁸ Tamtéž, s. 49-59.

⁹⁹ KULÍŘ, Vratislav: *Nové Hrady*. In: *Pohledy do historie Nových Hradů a Novohradska*. Okresní národní výbor 1979.

4.3 Zánik obcí

Během organizovaného osídlování se do kaplického okresu přistěhovalo do roku 1947 přes deset tisíc osob, což nepředstavovalo oproti jiným regionům velký příliv nového obyvatelstva. Osídlování pohraničí trvalo do 60. let, ale ani přes veškeré snahy vlády nedosáhlo předválečného počtu obyvatel. Jednou z příčin byla komunistická ideologie, která v poválečných letech populistickými akcemi získávala přízeň lidí. Po únorovém převratu v roce 1948 se chod událostí zásadně změnil a komunistická strana ukázala svou pravou tvář. Komunisté začali v obcích provádět tzv. *očistné akce u osídlenců*, kterým zabavovali jejich přídělky. Ti, kteří do pohraničí přišli s vidinou jednoduchosti nabytí majetku a postupem času si zvykli na nelehké podmínky, byli o půdu posléze připraveni. Nedílnou součástí komunistické akce byla kolektivizace zemědělství, na jejímž základě vznikala zemědělská družstva (JZD), do kterých byli lidé nuceni vstoupit, plánované hospodářství a celkové omezení politického a kulturního života, což zapříčinilo vlnu emigrace.

Několik let po válce v Československu zaniklo 350 000 drobných hospodářských jednotek do 5 hektarů, 3000 obcí, částí obcí či samot a hustota obyvatel klesla o 30%.¹⁰⁰ Neosídlené obce po Němcích začaly postupem času zanikat. Po neúspěchu tyto oblasti znovu osídlit začali komunisté přemýšlet o jejich úplné likvidaci, čímž by byly dokonale zamety stopy po Němcích, ale také by se do budoucna předpřipravilo chráněné pohraniční pásmo. Armáda v pohraničí srovnala mnoho obcí se zemí. Tito lidé se neostýchali ničit jenom domy, ale i kostely, kaple, boží muka a hřbitovy. Příkladem likvidace obce je Pohoří na Šumavě (Buchers), které se nachází v těsné blízkosti s rakouskými hranicemi. V roce 1947 do Buchers přijelo několik slovenských reemigrantů, kteří měli pomoci toto místo oživit. O dva roky později, tj. v roce 1949, však hromadně utekli a začala likvidace opuštěných domů, ze kterých byl odvážen zbylý majetek. V Pohoří na Šumavě byly v roce 1955 už jen 23 domy se 72 obyvateli. Nutno podotknout, že tato obec měla v roce 1930 bez přidružených částí 60 domů a 277

¹⁰⁰ SPURNÝ, Matěj. *Proměny sudetské krajiny*. Nakladatelství Českého lesa 2006, s. 77.

obyvatel. Vylidňování obce však neustalo a s rozšířením hraničního pásma Pohoří na Šumavě zaniklo. K totální likvidaci obce došlo v roce 1978, kdy byly zbourány zbylé domy. Újma se nevyhnula ani farnímu kostelu Panny Marie Dobré Rady, který byl značně poškozen a z jehož interiéru se nic nedochovalo. Vše, co bylo možné spálit, jako obrazy, sochy atp. skončilo na hranici. Podle statistik sčítání lidu z roku 1980, v Buchers nikdo nepobýval.¹⁰¹ Obcí s podobným osudem jako Pohoří na Šumavě bylo v pohraničí velmi mnoho a jen do některých se po desetiletích dokázal vrátit život. Tato místa však už nikdy nebudou taková jako dříve a vždy na nás bude dýchat jejich minulost, která by nám měla dávat důvod k zamýšlení a vlastní iniciativě, aby se nic podobného již nikdy neopakovalo.

¹⁰¹ KOBLASA, Pavel. *Místopis Novohradských hor*. České Budějovice 2001, s. 33-37.

V. VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI NOVOHRADSKA

5.1 Buquoyové

Významnou a nepostradatelnou součástí Novohradska se stal rod Buquoyů, jehož kořeny na tomto území sahaly až do počátku 17. století. Prvním, kdo vstoupil na území jižních Čech, se v roce 1619 stal vojenský stratég a šlechtic Karel Bonaventura Buquoy, který zde úspěšně bojoval, a jehož vojsko později získalo Rožmberk a Hlubokou. V témže roce Karel Bonaventura zvítězil i v bitvě o Nové Hrady, kde se zmocnil místního hradu, ve kterém bylo později zřízeno sídlo pro jeho vojenskou posádku. Novohradské panství se v roce 1620 dělilo na dvě části. Do první spadaly Nové Hrady a předměstí Údolí, čtyři malá města, téměř šedesátka vesnic aj. Druhou část tvořily Kaplice a Velešín, několik rychtářství, rybníky, lesy a krčmy. Hospodářství pod vedením Karla Bonaventury Buquoye bylo však ztrátové, a to především z důvodu odvádění naprosté většiny produktů a výnosů pro vojenskou posádku. Situace se změnila až po jeho smrti, kdy správu toho panství převzala Marie Magdalena Buquoyová, která svým úsilím dokázala nechat převést a zapsat dodatečně zkonfiskovaný švamberský majetek do desek zemských, jež bylo stvrzeno císařským podpisem. Magdalena Buquoyová dosáhla svého úspěchu, když v roce 1627 obdržela pro svůj rod český inkolát. Tímto se mohli Buquoyové trvale usadit na svém panství v Nových Hradech, ale také získat vysoké úřady a statky. Svou podnikatelskou schopností tato žena dokázala překonat hospodářskou krizi a dále město rozvíjet. Za její éry byly vystavěny první sklárny, pivovar a kostely, mezi které se řadí například Svatá Trojice u Trhových Svinů či Hojná Voda. Po smrti Marie Magdaleny Buquoyové se správy ujal její syn Karel Albert Buquoy, který však toto panství navštívil jen jednou. Významnou osobou se stal až jeho syn Ferdinand Buquoy, jenž se podílel na založení servitského kláštera v Nových Hradech. V tomto klášteře později působil P. Bonfilius Wagner, kterému budu věnovat část této kapitoly.¹⁰²

Další rozkvět novohradského panství se uskutečnil v 18. století pod vedením

¹⁰² Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 381-384.

Jana Nepomuka Buquoye, který převzal povinnosti po smrti svého otce v roce 1767. Tento muž byl přezdíván jako „otec chudých“, jelikož se velmi angažoval v charitativních činnostech. Díky své štedrosti a ochotě pomoci lidem v nouzi byl povolán císařem Josefem II., jež ho zmocnil správou všech dobročinných ústavů a nadací v monarchii. Jan Nepomuk Buquoy se velmi soustředil na rozvoj českých panství. Jeho zásluhou bylo vytvořeno mnoho umělých vodních nádrží a říček, které sloužily k plavení dřeva, ale také papírny, vesnice, hamry, mlýny nebo park Terčino údolí, který dodnes navštěvuje mnoho lidí. Především však došlo k velkému rozvoji skláren. Rozšíření hutí se týkalo například Jiříkova Údolí, Janových Hutí, Stříbrných Hutí aj.¹⁰³

Důležitým se stal také synovec Jana Nepomuka Buquoye, Georg Franz, který vynikal ve vědě. V roce 1819 mu udělila univerzita ve Würtburgu doktorát, jelikož se zasloužil o vynalezení černého skla tzv. *hyalitu*, který je charakteristický svými zvláštními vlastnostmi. Tento objev vznikl ve sklárně v Jiříkově Údolí a byl v letech 1820-1860 produkován pod císařským povolením. Bohužel byla technologie výroby zapomenuta a do současnosti ji nebyl nikdo schopen obnovit.¹⁰⁴

Klíčovou postavou v historii rodu Buquoyů se stal Karel Jiří Jindřich Maria Ferdinand Joseph, 15. hrabě Buquoy, který se narodil 9. března 1885. Hrabě studoval na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Stejně jako jeho předchůdci se věnoval rozvoji panství a později zejména jejich záchraně v období pozemkové reformy. Jeho rodina se v letech 1920 a 1930 snažila přihlásit k německé národnosti, což jim však po skončení druhé světové války bylo v Československu přičteno na černý list.¹⁰⁵

Pozemková reforma se pro hraběte Karla Buquoye stala velkou zkouškou, kterou však dokázal překonat bez větších následků. Karel Buquoy byl největším vlastníkem pozemků na Novohradsku, což bylo trnem v oku zejména Národní

¹⁰³ KOBLASA, Pavel. *Buquoyové: stručné dějiny rodu*. České Budějovice 2002, s. 27-29.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 29-34.

¹⁰⁵ JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha 2008, s. 393-394.

jednotě Pošumavské (NJP), která usilovala o totální konfiskaci Buquoyovské půdy, a to i zákonem garantovaných 250 hektarů, ale také zabrání zámecké budovy a veškerého hospodářského zázemí. Národní jednota Pošumavská argumentovala tím, že se Karel Buquoy údajně podílel na založení Volkswehru či tajné styky se šlechtou a jinými protirepublikánskými osobami. Úplnou konfiskaci majetku podporoval i zdejší tisk, mezi který se řadilo Pošumaví a Jihočeské listy. Karel Buquoy se snažil zmírnit negativní postoj, který zaujímala Národní jednota Pošumavská a nabídl několik kompromisů, jež se dotýkaly odchodu z Německého šumavského spolku (Böhmerwaldbund), výpovědí ředitelů velkostatku nebo vytvoření podmínek pro zavedení českého úřadování ve správě v zemědělském závodu. Situace se vyřešila až v roce 1926, přičemž pro Buquoye neznamena velká ztráty. Díky pražskému a budějovickému advokátovi zůstalo Karlu Buquoyovi z celkové výměry 16 272 hektary půdy 11 404 hektary, ale také cihelny ve Zdíkách, elektrárna v Nových Hradech, pivovar v Kaplici aj.¹⁰⁶

Druhý zásah do novohradského panství Buquoyů s sebou přinesl katastrofální následky. Karel Buquoy byl po druhé světové válce obviněn z kolaborace a zrádovství českého národa. Nutno podotknout, že se hrabě během války přímo politicky neangažoval, ale také nijak nevystupoval protinacisticky, jako tomu bylo například u Schwarzenbergů nebo Kinských. Kromě jiného u sebe dvakrát přivítal Konrada Henleina a jiné nacistické pohlaváry. Od Hermanna Göringa přijal úřad okresního lovčího a dále se stal platícím členem SS a SA. Po skončení války byl se svým nejstarším synem uvězněn v internačním táboře v Českých Budějovicích, konkrétně v letech 1945-1947. Počátkem roku 1948 byl řádným soudem osvobozen pro nedostatek usvědčujících důkazů o kolaboraci s nacisty, avšak v květnu téhož roku byl lidovým soudem odsouzen ke třinácti letům vězení a nucených prací. Tento soud byl nařízen z popudu Gottwaldova zetě Alexeje Čepičky. Karel Buquoy byl vzat do věznice Plzeň-Bory. O čtyři roky později, tj. 1952 tento muž umírá ve vězeňské nemocnici v Brně ve věku 67 let. Zbytek jeho rodiny byl nedobrovolně odsunut za československé hranice, a to do Rakouska a Bavorska. Na základě Benešova dekretu o konfiskaci majetku propadlo veškeré

¹⁰⁶ Kol. autorů: *Novohradské hory a novohradské podhůří*. Praha 2006, s. 393-394.

české jmění obou větví Buyuoyů do rukou státu. Jednalo se o Nové Hrady, Rožmberk, Přísečnici a Haunštejn. Pozůstalí se snažili později žádat o restituci majetku, ale vše bylo ze strany českého státu zamítnuto.¹⁰⁷

5.2 P. Bonfilius Wagner

P. Bonfilius (Franz) Maria Wagner se narodil dne 27. července 1926 v Údolí u Nových Hradů. Své dětství prožil v této obci spolu se svým o čtyři roky mladším bratrem a rodiči, kteří byli sudetští Němci. Nikdo kromě strýce, který byl Čech, nemluvil česky, což byl jeden z důvodů, proč P. Wagner navštěvoval německou lidovou a měšťanskou školu v Nových Hradech a poté gymnázium v Gmündu. V sedmnácti letech byl během druhé světové války odveden na východní frontu, kde jako jeden z mála přežil. Štěstí při něm stálo i po skončení války, kdy se díky českým vojákům vyhnul zajateckým táborem v Rusku. V tuto dobu P. Wagner znal již svůj životní cíl, kterým bylo vystudování teologie a následné vykonávání kněžské služby. I přesto, že se nikdy neprovinil proti republice, bylo mu studium jako sudetskému Němci zakázáno. Vzhledem k těmto okolnostem se P. Bonfilius rozhodl odejít do Rakouska, kde by mohl začít svá studia. V průběhu organizovaného odsunu bylo jeho rodině oznámeno, že z důvodu nemoci jeho babičky nebudou deportováni na počátku, ale musí počkat na poslední, tzv. *sanitní transport*. Ani v roce 1948 však jeho rodina nebyla deportována, jelikož americké pásmo v Německu již nepřijímalo nové transporty a ohlásilo, že zbylí Němci musejí zůstat na území Československa. Výjimku však tvořila babička P. Bonfilia, která byla převezena do tábora v Ústí nad Labem, odkud měla být deportována do Německa. P. Bonfilius požádal místního českého komisaře o povolení k vyjmutí babičky z odsunu, čehož nakonec rodina opravdu docílila. Rodina Wagnerova dále pobývala v Údolí s dalšími zhruba pěti rodinami. Později jim bylo nařízeno, že musí opustit Údolí a odejít do Rozpoutí u Kaplice. Před odchodem jim Češi radili, aby odešli přímo do Rakouska, ale maminka toto odmítla vzhledem ke svému a

¹⁰⁷ JUŘÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. Praha 2008, s. 394-395.

babiččinu špatnému zdravotnímu stavu. Maminka souhlasila pouze s tím, aby její dva synové odešli do Rakouska, ale zbytek rodiny, tj. ona, tatínek a babička by zůstali v Československu. Tehdy mladý Franz řekl, že buď půjde celá rodina, nebo všichni zůstanou. Osud nečekal dlouho a několik dní po jejich rozhovoru maminka zemřela. Maminka byla pohřbena na hřbitově v Nových Hradech. Zbytek rodiny se proto rozhodl za spolupráce několika Čechů tajně utéct za hranice republiky a začít nový život v Rakousku. Stejně jako tomu bylo při organizovaném odsunu si rodina nemohla dovolit vzít mnoho věcí. Tehdy to bylo především z důvodu pomoci nemocné babičce, kterou museli chlapci nést, ale také protože rodina utíkala pěšky přes pole, stoky a lesy. V říjnu roku 1948 se s rodinou dostali do Vídně, kde stále působili Američané, což vyvolávalo větší jistotu než přítomnost Sovětů. O měsíc později P. Wagner odešel do Innsbrucku, kam ho následoval zbytek rodiny a kde vstoupil do noviciátu kláštera servitů. Do Československa se vrátil tajně před železnou oponou, aby dal na hrob své maminky ručně vyrobený křížek.¹⁰⁸

Jako nikam nepatřící bytost si po nějakou dobu musel P. Wagner připadat na své cestě životem. V roce 1938 ztratil československé občanství a v roce 1945 i německé. Bez státní příslušnosti překročil hranice Československa a až po vysvěcení na kněze mu byla přidělena příslušnost rakouská. Tento muž působil v letech 1953-1954 jako simplexater v Innsbrucku, poté jako kaplan přešel na čtyři roky do Vídně. Od roku 1958 byl jako prefekt v Innsbrucku a učitel ve Volders, jeho cesta pokračovala do Frohnleiten, kde v letech 1961-1965 působil jako kaplan. Později se vrátil do Innsbrucku, kde nejdříve plnil funkci administrátora a definitora, dále převora a faráře. V Innsbrucku pobýval až do roku 1991, dokud nebyl povolán jako farář do Nových Hradů. Pro P. Wagnera se rozhodnutí nadřazených stalo klíčovým. Jeho obliba v Innsbrucku byla veliká, zde byl někým a kromě jiného mohl užívat svůj rodný jazyk němčinu. Jeho úkol byl v Československu jasný. Obnovit zničený klášter servitů v Nových Hradech, který komunisté přebudovali na kasárna. V 65 letech přišel P. Wagner zpět do krajů, které musel před mnoha lety opustit. Klášter byl v naprosto katastrofálním stavu, a

¹⁰⁸ Interview s Pavlou Chrtovou, 30. října 2010.

proto musel zpočátku bydlet u řeholních sester na Dobré Vodě. Po svém příjezdu se začal učit česky, získávat finance na opravu novohradského kláštera, ale také kostely a kaple v Nových Hradech, na Dobré Vodě a v Rychnově. V roce 2000 byla obnovena klášterní budova a P. Wagner se mohl přestěhovat do Nových Hradů, kde od téhož roku působil jako převor novohradského konventu. Jeho touha po nabytí českého občanství se zvýšila v době jeho působení v České republice. I přesto, že P. Wagner nebyl odsunut jako sudetský Němec, ale utekl až v roce 1948 přes zelenou čáru, jeho občanství mu nebylo navraceno. Český právní řád si v tomto případě nevěděl rady a lidem, kterým záleželo na vrácení jeho občanství, bylo v porovnání s úředníky málo. V roce 2004 mu byla diagnostikována rakovinová metastáze v plicích a kostech, na následky čehož dne 17. října 2005 navždy jeho srdce utichlo. Jeho pohřbu se zúčastnilo na tisíc lidí z Čech, Rakouska i Německa. Stejně jako jeho maminka je pohřben v Nových Hradech.¹⁰⁹

P. Bonfilius Wagner nebyl pouze farářem, do jehož života zasáhl odsun Němců. Jednalo se o člověka, který svou otevřeností a lidskostí naplnil životy mnoha lidí. Svou ruku podal stejně bezdomovci jako vysoce postaveným osobám, toleroval jinou víru lidí než tu, v kterou věřil on sám, ale především měl vše a všechny rád ze srdce a každý pro něj byl důležitý. Jeho důvěra v každou bytost a obětavost bezmezně převyšovala zájem o sebe samého. Nepřijížděli za ním pouze lidé z blízkého okolí, ale také z Rakouska a Německa, mladí stejně jako staří. Vždy připomínal, že je nutné se za toto místo velmi modlit, jelikož bylo až příliš proklínané a lidé ho poslechli, jelikož mu věřili. Od brzkého rána do pozdních hodin se věnoval svému poslání. Telefony s dotazy veškerého druhu zvedal bez ustání a negativního postoje, i když to bylo v ranních hodinách v době spánku. Díky němu mnoho lidí našlo víru v sama sebe. Nebyl pouze člověkem, který se zasloužil o proměnu zdejšího kraje, byl člověkem, který proměňoval srdce lidí. O P. Bonfiliu Wagnerovi by bylo možné napsat celé stohy papírů, a přesto by nestačily, jelikož jeho dobrota a velkolepost jsou téměř nepopsatelné.¹¹⁰

¹⁰⁹ Interview s Pavlou Chrtovou, 30. října 2010.

¹¹⁰ Tamtéž

5.3 Interview s panem Františkem Hauerem

Nedílnou součástí historie jsou její pamětníci, kteří mohou podávat svědectví o mnohých událostech. Jedním z nich je pan František Hauer, který jako malý žil se svými rodiči a sourozenci v Horní Plané. Nutno podotknout, že se nejedná o oblast Novohradská, ale Šumavy. Nicméně události této těžké doby se odrážely stejně v obou oblastech jako v celém Československu, a proto si dovoluji připojit příběh pana Hauera, který velmi přispěl k rozšíření a potvrzení informací z odborné literatury.

Pan František Hauer se narodil v roce 1937 v Horní Plané a pocházel ze smíšeného manželství. Maminka byla Češka, jejíž rodiče vlastnili statek v Mydlovarech o rozloze 25 hektarů, kde se později setkala se svým budoucím mužem, Němcem, kterého její rodiče nepřijali za svého. Po svatbě se přestěhovali do Horní Plané, kde se starali o dům a 4 hektary půdy. Počátky společného soužití nebyly pro novou paní Hauerovou jednoduché, jelikož se musela naučit německy, aby se se svým manželem plyně domluvila. Děti se od mala učily německy a navštěvovaly místní německé školy. Pan František Hauer sám přiznává, že do první třídy neuměl vůbec česky. Po válce byl přeložen na českou školu, kde musel opakovat první třídu, již absolvoval ve škole německé. Důvodem byla jeho čeština, která mu nemohla být klasifikována pro její neznalost. Ujal se ho proto český učitel mluvící německy, aby ho vše potřebné doučil. Na měšťanské škole se pan Hauer chtěl přihlásit na němčinu, aby ji úplně nezapomněl. Tento jazyk byl ale v tuto dobu ve škole již zakázán. Musíme si uvědomit, že za války byla čeština potlačena a v pohraničí, kde se vyskytovala naprostá většina Němců, bylo třeba mluvit výhradně německy. Po skončení války se situace obrátila a ti, kteří zůstali v Československu, se museli začít učit česky.

Události konce války v roce 1945 se pochopitelně odrážely i v Horní Plané. Vzpomínky na prchající německé vojáky zintenzivněly, když pan Hauer vzpomínal na jejich a maminkino střetnutí ve stodole. Vojáci se tam skrývali před blížícími se Američany, ze svých oděvů strhávali hodnosti a celé uniformy se snažili co nejrychleji zničit. Štěstí stálo na straně maminky, která plynulou

němčinou odpovídala na jejich otázky. Sestra pana Hauera Anna, které bylo v roce 1945 již 16 let, se přidala mezi místní „pašeráky“, kteří před odsunem přenášeli v noci místním sudetským Němcům jejich cennosti do Bavorska. Mezi pašeráky byla i jejich sestřenice, která pocházela z německé rodiny a která se rozhodla na druhé straně hranic Československa již zůstat. Tragickou událostí se stal osud staršího bratra Josefa, který odmítl po obsazení republiky vstoupit do Hitlerjugend. Josef přijel na Vánoce roku 1944 domů a domluvil se kamarádem Remsem, zapáleným Němcem, na lovu srnky. Chlapec pocházel z bohaté rodiny statkáře, který vlastnil několik pušek. Když byli chlapci u Remse na dvoře, vztyčil pušku, aby zastřelil vránu sedící na střeše domu. Před ním však stál u hromady hnojiště Josef, otočený zády. Jak velký rozdíl v náprahu zbraně musel být od Josefova týlu k vráně na střeše, je evidentní. Po výstřelu se Josef sklátil na zem jako hromádka karet a nedýchal. Zásah byl přímý a vražedný. Ve shonu událostí, jež hýbaly v tuto dobu světem, se vyšetřováním nikdo příliš nezabýval a celá tragédie byla uzavřena jako nešťastná náhoda. Pro rodinu to byla již druhá ztráta blízkého člověka, jelikož o dva roky dříve zemřel manžel paní Hauerové.

S odsunem odcházelo mnoho kamarádů, kteří do té doby trávili dětské chvíle společně s panem Hauerem v krajině plné lesů a jezer. Nejlepší přítel pana Hauera, Herbert, byl odsunut jako sudetský Němec společně s rodiči a prarodiči do Německa. Při loučení dostal pro vzpomínku pan Hauer od Herberta malou kudličku ve tvaru rybičky. Nadšení a radost z dárku byly tak velké, že panu Hauerovi naprosto uniklo, když mu vypadla a zůstala ležet kdesi na cestě domů. Jak velké zklamání ze ztráty této upomínky muselo být, si jistě každý dokážeme plně představit. S odsunem se postupně začaly vylidňovat obce a jednou z povinností maminky bylo postarat se o dobytek deportovaných sousedů, o který se neměl kdo starat.

Pokud se zaměříme na chování a přístup osvobozeneckých vojsk, bylo hned od počátku vyprávění zřejmé, jaké postavení zastávali Američané oproti Sovětům. Američtí vojáci byli podle pana Hauera velmi přátelští, nikomu neubližovali, pořádali veselice a dětem rozdávali žvýkačky. Pravým opakem se však projevovalo vojsko sovětské. Vojáci rádi přicházeli ve večerních hodinách do domů německých rodin, kde se kromě vylomených vstupních vrat neostýchali ani

vydrancovat celý dům s pokusem najít mladou dívku mezi 15. – 18. rokem, kterou by mohli znásilnit. Když se začaly útoky v okolí stupňovat, československá armáda posílila v pohraničí své hlídky. Sestra Anna splňovala výše zmíněné věkové rozhraní vojáků, a tak ji matka musela jednoho dne schovat do sklepení v chalupě, aby ji Sověti nenašli. Podobně jako když se setkala s německými vojáky ve své stodole, musela nyní přejít na plynulou češtinu. Tušíc příchod Sovětů, připravila na stůl rum a všechny potravinové lístky. Když vojáci přišli, důkladně si prohlíželi všechny krčící se děti v posteli, baterkou jim svítili do obličejů, ale protože nenašli nikoho, kdo by vyhovoval jejich gustu, vzali připravené věci ze stolu a odešli.

Těchto několik příhod z dětství pana Hauera je přímým důkazem následků a příčin druhé světové války, stejně jako mravního charakteru lidí. I přesto, že byl pan Hauer v dětství nazýván „českou sviní“, z české strany nacistou nebo germánem a v době komunismu byl pro svůj původ mnohokrát utiskován, neztratil chuť do života a společně se svou manželkou spokojeně žije nedaleko od Českých Budějovic.

ZÁVĚR

Odsun Němců z Československa je dodnes velmi diskutovaným tématem, který s sebou přináší stále nové poznatky, ale také otázky, na které jsem se v této práci snažila najít odpověď. Pro pochopení těchto dějin bylo nutné se poohlédnout hlouběji do minulosti, kde byly již patrné česko-německé neshody. Je důležité si připomenout, že tyto rozepře nebyly důvodem vedoucím k odsunu Němců. Příčinou jejich vysídlení nebyla ani československá společnost, která pod německým nátlakem čekala šest let na konec války, ale byl jím Adolf Hitler, který rozpoutal vražedné útoky spolu s psychickým terorem i za hranicemi Evropy. Do černých hlubin s sebou však stáhl naprostou většinu Němců, kteří mu slepě důvěřovali a na které byla okamžitě uvalena kolektivní vina, jež představuje tragické prokletí vinných a zejména nevinných lidí.

Poválečná situace se vyvíjela pochopitelně v neprospěch Němců, kteří nejenom v Československu museli opustit svá obydlí a zamířit do zničeného Německa. Měli bychom si však uvědomit, že o vysídlení Němců nebylo rozhodnuto na základě československé vnitrostátní politiky, ale na bázi mezinárodního práva. O osudu Němců se jednalo především na Postupimské konferenci v roce 1945, kde se představitelé tzv. *Velké trojky* usnesli na normách jejich vysídlení. Chybnou domněnkou mnoha lidí dodnes zůstává, že nařízení o odsunu německé menšiny z českých zemí bylo vydané pomocí Benešových dekretů. K realizaci vysídlení byla však aplikována vládní nařízení a předpisy, jež vydalo ministerstvo vnitra a ministerstvo národní obrany.

Neměli bychom ani opomíjet fakt, že do poloviny 20. století nebyly odsuny či výměny obyvatelstva ničím ojedinělým. K těmto aktům docházelo především z důvodu zamezení násilí páchaného na menšinách a probíhalo v mezinárodní shodě s oběma výměnnými státy. Bohužel i přesto mnoho lidí zemřelo nebo bylo nedobrovolně odsunuto. Němci, kteří pobývali po válce na území Československa, nepředstavovali významnou politickou sílu, avšak po zkušenostech z minulosti a za daných podmínek bylo velmi složité si představit, že by tak velký počet Němců v pohraničí přispěl ke stabilizaci poměrů v republice. Msta a nenávisť ke všemu německému se v poválečných měsících

šířila závratnou rychlostí, které na sebe nedaly dlouho čekat v podobě násilí, jež mnohokrát vyústilo i v zabití člověka. Chování Čechoslováků je neomluvitelné, ale musíme si uvědomit, že po několikaletém stresu a frustraci pod nadvládou Velkoněmecké říše, zaplavila jejich mysl zášť a agrese.

Hodnocení odsunu z dnešního demokratického hlediska nepovažuji za příliš šťastné, jelikož se domnívám, že je nutné vnímat události z pohledu dějinných aspektů a politické situace, které se v tu dobu odehrávaly. Pro zachování objektivity jsem se zaměřila na práci s mnoha různými díly, ale také na konkrétní případy vysídlců či osob, které odsun nějakým způsobem zasáhl. Z těchto důvodů bych ráda vyjádřila také svůj postoj k dané problematice. Po hlubší studii otázky vysídlení Němců jsem dospěla k názoru, že bych souhlasila pouze s vysídlením aktivních nacistů a prokazatelných kolaborantů, kteří se činně podíleli na rozbití republiky a na páchání fyzického a psychického teroru. Velmi negativně se stavím k vysídlení antifašistů a domnívám se, že rozhodnutí o odchodu zbylých Němců z Československa, kteří se nijak neprovinili, mělo být ponecháno na jejich dobrovolném úsudku. Z pochopitelných důvodů však ani nepopírám, že by muselo ze strany Němců dojít k postupné asimilaci s Čechoslováky, do té doby bez nároků na některá práva občanů republiky. Ráda bych tímto také podotkla, že chování Němců a Čechů v této těžké době nelze v žádném případě omluvit, ale lze ho pochopit a vysvětlit.

Věřím, že tato práce by mohla přispět k rozšíření vzdělávacích potřeb v rámci dějin vysídlení Němců, a to především z oblasti Novohradsko a svou objektivitou vnést nové zamyšlení osobám, jež se k odsunu Němců staví jako k jedinému možnému řešení a opomíjejí důležité aspekty doby, včetně poválečného jednání Čechoslováků.

CONCLUSION

The deportation of Germans from Czechoslovakia represents a much discussed theme even today as it still brings with it not only new findings but also certain issues, which the present diploma thesis attempts to answer. To understand this period of history, we have had to glance back much deeper to the time when Czech and German disagreements became apparent. Importantly, these disagreements were not the reason that led to the deportation of Germans. Similarly, the cause of their resettlement cannot be found in the Czechoslovakian society, which awaited the end of the war under the German burden for the long six years, but it is attributable to Adolf Hitler himself, who unleashed murderous attacks as well as psychological terror surpassing even the borders of Europe. Nonetheless, in doing so, he pulled with him into black depths the utter majority of Germans, who trusted him blindly and who immediately had to suffer the consequences of collective guilt, which represents the tragic curse of guilty and innocent people in particular.

It is obvious that the development of the post-war situation was to the disadvantage of the Germans, who had to leave their dwellings not only in Czechoslovakia and then head for the ruined Germany. However, it should be borne in mind that the resettlement of Germans was not resolved on the basis of Czechoslovakian internal politics, but it is rooted in the international law. The fate of the Germans was discussed mainly during the Potsdam Conference in 1945, where the representatives of the so-called *Big Three* agreed on a policy of their deportation. To this day, many people erroneously assume that the order to deport the German minority from Czechoslovakia was issued by means of Beneš decrees. Needless to say, to implement the deportations, government decrees and regulations were applied, which were issued by the Ministry of the Interior and the Ministry of Defence.

Moreover, the fact that deportations or exchanges of inhabitants were not rare by the middle of the 20th century should not be ignored. Such acts were mostly realized to avoid violence committed to minorities and usually proceeded in international consent concluded between both the states involved in the exchange.

Sadly, despite this many people died or were deported involuntarily. The Germans who resided in the territory of Czechoslovakia after the war did not represent an important political power; however, with the experience acquired in the past and under the given conditions, it was fairly difficult to imagine that such a large number of Germans could contribute to the stabilization of circumstances in the republic. During the post-war months, revenge blended with hatred towards everything German was spreading at a breathtaking speed, soon transforming into violence that many times led to killing people. The conducts of the Czechoslovakians is unpardonable; nevertheless, it must be realized that after the long-lasting stress and frustration under the control of the German Empire, their minds were inundated with spite and aggression.

I am of the opinion that it is rather unfortunate to evaluate the deportation from today's democratic perspective since I believe that it is important to perceive events from the perspective of historical aspects and the political situation taking place during the particular period. To maintain objectivity, I have focused on work with several parts as well as particular cases of people resettled or people who were affected by the resettlement to certain extent. Accordingly, let me express our standpoint as regards the given problems. Having studied the issue of the deportation of Germans to a deeper extent, our opinion is that I would agree only with the deportation of active Nazis and provable collaborationists, who effectively contributed to the disintegration of the republic and participated in committing physical and psychological terror. I strongly oppose the resettlement of anti-Nazis, believing that the decision on the departure of innocent Germans from Czechoslovakia should have been their own. Understandably, it cannot be denied that the Germans would have to assimilate with the Czechoslovakians, and by then they would have no claims to certain rights of inhabitants of the republic. Let me also say that the conduct of both the Germans and the Czechs is by no means unforgivable, but it may be understood and explained.

I believe that the present diploma thesis could contribute to the development of educational needs with respect to the deportation of Germans, especially in the region of Nové Hrady, and its objectiveness could bring new reasons for reflection to some people who claim that the deportation of Germans was the only possible

solution and who overlook important aspects of the period, including the post-war conduct on the part of the Czechoslovakians.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

Seznam literatury

AUSKÝ, Stanislav A. *Vojska generála Vlasova v Čechách: kniha o nepochopení a zradě*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996, 275 s. ISBN 80-7021-154-7.

Arbeitsgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interessen. *Documents on the expulsion of the Sudeten Germans*. Munich: University Press, 1953, 308 s.

BAUER, Franz. *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991, 231 s. ISBN 80-85241-08-0.

BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940-1947*. 1. vyd. Praha: Dita, 1996, 237 s. ISBN 80-85926-06-7.

BENEŠ, Zdeněk. KURAL, Václav. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 2. vyd. Praha: Gallery, 2002, 304 s. ISBN 80-86010-60-0.

BIMAN, Stanislav. CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989, 244 s. ISBN 80-7047-002-X.

BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání: 1938-1945: plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z Československa a z Polska*. Praha: Prostor, 2002. ISBN 80-7260-070-2

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Akademia, 2008, 415 s. ISBN 978-80-200-1637-9.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. 1. vyd. Praha: Akademia, 2008, 415 s. ISBN 978-80-200-1637-9.

CÍFKA, Stanislav, KRÝDL, Milan, PECKA, Jindřich. *K problematice jižních Čech v letech 1945-1948*. 1. vyd. České Budějovice: Komise regionálních dějin jihočeského krajského výboru KSČ, 1968, 165 s. ISBN

Committee against Mass Expulsion. *The land of the dead, study of the deportations from eastern Germany*. New York, 1947, 32 s.

ČAPKA, František. SLEZÁK, Lubomír. VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, 359 s. ISBN 80-7204-419-2.

ČERNÝ, Bohumil. KŘEN, Jan. KURAL, Václav. OTÁHAL, Milan. *Češi, Němci, odsun: Diskuze nezávislých historiků*. 1. vyd. Praha: Academia, 1990, 368 s. ISBN 80-200-0276-6.

DOMNITZ, Christian: *Zápas o Benešovy dekrety před vstupem do Evropské unie: diskuse v Evropském parlamentu a v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v letech 2002-2003*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2007, 157 s. ISBN 978-80-7363-151-2.

GLOTZ, Peter. *Vyhnání : České země jako poučný případ*. 1. vyd. Praha - Litomyšl: Paseka, 2006, 222 s. ISBN 80-7185-705-X.

HAMŽÍK, Dušan. PRAŽÁK, Jan. *Bomba pro Heydricha*. 3. vyd. Praha: Mladá fronta, 1965, 304 s.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994, 293 s. ISBN 80-85865-10-6.

HOKR, Vladimír: *Paměti Slepčích hor: Novohradsko, Doudlebsko, Trhosvinensko*. 1. vyd. Novohradská občanská společnost, 2003, 77 s. ISBN 80-239-0605-4.

HOKR, Vladimír: *Paměti Vitorazska: Novohradsko, Třeboňsko, Waldviertel*. 1. vyd. Novohradská občanská společnost, 2003, 77 s. ISBN 80-239-0604-6.

HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, 546 s. ISBN 80-246-1007-8.

CHARVÁT, Jaroslav. *Světové dějiny*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, 572 s.

IVANOV, Miroslav. *Atentát na Reinharda Heydricha*. 5. vyd. Praha: Panorama, 1987, 327 s.

JIŘIČKA, Josef. PODLEŠÁK, Jan. *Zapomenuté dědictví: oprava drobných kamenných památek na Šumavě. Vergessenes Erbe: Renovierung der kleinen Steindenkmäler im Böhmerwald*. 1. vyd. Vimperk: Správa národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, 2004, 158 s. ISBN 80-239-3684-0.

JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1994, 378 s. ISBN 80-7108-087-X.

JURČÍK, Pavel. *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008, 443 s. ISBN 978-80-7277-359-6.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 245 s. ISBN 80-7038-193-0.

KNOPP, Guido. *Exodus: Osud vyhnanců*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2006, 432 s. ISBN 80-249-0757-7.

KOBLASA, Pavel. *Buquoyové: stručné dějiny rodu*. 1. vyd. České Budějovice: Veduta, 2002, 79 s. ISBN 80-903040-1-X.

KOBLASA, Pavel. *Místopis Novohradských hor*. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek, 2001, 55 s.

KOBLASA, Pavel. *Nové Hrady*. 1. vyd. České Budějovice: Okresní úřad, 1999, 94 s. ISBN 80-238-4534-9.

Kol. autorů. *Ilustrovaný encyklopedický slovník III*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1982, 976 s.

Kol. autorů. *Komu sluší omluva: Češi a Sudetští Němci*. 1. vyd. Praha: Erika, 1992, 227 s. ISBN 80-85612-02-X.

Kol. autorů. *Novohradské hory a novohradské podhůří: Příroda, historie, život*. 1. vyd. Praha: Baset, 2006, 847 s. ISBN 80-7340-091-X.

Kol. autorů. *Statistický lexikon obcí v zemi české. Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920 čís. 266 Sb. zák. a nař..* Praha: Ministerstvo vnitra a Státní úřad statistický, 1934.

Kol. autorů. *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 1992, 76 s.

KOVÁŘ, Daniel. *Kraj trojí tváře: Borovansko, Trhosvinensko, Novohradsko*. České Budějovice: Okresní úřad, 1998, 50 s.

KULÍŘ, Vratislav. *Nové Hrady: 700 let města*. Okresní národní výbor, 1979, 40 s.

KURAL, Václav. RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kol. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002, 547 s. ISBN 80-86067-66-1.

MACHÁČEK, Pavel. *Cesta Čechů a Němců ke dnešku*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 2002, 151 s. ISBN 80-7151-199-4.

MORAVEC, František. *Špion, jemuž nevěřili*. 3. vyd. Praha: Academia, 2002, 313 s. ISBN 80-200-1006-8.

NĚMEČEK, Jan a kol. *Cesta k dekretům a odsun Němců*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002, 152 s. ISBN 80-85916-21-5.

NOVÁK, Otto. *Henleinovci proti Československu: z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933-1938*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1987, 235 s. .

PAIKERT, Géza Charles. *The German exodus: a selective study on the post-World War II expulsion of German populations and its effects*. The Hague: M. Nijhoff, 1962, 97 s.

PECKA, Jindřich. *K některým otázkám vývoje jižních Čech v letech 1945-1948*. In: *K problematice jižních Čech v letech 1945-1948*. České Budějovice, 1968, s. 9-69.

PEŠEK, J. *Nástup k osidlování jihočeského pohraničí*. In: *Jihočeský sborník historický*, 1986, č. 1, s. 23-34.

RŮŽKOVÁ, Jiřina, ŠKRÁBAL, Josef a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, I. díl: počet obyvatel a domů podle obcí a částí obcí v letech 1869-2001 podle správního rozdělení České republiky k 1. 1. 2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006, 623 s. ISBN 80-250-1311-1.

SCHIEDER, Theodor. *Expulsion of the German population from Czechoslovakia*. Bonn: Federal Ministry for Expellees, Refugees and War Victims, 1960, 579 s.

SPURNÝ, Matěj. *Proměny sudetské krajiny*. 1. vyd. Nakladatelství Českého lesa, 2006, 238 s.
ISBN 80-86125-75-0.

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948-1989*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993, 282 s. ISBN 80-85241-29-3.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1. vyd. Praha: Akademia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: 1918 – 1948*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111 s.
ISBN 80-85498-04-9.

ŠKRÁBEK, Josef. *Včerejší strach*. 1. vyd. Olomouc: Vyšehrad, 2002, 309 s.
ISBN 80-7021-607-7

ŠOLC, Jiří. *Nikdo nás nezastaví*. 1. vyd. Praha: Merkur, 1992, 107 s. ISBN 80-7032-637-9.

VÁVRA, Antonín. *Poselství v hodině vlka*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1990, 123 s. ISBN 80-7016-017-9.

VODIČKA, Karel. CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 374 s. ISBN 978-80-7367-337-6.

VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945. Dokumenty*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994, 347 s. ISBN 80-85864-05-3.

ZAND, Gertraude. HOLÝ, Jiří. *Transfer v kontextu české literatury: vyhnání, odsun*. 1. vyd. Brno: Host, 2004, 198 s. ISBN 80-7294-127-5.

Prameny

Státní oblastní archiv

SOKA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. I/12.

SOKA ČK, MNV Dolní Dvořiště, i. č. I/2.

SOKA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3.

SOKA ČK, ONV Kaplice, i. č. 4.

SOKA ČK, MNV Pohoří na Šumavě, i. č. I/1.

Prameny tištěné

Českobudějovické listy 1995-2002

Jihočeská jednota 1940-1945

Jihočeská pravda 1945-1949

Lidové noviny 1990-2010

Mladá fronta Dnes 2001

Rudé právo 1946

Interview

Rozhovor s panem Františkem Hauerem, dne 2. listopadu 2010.

Rozhovor s paní Pavlou Chrtovou, dne 30. října 2010.

Internetové zdroje

<http://www.ceskatelevize.cz>

<http://www.idnes.cz>

<http://www.klaus.cz>

<http://www.lidovky.cz>

<http://www.psp.cz>

<http://www.regiony-cr.cz>

<http://www.zanikleobce.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1. Jmenný seznam osob německé národnosti určených k odsunu, Benešov nad Černou.

Příloha 2. Dopis, kterým bylo osobám oznámeno jejich vysídlení.

Příloha 3. Žádost o dobrovolné vystěhování z Československa.

Příloha 4. Zápis o zabavených platidel a předmětů při prohlídce dne 30. března 1946 ve sběrném středisku Kaplice.

Příloha 6. Seznam osob, které před odsunem obdržely 1000 RM.

Příloha 7. Seznam počtu odsunovaných Němců. Transport I. – 27. února 1946, celkový počet 1200 osob (40 vagonů po 30 osobách), sběrné středisko Kaplice.

Příloha 8. Jmenný seznam odsunovaných. Transport I. – 27. února 1946, sběrné středisko Kaplice.

Příloha 9. Jmenný seznam odsunovaných. Transport II. 1946, vagon č. 9, celkem 30 osob, obyvatelé Pohoří na Šumavě, sběrné středisko Kaplice.

Příloha 10. Dopis MNV Benešov nad Černou ze dne 8. října 1947.

Příloha 11. Trestní list. Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích.

Příloha 12. Rozsudek. Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích.

Příloha 13. Protokol – váleční zločinci.

Příloha 14. Dokument o kolaboraci s NSDAP. MSK Kaplice dne 10. října 1945.

Příloha 15. Žádost o povolení k zaslání 20 kg prádla.

Příloha 16. Reemigrační průkaz.

Příloha 2.

Dopis, kterým bylo osobám oznámeno jejich vysídlení.

ADRESA:

*Jegnerová Perle
nar. 1875
Benešov n/Č*

Byl jste určen k odsunu do své vlasti (domů do Říše) a budete odtransportován dne *4. 4. 1946* v *6* hodin do sběrného střediska v Kaplici.

Vezměte s sebou: 2 přikrývky – 4 soupravy prádla – 2 dobré pracovní obleky – 2 dobré pracovní boty – dobrý pracovní plášť (zimník) – misku, šálek a jídelní příbor – 2 ručníky a mýdlo – šicí potřeby (jehly a nitě) – potravinové lístky a úřední osobní průkazy a doklady.

Dále si můžete vzít s sebou předměty Vaší osobní potřeby, něco nezkažitelných potravin a podobné; všechny Vaše věci nesmí přesahovati celkovou váhu 50 kg na jednu osobu.

Veškeré šperky, cenné předměty, peníze a vkladní knížky (kromě markových platidel) si sepište a odevzdáte je v sáčku s Vaším jménem a adresou na shromaždišti.

Při odchodu z bytu jste povinen uzamknouti všechny vchody do místností, které obýváte nebo v nichž provozujete živnost klíči, které opatříte lepenkovým štítkem s Vaším jménem a adresou a odevzdáte na shromaždišti.

Klíčové otvory přelepte připojenými papírovými páskami tak, aby dveře nemohly býti otevřeny bez porušení pásky. Na pásky se hlava rodiny vlastnoručně podepíše.

Důrazně upozorňuji, že nic z Vašeho majetku nesmí býti prodáno, ani darováno, půjčeno nebo zcizeno.

Neuposlechnutí těchto příkazů se trestá.

Z příkazu Okresní správní komise:

V případě, že nerozumíte česky, poslouží Vám vedlejší překlad.
Im Falle, daß Sie nicht tschechisch verstehen, steht Ihnen die neben angeführte

Uebersetzung zur Verfügung.

3439

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3a.

Příloha 3.

Žádost o dobrovolné vystěhování z Československa.

Josef Rupp.
n.p. Adolfa Finscy.
Salmanovice č. 30
p. Jilovice C. S. R.

Salmanovice dne 14/6. 1946.

Žádost.

Jedná se o dobrovolné vystěhování.
Něsporně prosí Ukresní správní komisi v Kloplici
o spojení naší postřehové Rodiny od 12/11. r. 1945
s kras vystěhování a přidělení na pracovní sílu do
Salmanovic a Benešova Ukres Kloplice. Protož
řádkáme o dobrovolné vystěhování do Německa.

Síla Rodiny.
Podávatel žádosti: Josef Rupp. nar. 6/4. r. 1901.
Fraň Paulina Ruppová pos. Weiglunová nar. 11/4. r. 1904.
Syn: Josef Rupp. " 17/6. r. 1932.

Bydliště nyní již dříve v Salmanovicích č. 30.
Matka Johanna Weiglunová nar. 8/5. r. 1877 musela při
našem vystěhování zůstat v Benešově poněvadž byla
nemocná a k práci neschopná a potřebuje poslibu a
podporu, jest teď u cizích lidí v Benešově č. 247 a žádala
by kdyby mohla být s námi vystěhovaná.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3a.

Příloha 4.

Zápis o osobní prohlídce ve sběrném středisku Kaplice.

Z Á P I S

o osobní prohlídce k odsunu určené německé rodiny

Hlava rodiny: *Jan Klain* z Kaplice, čis. domu: *152*
Khorvat

Prohlédnuty osoby:

.....	narozen/a/	místo:.....
.....	"	"
.....	"	"
.....	"	"
.....	"	"
.....	"	"
.....	"	"

Před prohlídkou bylo dobrovolně odevzdáno :

Čisl. valuta: Kčs: *451,20 Kčs*, německá valuta: RM.....
2003583

Vkladní knížky:

Peněž. ústav: *P.Č.P.* čis. kn.: *22523* obnos: *1953 Kč.*
" *Kredit. úst.* " " *1943* " *1052 RM.*
" *-V- H* " " *1948* " *1558,20 RM.*

Skvosty: *2 stříbrná 5 RM, 1 stříbrná 2 RM,*
1 stříbrná 2 RM, 125 Para, 125 Para, 20 kopírek
20

Při osob. prohlídce bylo nalezeno: *50 centurium*
10 kopírek, 3 Kč kolek

.....

V Kaplici dne 1946.

Podpisy členů prohlížející komise: *Kaladský*

.....

.....

Poznámka: Při nedostatku místa pište na druhé straně.

Klein Jan

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3, sign. I.

Příloha 5.

Protokol zabavených platidel a předmětů při prohlídce dne 30. března 1946 ve sběrném středisku Kaplice.

II. tranzit

Protokol

sepsaný den 30. března 1946 v Kaplici ve sběrném středisku pro odsun Němců.

Předmětem jest předání zabavených platidel a předmětů při prohlídce odsunovaných.

Zabaveno bylo.	12.433.90	Kčs.
	1.040.50	Rak. Schil.
	225.-	Rublů
	3.447.-	Rm.

Předměty z drahých kovů.

- 8 kusů náušnic vesměs zlatých,
- 53 kusů stříbrných mincí různých hodnot,
- 2 kusy stříbrných řetízků k hodinkám,
- 5 kusů kapesních hodinek stříbrných,
- 1 kus ~~stříbrných~~ kapesních hodinek niklových,
- 1 kus kapesních hodinek mosazných.

Cenné papíry. 72 kusů životních a požárních a jiných pojistek,
52 kusů spořitelních knížek ./dle seznamu/

Různé předměty. Jedna truhla a jeden koš /váha dohromady cca 80 kg/
s různými textiliemi a skleněným a jiným nádobím /viz zvláštní seznam/
jeden pytel žitné mouky /váhy cca 40 kg/

Skončeno a podepsáno.

Předal.	Převzal.
<i>[Handwritten signature]</i>	<i>[Handwritten signature]</i>
<i>[Handwritten signature]</i>	<i>[Handwritten signature]</i>
<i>[Handwritten signature]</i>	<i>[Handwritten signature]</i>

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 4, sign. II.

Příloha 6.

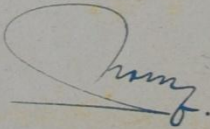

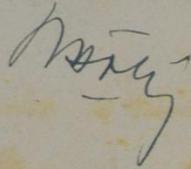
Seznam osob, které před odsunem obdržely 1000 RM.

Waggon 1.

Register of the persons, that's before the transfer was payed.
Seznam osob, které před svým odsunem obdržely:
Verzeichniss von Personen, die vor Transfer bekamen:

Číslo Number Nummer	Jméno Name Namen	Obdržená částka Obtained Bekamm	RM RM RM	Podpis Signature Unterschrift
1	Hoffelner Johann	1000.-		Hoffelner
2	" Katherine	1000.-		Hoffelner Katherine
3	" Margarete	1000.-		Hoffelner Margarete
4	" Gertrude	1000.-		Hoffelner Gertrude
5	" Johann	1000.-		Hoffelner Johann
6	Weißberger Marii	1000.-		Weißberger Marii
7	Munz Marii	1000.-		Munz Marii
8	Steidl Anna	1000.-		Steidl Anna
9	Hosenseidl Johann	1000.-		Hosenseidl Johann
10	" Anna	1000.-		Hosenseidl Anna
11	" Katherine	1000.-		Hosenseidl Katherine
12	Boröwansky Franz	1000.-		Boröwansky Franz
13	" Marii	1000.-		Boröwansky Marii
14	Pöschko Anna	1000.-		Pöschko Anna
15	Sklenička Marta	1000.-		Sklenička Marta
16	Hoffelner Franz	1000.-		Hoffelner Franz
17	" Aloisia	1000.-		Hoffelner Aloisia
18	" Rosina	1000.-		Hoffelner Rosina
19	Klinger Amalia	1000.-		Klinger Amalia
20	Pascher Marie	1000.-		Pascher Marie
21	Hammer Fritz	1000.-		Hammer Fritz
22	" Johana	1000.-		Hammer Johana
23	Pascher Katherina	1000.-		Pascher Katherina
24	" Marie	1000.-		Pascher Marie
25	" Kristine	1000.-		Pascher Kristine
26	" Martha	1000.-		Pascher Martha
27	Hoffelner Kristine	1000.-		Hoffelner Kristine
28	Pascher Karl	1000.-		Pascher Karl
29	Ertl Katherine	1000.-		Ertl Katherine
30	Ertl Walter	1000.-		Ertl Walter

Kaplice, 26. II. 1946.

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3, sign. I.

Příloha 7.

Seznam počtu odsunovaných Němců. Transport I. – 27. února 1946, celkový počet 1200 osob (40 vagonů po 30 osobách), sběrné středisko Kaplice.

Počet odsunovaných Němců.
Number from the transferred Germans,
Zahl der evakuierten Deutschen.

Poř. č. vagonu Number from the wagons Waggonnummer	Děti - Childs - Kinder		Muži M Männer	Žena W Weiber	Celkem Sum Zusammen	Pozn. Notice Anmerk.
	do 1 roku till 1 year bis 1 Jahr	do 6 let till 6 years bis 6 Jahren				
1	0	1	7	22	30	
2	-	5	6	19	30	
3	1	9	7	13	30	
4	-	6	9	15	30	
5	-	2	10	18	30	
6	-	4	12	14	30	
7	0	8	8	14	30	
8	2	5	8	15	30	
9	-	7	7	16	30	
10	-	6	6	17	30	
11	1	9	8	16	30	
12	1	3	6	15	30	
13	1	6	8	19	30	
14	-	3	8	15	30	
15	-	10	8	19	30	
16	1	9	9	12	30	
17	1	4	9	11	30	
18	-	10	8	17	30	
19	1	4	5	15	30	
20	1	8	8	17	30	
21	-	6	6	15	30	
22	-	8	8	17	30	
23	1	8	9	12	30	
24	1	2	7	12	30	
25	1	6	6	20	30	
26	-	4	8	18	30	
27	-	7	9	14	30	
28	3	5	5	17	30	
29	-	5	10	15	30	
30	-	5	10	15	30	
31	1	6	8	15	30	
32	-	6	6	18	30	
33	1	2	9	12	30	
34	-	3	12	15	30	
35	2	6	8	14	30	
36	1	8	11	10	30	
37	1	8	9	14	30	
38	-	10	10	14	30	
39	-	1	11	19	30	
40	-	5	7	18	30	
Celkem Sum Zusammen	21	223	200	648	1200	

Starší Fr. - 14 roků - 214

OSOB SPRÁVNÍ KONTROLA
11. 2. 1946

Osob
persons
Personen

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3, sign. I.

Příloha 8.

Jmenný seznam odsunovaných. Transport I. – 27. února 1946, sběrné středisko Kaplice.

-1-

Jmeno a příjm. Name	Stáří Age Alter	Pohlaví Sex Geschlecht	Narodnost Nationality Nationalität	Trv. byd. Perm. Res. ge Wohnung	Zaměst. Occup. Beruf	Kam bý přel od. Desires go to
1. Hoffelner Johann	56	M	Germany	D. Beneschau		Bayern
2. " Katerina	51	W	"	"		"
3. " Margareta	20	W	"	"		"
4. " Gertrude	20	W	"	"		"
5. " Johann	17	M	"	"		"
6 Weinberger Marie	44	W	"	"		"
7 Munz Marie	22	W	"	"		"
8 Steidl Anna	52	W	"	"		"
9. Hosenseidl Johann	81	M	"	"		"
10. " Anna	41	W	"	"		"
11. " Katharina	37	W	"	"		"
12. Borowansky Marie	70	W	"	"		"
13. Pöschke Anna	91	W	"	"		"
14. Kliončková Maríha	52	W	"	"		"
15. Borowansky Franziska	70	W	"	"		"
16. Hoffelner Franz	53	M	"	"		"
17. " Aloisia	52	W	"	"		"
18. " Rosina	20	W	"	"		"
19. Klinger Amalie	42	W	"	"		"
20. Pascher Marie	81	W	"	"		"
21. Hammer Friedrich	68	M	"	"		"
22. " Johann	69	W	"	"		"
23. Pascher Katerina	59	W	"	"		"
24. " Marie	24	W	"	"		"
25. " Christine	23	W	"	"		"
26. " Martha	18	W	"	"		"
27. Hoffelner Christne	63	W	"	"		"
28. Pascher Karl	62	M	"	"		"
29. Ertl Katharina	36	W	"	"		"
30. Ertl Walter	6	W	"	"		"

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 3, sign. I.

Příloha 9.

Jmenný seznam odsunovaných. Transport II. 1946, vagon č. 9, celkem 30 osob, obyvatelé Pohoří na Šumavě, sběrné středisko Kaplice.

6

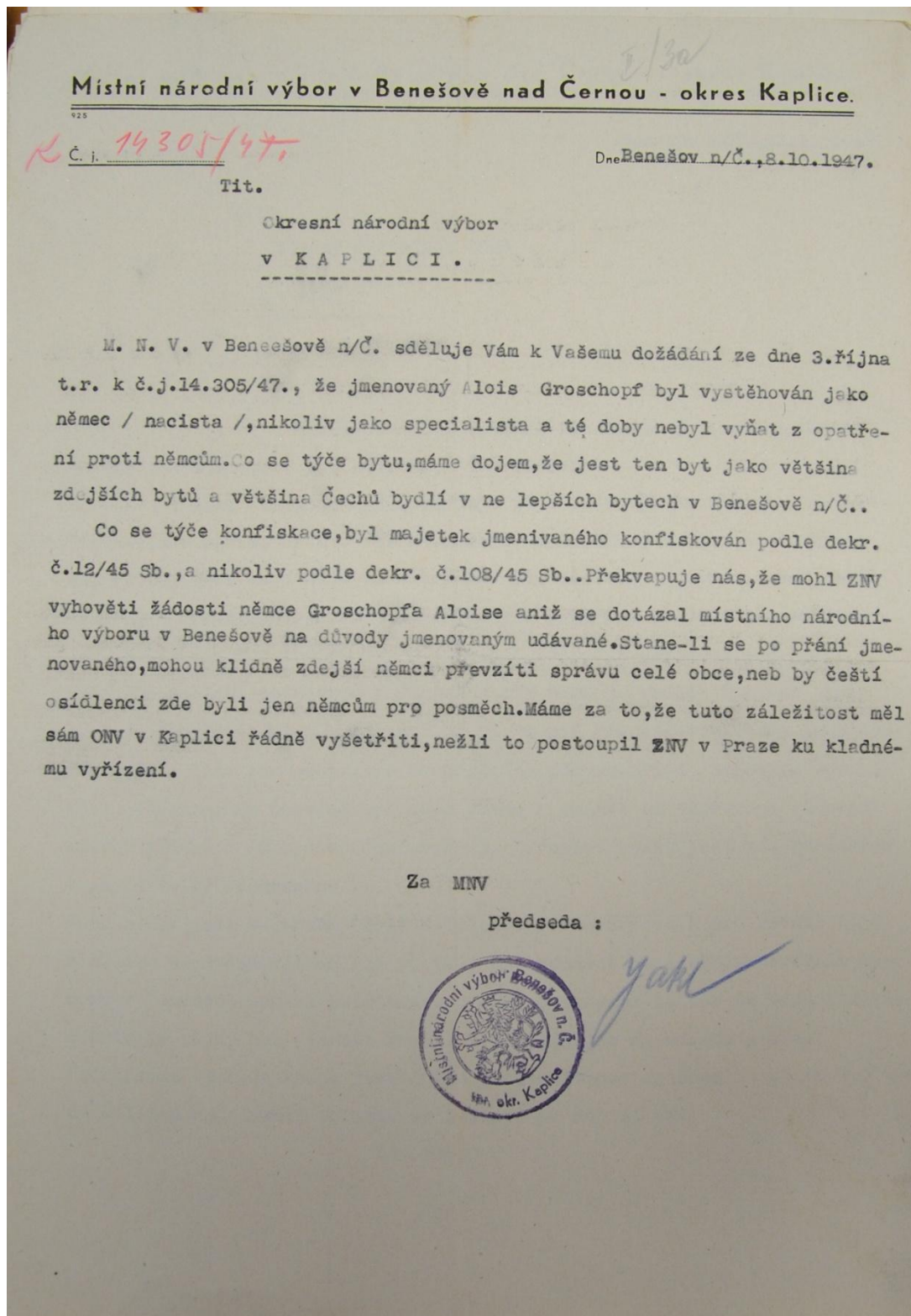
Pohoří na Šum. Vagon č. 9.

1	Weilguny	Angela	1	6	14	2	M					
2		Johann				42						
3	Tanenberger	Klaus			9			#3				
4		Monika		6								
5	Paschek	Marie				60						
6		Hermine				20						
7		Johann								16		
8	Schmikl	Amalie				40			Schimanko	Agnes	1892	Kaplice
9		Gertruda				13			Grübl	Marie	1918	"
10	Schreiner	Marie				42						
11		Marie				30						
12		Anna				19						
13		Ema				16						
14		Karl									15	
15		Renate		1/4								
16	Grill	Ludmila				35						
17		Ditmar				7		#2				
18		Anelise			3							
19	Schreiner	Johana				59						
20		Johana				22						
21		Vilemina			2							
22	Müller	Terezie				32						
23		Ingrid			4							
24	Bezděka	Anna				46						
25		Alfred				10						
26		Hedvik				2						
27		Hermine			3							
28	Schrenk	Josefa				31						
29		Marie				9						
30		Franz			5							
						16	5	15	3			

Zdroj: OA ČK, ONV Kaplice, i. č. 4, sign. II.

Příloha 10.

Dopis MNV Benešov nad Černou ze dne 8. října 1947.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3a.

Příloha 11.

Trestní list. Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích.

Do roku 1977 Hammer

Okresní soud
Sborový soud I. stolice
Porotní soud

Mimořádný lidový soud
v Čes. Budějovicích.

č. 633 / 46 Ls
g: 1091/40
0.0

TRESTNÍ LIST.

1. Jméno a příjmení: **Karel Hammer**
2. Přezdívka: **-/-**
3. Doba a místo (soudní okres) narození: **20.9.1897, Pohoří, s.o. Kaplice**
4. Jméno a příjmení rodičů: a) otce: **Václav**
b) matky: **Zofie roz. Schrenková**
5. Domovská příslušnost (místo a soudní okres): **Pohoří, s.o. Kaplice**
6. Poslední bydliště (místo a soudní okres): **Pohoří č. 2, s.o. Kaplice**
7. Stav rodinný: svobodný, ženatý, vdovec
soudně rozvedený nebo rozloučený: **rozvedený**
8. Povolání a postavení v něm: **lesní dělník**
9. Vojenská služba (branný poměr): **-/-**
10. Odsouzen rozsudkem ze dne: **7.10.1946** č. j. **Ls 823/46-67**
11. Trestný čin: **§ 2 r.z.**
12. Den spáchání činu: **v době zvýšeného ohrožení republiky**
13. Způsob provedení a pohnutka činu: **německá zaujatost**
14. Trest: **11 let těž. žaláře/vazba od 27.1.1946-20 hod.
do 7.10.1946-10.30 hod. se započítává/**
15. Trest vykonán dne: **-/-**
16. Další opatření: **1/ trest odpyká v nuc. prac. odd.
2/ celé jmění propadá ve prospěch státu**
17. Výrok o ztrátě politických práv: **ztráta občanské cti na doživotí**
18. Odsouzení: a) nepodmíněné **ano**
b) podmíněné **-/-**
19. Zkušební doba: a) trvání: **-/-**
b) konec dne: **-/-**
20. Zaveden ochranný dozor
po vystoupení z činné služby vojenské: **-/-**
21. Uloženo jiné omezení a jaké: **-/-**
22. Poznámka: **-/-**

Tr. list I. — k nařízení z 14. VII. 1922, č. 198 Sb. (pro muže). Státní tiskárna v Praze. — 4347-45.

Zdroj: OA ČK, MNV-104 Pohoří na Šumavě, i. č. I/1, sign. II/2a.

Příloha 12.

Rozsudek. Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích.

Mimořádný lidový soud
v Č. Budějovicích.

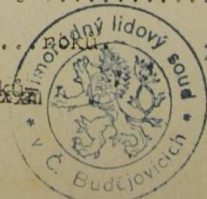
V Č. Budějovicích dne 11.10.1946

Místnímu
~~Okresnímu~~ národnímu výboru, vyšetřovací komisi
v Pohoří na Šumavě
.....
k č.j.

Karel H a m m e r , roz. dne 20.9.1897
..... Pohoří na Š. les.dělník
..... v , povol. ,posledně bytem:
Pohoří na Šumavě čp.2
v byl odsouzen rozsudkem mimo-
řádného soudu lidového v Č. Budějovicích ze dne 7.10.1946, č.j.
Ls. 823/46... pro zločin proti státu uvedeným v § 3 2. r. z.

a./ k trestu těžkého žaláře v trvání 11.
b./ ke ztrátě občanské cti-navždy-
c./ celé jmění propadá ve prospěch státu.

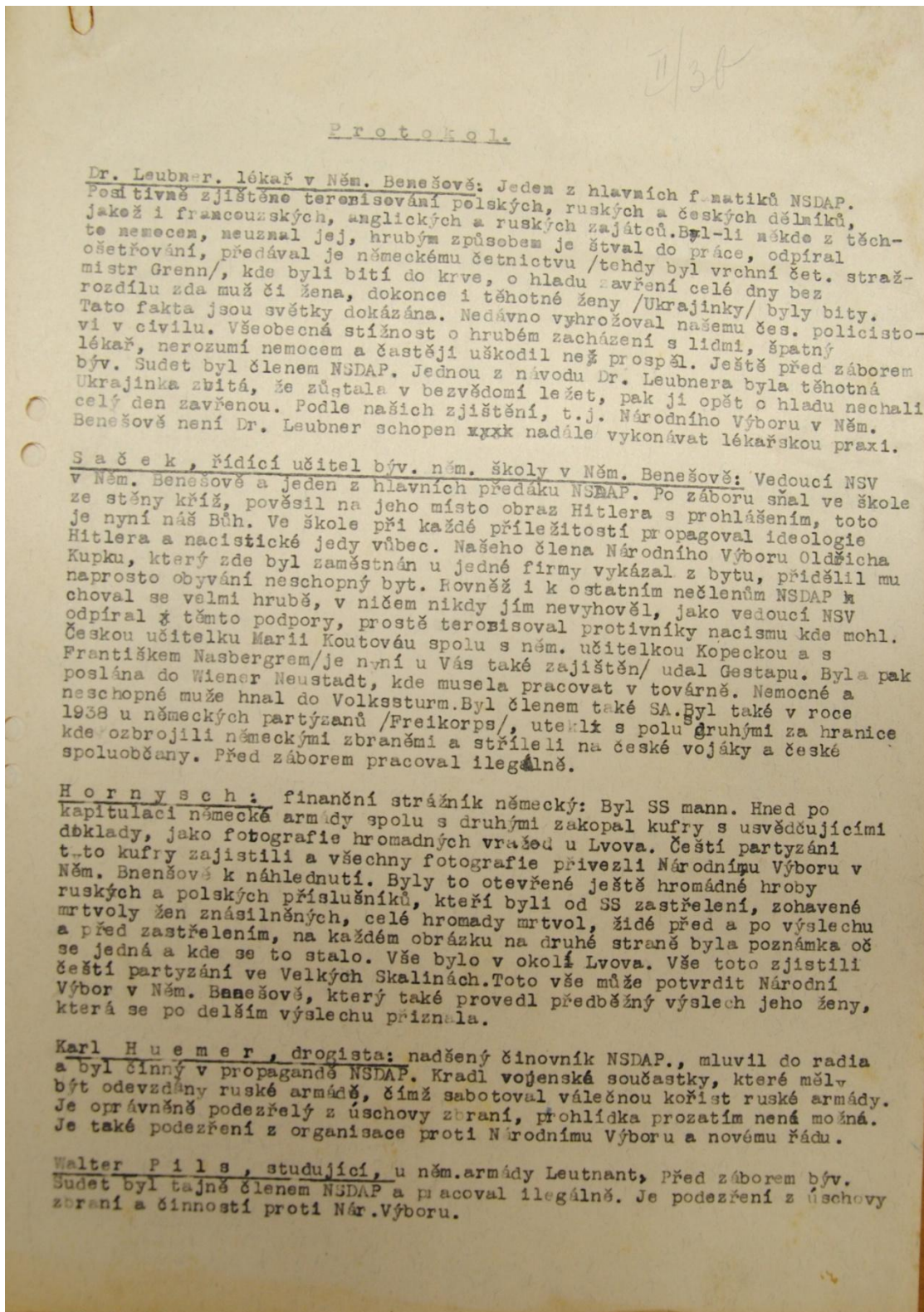
1. Josef Grim.
Za správnost vyhlášen
řídící kancelář oddělení
[Signature]

Zdroj: Zdroj: OA ČK, MNV-104 Pohoří na Šumavě, i. č. I/1, sign. II/2a.

Příloha 13.

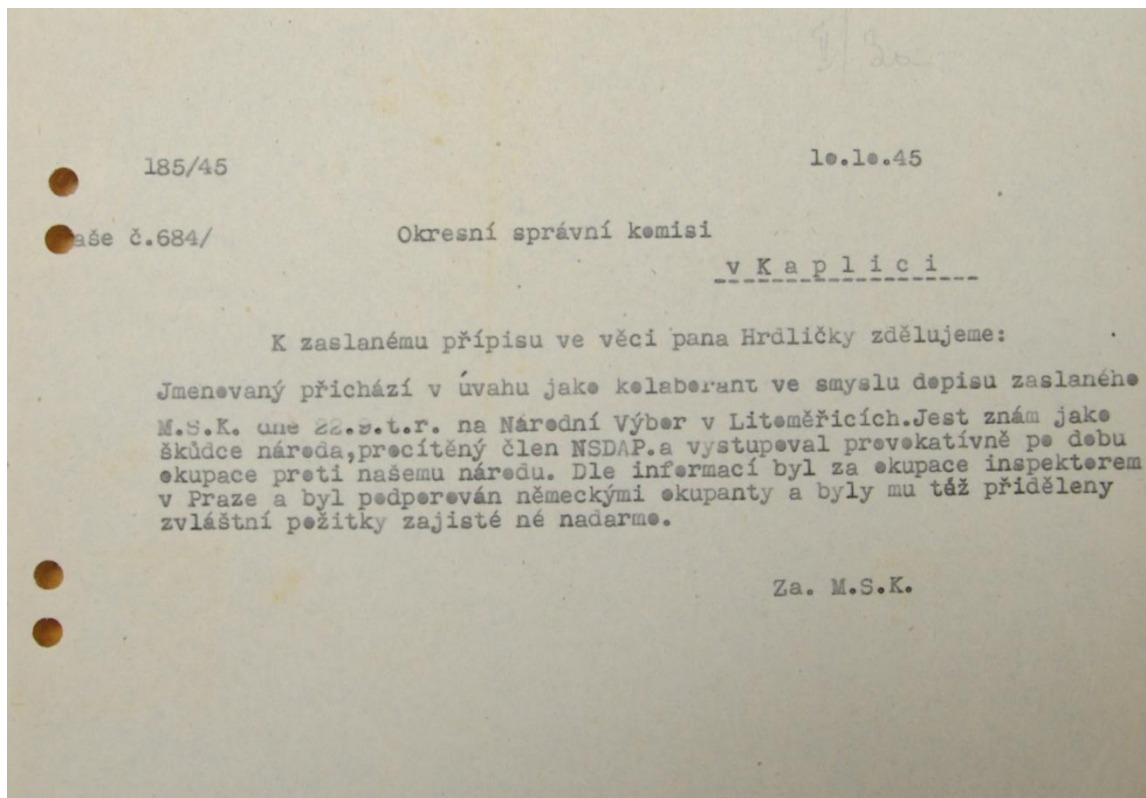
Protokol – váleční zločinci.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3b.

Příloha 14.

Dokument o kolaboraci s NSDAP. MSK Kaplice dne 10. října 1945.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3b.

Příloha 15.

Žádost o povolení k zaslání 20 kg prádla.

Josef Hankač
dítě
st. č. 31

st. č. 30. 5. 1946

komisař
Dosto: 3. 4. 46.
O. J. L. V. příloh

Místní národní výbor
st. č. Benešov.

Prosím o povolení a zaslání 20 kg prádla pro osobu, která by se ponechala v domě č. 197 když se manželka Barbora Hankačová se synem Halterem přehovela k nám v listopadu 1945. Ke do st. č. kde jsem zaměstnan. Toho času bylo pouze 30 kg pro osobu povoleno, co se zvýšilo na 50 kg při vystěhání který se nyní očekává.

Předem za Vaši ochotnou práci děkuji

Josef Hankač,

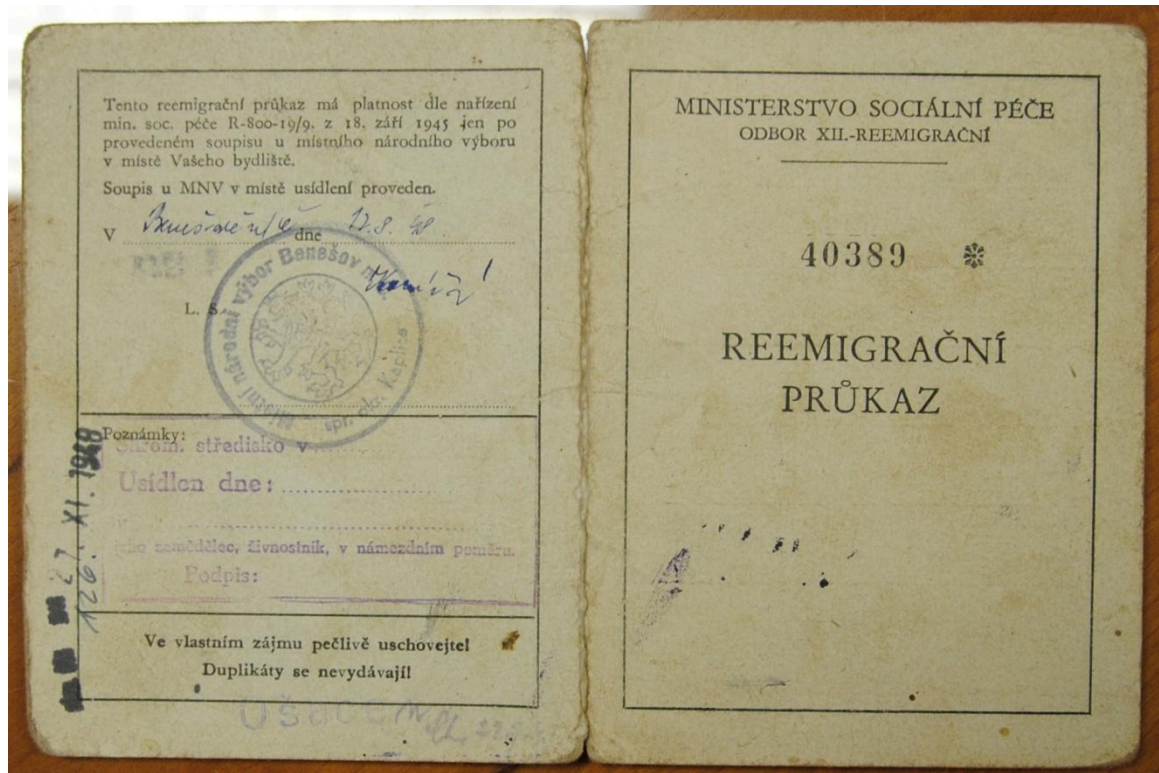
Největší v minulosti

M.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3c.

Příloha 16.

Reemigrační průkaz.

Zdroj: OA ČK, MNV Benešov nad Černou, i. č. 58/12, sign. II/3c.

